

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเปรียบเทียบระดับค่านิยมและพฤติกรรมตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาที่มีภูมิลำเนาต่างกัน พัฒนาโมเดลเชิงสาเหตุของค่านิยมและพฤติกรรมตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา และตรวจสอบความสอดคล้องของโมเดลเชิงสาเหตุของค่านิยมและพฤติกรรมตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาที่พัฒนาขึ้นกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ผู้วิจัยศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยครั้งนี้ แบ่งออกเป็น 5 ตอน ตอนแรก แนวคิดเกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ตอนที่สอง แนวคิดเกี่ยวกับค่านิยมและพฤติกรรม ตอนที่สาม แนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อค่านิยมและพฤติกรรมตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ตอนที่สี่ กรอบแนวคิดและสมมติฐานการวิจัย และตอนสุดท้าย การวิเคราะห์เชิงสาเหตุด้วยโมเดลลิธเรล

ตอนที่ 1 แนวคิดเกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ในตอนแรกนี้ผู้วิจัยเสนอแนวคิดเกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็น 4 ส่วน คือ ส่วนแรก ความเป็นมาและความสำคัญของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ส่วนที่สอง ความหมายของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ส่วนที่สาม การจัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และ ส่วนสุดท้าย โรงเรียนที่มีการจัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2547) กล่าวถึง "เศรษฐกิจพอเพียง" ว่าเป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทยมานานกว่า 25 ปี ตั้งแต่ก่อนเกิดวิกฤติการณ์ทางเศรษฐกิจ และได้ทรงเน้นย้ำแนวทางการแก้ไขเพื่อให้รอดพ้นและสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2547) อธิบายว่าเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาชี้ถึงแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชนจนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไป

ในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจ เพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ความพอเพียง ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำหลักวิชาต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผนและดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานทางจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักวิชาการและนักธุรกิจในทุกระดับ ให้มีสำนึกในคุณธรรมความซื่อสัตย์สุจริตและให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียรมีสติปัญญาและความรอบคอบ เพื่อให้เกิดความสมดุลและความพร้อมต่อการรองรับความเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วและกว้างขวาง ทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

1.2 ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง

สุเมธ ตันติเวชกุล (2541) ให้ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียงและปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงดังนี้ เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง ความสามารถของชุมชนเมือง รัฐ ประเทศ หรือภูมิภาคหนึ่ง ๆ ในการผลิตสินค้าและบริการทุกชนิดเพื่อเลี้ยงสังคมนั้น ๆ ได้โดยไม่ต้องพึ่งพาปัจจัยต่าง ๆ ที่เราไม่ได้เป็นเจ้าของ ส่วนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง เศรษฐกิจที่สามารถอุ้มชูตัวเองได้ ให้มีความพอเพียงกับตัวเอง (self sufficiency) อยู่ได้โดยไม่ต้องเดือดร้อน ซึ่งสร้างพื้นฐานทางด้านเศรษฐกิจของตนเองให้ดีเสียก่อนคือ สามารถให้ตัวเองอยู่ได้อย่างพออยู่พอกินได้มุ่งที่จะสร้างความเจริญ ยกเศรษฐกิจให้เจริญแต่เพียงอย่างเดียว เพราะผู้มีอาชีพและฐานะที่พอเพียงตนเองได้ ก็ย่อมจะสร้างความเจริญก้าวหน้าและฐานะทางเศรษฐกิจขั้นที่สูงขึ้นไปตามลำดับอย่างมั่นคงถาวรตลอดไป

ประเวศ วะสี (2542) ให้ความหมายของคำว่า เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง เศรษฐกิจที่มีรูปแบบเป็นทางสายกลางหรือเศรษฐกิจแบบมัชฌิมาปฏิปทา เพราะเชื่อมโยงทุกเรื่องเข้ามาด้วยกันทั้งเศรษฐกิจ จิตใจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม คำว่า เศรษฐกิจ เป็นคำที่มีความหมายในทางที่ดีที่หมายถึงความเจริญที่เชื่อมโยง กาย ใจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมเข้าด้วยกัน แต่ได้มีการนำเอาคำว่า เศรษฐกิจ ไปใช้ในลักษณะที่แยกส่วน ที่หมายถึง การแสวงหาเงินเท่านั้น เมื่อแยกส่วนก็ทำลายส่วนอื่น ๆ จนเสียสมดุลและวิกฤติเศรษฐกิจพอเพียงเชื่อมโยงกับความเป็นประชาสังคม ดังนั้น เศรษฐกิจพอเพียงและประชาสังคมจึงเป็นส่วนหนึ่งของธรรมรัฐแห่งชาติ และเป็นเรื่องใหญ่หรือเป็นระเบียบวาระแห่งชาติเรื่องหนึ่ง เศรษฐกิจพอเพียงไม่ได้แปลว่า ไม่เกี่ยวข้องกับใคร ไม่ค้าขาย ไม่ส่งออก ไม่ผลิตเพื่อคนอื่น ไม่ทำเศรษฐกิจมหภาค

อำพล เสนาณรงค์ (2542) ได้สรุปความหมายของคำว่า เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง การพยายามพึ่งตนเอง ช่วยตัวเองให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ให้พอมีพอกิน โดยเฉพาะอาหารและที่อยู่อาศัย ส่วนที่ไม่สามารถผลิตเองได้ก็แลกเปลี่ยนหรือซื้อจากภายนอกบ้างแต่ควรซื้อและใช้ของจากที่ผลิตได้ในท้องถิ่นหรือในประเทศมากที่สุด พยายามกอบกู้ให้ให้น้อยที่สุดและควรมีชีวิตความเป็นอยู่ที่เรียบง่ายและพอใจในสิ่งที่ได้รับมาโดยชอบธรรม ไม่ฟุ้งเฟ้อฟุ่มเฟือย เพื่อให้รายจ่ายไม่เกินรายรับ การยึดเส้นทางสายกลาง (มัชฌิมาปฏิปทา) ในการดำรงชีวิต

คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง (2547) ได้กล่าวถึง การพัฒนาตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง คือ การพัฒนาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของทางสายกลางและความไม่ประมาท โดยคำนึงถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว ตลอดจนใช้ความรู้ ความรอบคอบและคุณธรรมประกอบการวางแผน การตัดสินใจและการกระทำ

ปรียานุช พิบูลสรวุฑ (2549) กล่าวถึงความหมายของเศรษฐกิจพอเพียงว่า หมายถึง หลักคิดและหลักปฏิบัติ เพราะคำว่าปรัชญาแปลว่าหลักคิด ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่ชี้ถึงแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนเพื่อให้เราก้าวทันต่อยุคโลกาภิวัตน์ ถ้าใช้ความพอเพียงเป็นหลักคิดและหลักปฏิบัติ ก็จะสามารถอยู่ได้อย่างรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ สามารถปรับตัวและพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงได้

ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผลและการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวจากผลกระทบที่จะเกิดขึ้น จากทั้งภายนอกและภายใน จะพอเพียงได้ ต้องคำนึงถึง 3 เรื่อง คือ คิดและทำอย่างพอประมาณ มีเหตุมีผลและมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีและก็ควรจะต้องพอเพียงในทุก ๆ ด้าน

สรุปได้ว่า เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิต การดำรงอยู่และการปฏิบัติตนแก่พสกนิกรชาวไทยในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ชุมชนจนถึงระดับรัฐ ให้ดำเนินทางสายกลางและความไม่ประมาท โดยคำนึงถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว ตลอดจนใช้ความรู้ ความรอบคอบและคุณธรรมประกอบการวางแผน การตัดสินใจและการกระทำ โดยมุ่งให้เกิดความสมดุลและพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม

1.3 การจัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ปริญานูช พิบูลสรารุณ (2549) กล่าวถึงการจัดการศึกษาตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงว่ามี 2 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่เกี่ยวข้องกับการบริหารสถานศึกษาและส่วนที่เป็นการจัดการเรียนรู้ของผู้เรียน ซึ่งประกอบด้วย หลักสูตรและสาระเรียนรู้ในห้องเรียนและส่วนที่เรียนนอกห้องเรียนหรือที่เรียกกันว่ากิจกรรมพัฒนาผู้เรียน การขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงด้านการศึกษาได้เริ่มจากการไปค้นหากิจกรรมพัฒนาผู้เรียนที่มีคุณลักษณะ และการจัดการที่สอดคล้องกับหลักเศรษฐกิจพอเพียง คือ พอประมาณกับศักยภาพของนักเรียน พอประมาณกับภูมิสังคมของโรงเรียนและชุมชนที่ตั้ง เช่น เด็กช่วงชั้นที่ 2 ทำสหกรณ์ได้ เด็กช่วงชั้นที่ 4 ดูแลสิ่งแวดล้อม มีการส่งเสริมให้ใช้ความรู้รอบคอบระมัดระวังฝึกให้เด็กคิดเป็นทำเป็นอย่างมีเหตุผลและมีภูมิคุ้มกันส่งเสริมให้เด็กทำงานร่วมกับผู้อื่น มีความซื่อสัตย์สุจริต รับผิดชอบ ไม่เอาัดเอาเปรียบผู้อื่น มีวินัย มีสัมมาคารวะ ปลูกฝังจิตสำนึกรักษ์สิ่งแวดล้อม สืบสานวัฒนธรรมไทย กล่าวคือ สอนให้ผู้เรียนยึดมั่นในหลักศีลธรรม พัฒนาคนให้เขาทำประโยชน์ให้กับสังคมและสิ่งแวดล้อมและตัวกิจกรรมเองก็ต้องยั่งยืนโดยมีภูมิคุ้มกันในด้านต่าง ๆ ถึงจะเปลี่ยนผู้อำนวยการแต่กิจกรรมก็ยังดำเนินอยู่ เป้าหมายสำคัญของการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษา คือ การทำให้เด็กรู้จักความพอเพียง ปลูกฝัง อบรมบ่มเพาะให้เด็กมีความสมดุลทางเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมโดยสอดแทรกแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงให้เข้าเป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรและสาระเรียนรู้ต่าง ๆ เพื่อสอนให้เด็กรู้จักการใช้ชีวิตได้อย่างสมดุลตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง เห็นคุณค่าของทรัพยากรต่าง ๆ รู้จักอยู่ร่วมกับผู้อื่น รู้จักเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และแบ่งปัน มีจิตสำนึกรักษ์สิ่งแวดล้อมและเห็นคุณค่าของวัฒนธรรม ค่านิยมและความเป็นไทย ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ รู้ว่าตนเองเป็นองค์ประกอบหนึ่งในสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมของโลก การกระทำของตนย่อมมีผลและเชื่อมโยงกับสภาพแวดล้อมในโลกที่ตนเองเป็นสมาชิกอยู่ ซึ่งการจะบรรลุเป้าหมายดังกล่าวข้างต้น สำคัญคือครูจะต้องรู้จักบูรณาการการเรียนการสอนให้เด็กและเยาวชนเห็นถึงความเชื่อมโยงในมิติต่าง ๆ ทั้งด้านสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม สังคม และเศรษฐกิจ ซึ่งความเป็นองค์รวมนี้จะเกิดขึ้นได้ ครูต้องโดยใช้ความรู้และคุณธรรมเป็นปัจจัยในการขับเคลื่อน

ปริญานูช พิบูลสรารุณ (2550) ได้อธิบายถึง การกำหนดขอบเขตที่ชัดเจนในการเรียนการสอนหรือมาตรฐานการเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงของแต่ละชั้นปี เพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจหลักเศรษฐกิจพอเพียงและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้อย่างเหมาะสมกับแต่ละวัยไว้ดังนี้

ช่วงชั้นที่ 1 เน้นให้เด็กใช้ชีวิตพอเพียงระดับบุคคลและครอบครัว รู้จักช่วยเหลือตนเอง และรู้จักช่วยเหลืองานในครอบครัว แบ่งปันสิ่งของให้เพื่อน ช่วยเหลือผู้อื่น รู้จักวิเคราะห์รายรับ รายจ่ายของตนเอง สอนให้เด็กเห็นคุณค่าของสิ่งของ ตระหนักถึงคุณค่าของเงินทอง จะได้ฝึกนิสัย ประหยัด ฝึกจิตสำนึกและนิสัยพอเพียง

ช่วงชั้นที่ 2 ฝึกให้เด็กรู้จักประยุกต์ใช้หลักความพอเพียงในโรงเรียน และมีส่วนร่วม ในการสร้างความพอเพียงระดับโรงเรียนและชุมชนใกล้เคียง โดยเริ่มจากการสำรวจทรัพยากร ต่าง ๆ ในโรงเรียนและชุมชน มีส่วนร่วมในการดูแลบำรุงรักษาทรัพยากรต่าง ๆ ทั้งด้านวัตถุ สิ่งแวดล้อมภูมิปัญญา วัฒนธรรมและรวบรวมองค์ความรู้มาเป็นข้อมูลในการเรียนรู้วิถีชีวิตของ ชุมชนและเห็นคุณค่าของการใช้ชีวิตอย่างพอเพียง

ช่วงชั้นที่ 3 ประยุกต์ใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงกับชุมชน มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน สามารถสำรวจและวิเคราะห์ความพอเพียงในระดับต่าง ๆ และในมิติต่าง ๆ ทั้งทางวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมในชุมชนใกล้เคียง เห็นคุณค่าของการใช้หลักพอเพียงในการพัฒนา ชุมชนและสามารถนำหลักการพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันของแต่ละคนจนนำไปสู่ การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสู่ความพอเพียงได้ในที่สุด

ช่วงชั้นที่ 4 เตรียมคนให้เป็นคนที่ดี สามารถทำประโยชน์ให้กับสังคมและประเทศชาติได้ โดยเน้นเข้าใจความพอเพียงระดับประเทศและการพัฒนาประเทศภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ เช่น การวิเคราะห์สถานการณ์การค้าระหว่างประเทศ สถานการณ์สิ่งแวดล้อมและสภาพปัญหา ด้านสังคม เป็นต้น

สุวัฒน์ วิวัฒน์วานนท์ (2550) ได้วิเคราะห์เกี่ยวกับการจัดการศึกษาพอเพียงว่าเป็นการจัด การศึกษาสมบูรณที่มุ่งพัฒนาคนเป็นมนุษย์ที่สมบูรณมีความรู้คู่คุณธรรม สามารถแก้ปัญหาและ พัฒนาคุณภาพชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข เกิดความสมดุล มีความพอเพียง พึ่งพิงอิงกัน ในการสร้างสังคมและเศรษฐกิจฐานความรู้เป็นสังคมที่มีความพอเพียงในด้านคุณธรรม จริยธรรม เป็นหลัก เพื่อความมั่นคงของมนุษย์และก้าวทันโลก แนวทางในการจัดการศึกษาพอเพียง มีรายละเอียด ดังนี้

1) การส่งเสริมให้บุคคลมีความรู้ เป็นการสร้างรากฐานให้บุคคลมีความรู้ ความเข้าใจ เกิดการพัฒนาในด้านร่างกาย อารมณ์และทางสติปัญญาด้วยการจัดการศึกษา ฝึกฝน อบรม ให้ความรู้ความคิดที่ถูกต้อง ค้นพบทางเลือกและประยุกต์ปฏิบัติสู่การดำรงชีวิต

2) การส่งเสริมให้บุคคลมีคุณธรรมจริยธรรมด้วยการจัดการศึกษา ฝึกฝน อบรมให้ความรู้ ความเข้าใจในคุณธรรม ค่านิยมที่ดงามเหมาะสมและจัดกิจกรรมส่งเสริม สร้างเจตคติที่ดีต่อ คุณธรรม ค่านิยมต่าง ๆ ก่อให้เกิดทักษะในการคิดอย่างมีเหตุผล เชิงคุณธรรมจริยธรรม แสดงออก

ด้วยพฤติกรรมที่เหมาะสมที่เกิดขึ้นได้ด้วยการเรียนรู้ ประสบการณ์และผลของกิจกรรมมาจากการปรับและพัฒนากระบวนการเรียนรู้

3) การส่งเสริมให้บุคคลมีความรู้และความเข้าใจทักษะในการแก้ปัญหาและพัฒนาคุณภาพชีวิต การจัดการศึกษาต้องฝึกฝนอบรมแนวทางแก่ผู้เรียนได้แนวคิดวิธีการแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบตามแนววิถีพุทธ คือ อริยสัจสี่ หรือแนวทางวิทยาศาสตร์เพื่อให้ผู้เรียนได้ค้นพบทางเลือกที่เหมาะสม เป็นพื้นฐานหลักคิด นำไปสู่การปฏิบัติ พัฒนาชีวิต ความเป็นอยู่ การปฏิบัติภารกิจหน้าที่การงานในอนาคต เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิต ฟังฟังตนเองได้มีทั้งความรู้ ความคิด ความเข้าใจทักษะที่ถูกต้อง

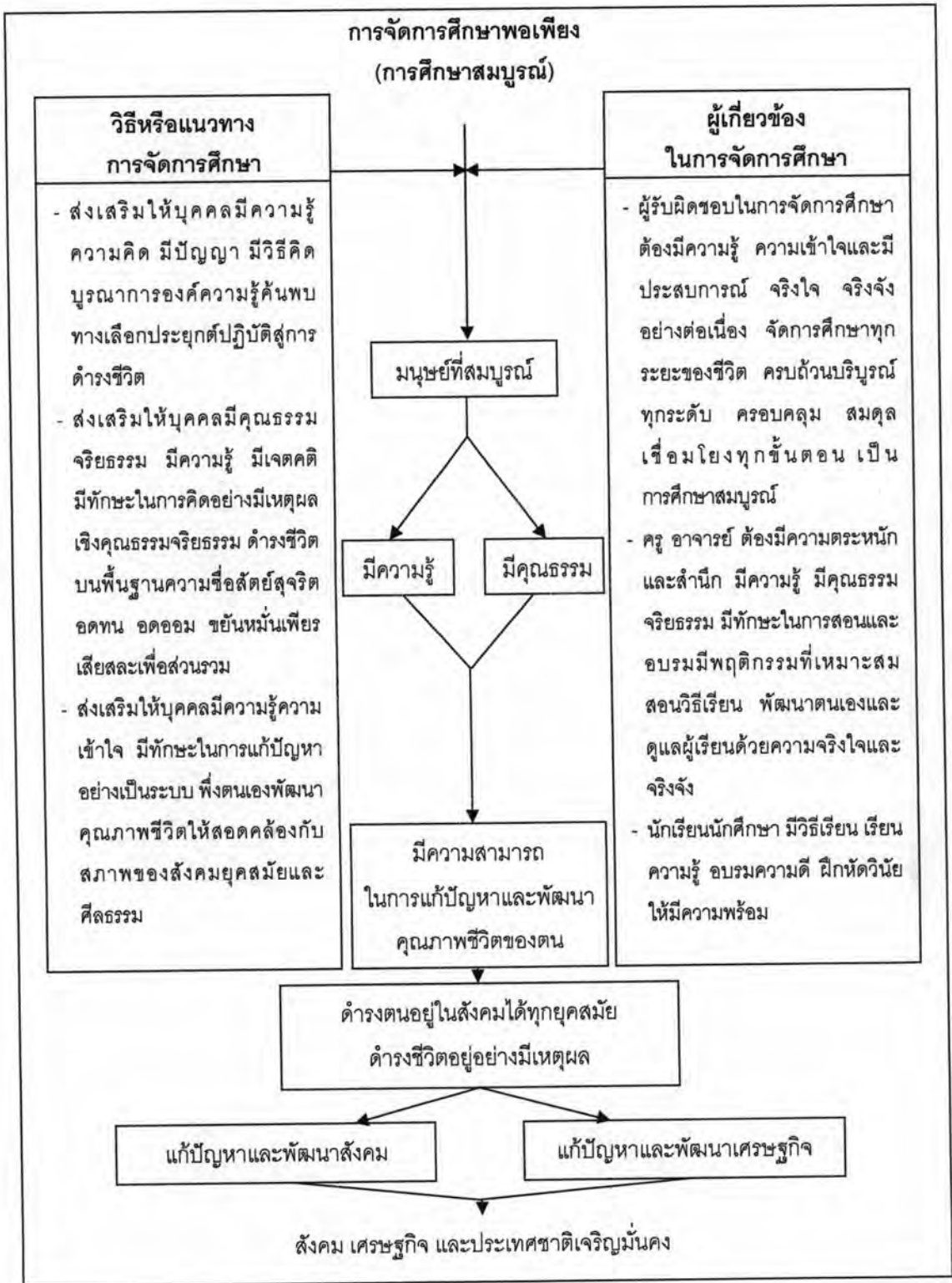
สำหรับการดำเนินกิจกรรมที่เป็นกระบวนการจัดการศึกษานั้น สุวัฒน์ วิวัฒน์านนท์ (2550) ได้เสนอบทบาทของผู้ที่เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาพอเพียงไว้ 3 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 ผู้รับผิดชอบในการจัดการศึกษาจะต้องตระหนักในบทบาทและหน้าที่ มีความรู้ ความเข้าใจ และมีประสบการณ์ในการจัดการศึกษาอย่างแท้จริง ทั้งในหลักของการศึกษา ด้วยการส่งเสริมพัฒนาให้บุคคลเป็นคนดี มีความสามารถ ผู้จัดการศึกษาจะต้องมีความจริงจัง จริงจังและปฏิบัติภารกิจอย่างต่อเนื่อง ครอบคลุมขั้นตอนในกระบวนการจัดการศึกษา

ส่วนที่ 2 ครู อาจารย์ผู้ปฏิบัติภารกิจงานทางการศึกษาจะต้องมีคุณสมบัติที่เหมาะสมเป็นคนดี มีพฤติกรรมที่เป็นผู้ทำแต่ความดี มีคุณธรรมจริยธรรมสูง เป็นแบบอย่างที่ดีเหมาะสม มีจิตเมตตา ตั้งมั่นอยู่บนความซื่อสัตย์ จริงใจ วางใจเป็นกลาง พัฒนาตนเองเพื่อความเจริญและสมบรูณ์ มีทักษะในการสอน การให้ความรู้ มีทักษะในการอบรมฝึกจิตใจและมีทักษะในการจัดกิจกรรมส่งเสริมพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียนในทุกด้าน ด้วยการสอนวิธีการเรียนรู้ให้ผู้เรียนใช้หลักการของประชาธิปไตย ทั้งเสรีภาพ ความเสมอภาคและภราดรภาพ พร้อมทั้งหลักจิตวิทยาพัฒนาการในการกำกับดูแลผู้เรียนด้วยความจริงจังและจริงจัง

ส่วนที่ 3 นักเรียน นักศึกษาจะต้องเรียนความรู้ อบรมความดี ฝึกวินัยให้มีความพร้อมด้วยวิธีการเรียนรู้ตามความรู้ ความคิดของบุคคลและจากแหล่งเรียนรู้โดยรวม แล้วเรียนรู้ด้วยการคิดวิเคราะห์ หาเหตุผล เกิดวิธีคิด พบทางเลือกที่เหมาะสมในการแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบและเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติ เกิดความเชี่ยวชาญและมีทักษะสามารถนำไปสู่การปฏิบัติได้อย่างเหมาะสม

สุวัฒน์ วิวัฒน์านนท์ (2550) ได้สรุปเกี่ยวกับการจัดการศึกษาพอเพียงไว้ดังภาพที่ 2.1

ภาพที่ 2.1 แนวพระราชดำริการจัดการศึกษาพอเพียงตามแนวคิดของสุวัฒน์ วิวัฒนานนท์ (2550)

สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ สำนักปลัดกระทรวงศึกษาธิการ (2550) ได้กำหนดแนวทางการนำแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปจัดการศึกษาในสถานศึกษาไว้ดังนี้

ก. คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง สถานศึกษาควรมุ่งส่งเสริมการเรียนรู้ ปลูกฝัง และเสริมสร้างให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ในการดำเนินชีวิตตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ดังนี้

1. มีความรู้ ความเข้าใจ ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและตระหนักในความสำคัญของการดำเนินชีวิตตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ดังนี้

1.1 มีความรู้ ความเข้าใจปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและความเชื่อมโยงกับระบบเศรษฐกิจทั่วไป

1.2 มีความรู้ ความเข้าใจในการดำเนินชีวิตตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

1.3 เห็นประโยชน์และตระหนักในความสำคัญของการดำเนินชีวิตตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและการใช้แนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการพัฒนาตนเอง พัฒนากลุ่มและพัฒนาลังคม

2. มีความรู้และทักษะพื้นฐานในการดำเนินชีวิตตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ดังนี้

2.1 มีความรู้และทักษะพื้นฐานในการดำรงชีวิตและการพัฒนาอาชีพ เช่น การเกษตร การผลิตและจำหน่ายสินค้า การดำเนินธุรกิจ การใช้จ่ายและการออม ฯลฯ

2.2 ใช้และพัฒนาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมให้ได้ประโยชน์สูงสุดและยั่งยืน

2.3 สืบสานและพัฒนาศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น

2.4 รักและภาคภูมิใจในความเป็นไทย

3. ปฏิบัติตนและดำเนินชีวิตตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ดังนี้

3.1 ปฏิบัติตนให้พอประมาณ รู้จักการประมาณตน รู้จักศักยภาพของตนที่มีอยู่

3.2 ปฏิบัติตนอย่างมีเหตุผล ปฏิบัติสิ่งต่าง ๆ บนพื้นฐานของความมีสติปัญญา

ยึดทางสายกลางในการปฏิบัติ

3.3 มีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ

3.4 มีความรอบรู้ในเรื่องที่เกี่ยวข้อง สามารถคิดวิเคราะห์และปฏิบัติด้วยความรอบคอบ ระมัดระวัง

3.5 ปฏิบัติตนและดำเนินวิถีชีวิตตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงด้วยความซื่อสัตย์สุจริต ซын อดทน เพียรพยายาม แบ่งปัน มีสติปัญญา มีวินัย พึ่งตนเอง เอื้ออาทร รับผิดชอบและอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

ข. แนวทางในการพัฒนาผู้เรียนตามคุณลักษณะอันพึงประสงค์

1. การพัฒนาหลักสูตร สถานศึกษาควรมีการพัฒนาหรือบูรณาการเนื้อหาสาระของเศรษฐกิจพอเพียงเข้าไปในหลักสูตรสถานศึกษา ตามขั้นตอนดังนี้

1.1 สถานศึกษานำคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนตามแนวทางการปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาพิจารณาปรับปรุงหรือเพิ่มเติม วิสัยทัศน์ เป้าหมายและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนในหลักสูตรสถานศึกษา

1.2 กลุ่มสาระการเรียนรู้และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ปรับปรุงหรือเพิ่มเติมมาตรฐานการเรียนรู้ในแต่ละช่วงชั้น ให้สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ เป้าหมายและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของหลักสูตรสถานศึกษาที่ปรับปรุงหรือเพิ่มเติม

1.3 กลุ่มสาระการเรียนรู้และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ปรับปรุง เพิ่มเติม หรือจัดทำสาระการเรียนรู้ หน่วยการจัดการเรียนรู้และแผนการจัดการเรียนรู้ ตามลำดับ เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็นไปตามมาตรฐานการเรียนรู้แต่ละช่วงชั้นตามข้อ 1.2

2. การจัดการเรียนการสอน สถานศึกษาควรจัดการเรียนการสอนตามเนื้อหาสาระที่กำหนดไว้ในหลักสูตรอย่างสอดคล้องกับวิถีชีวิตของผู้เรียน เน้นกระบวนการคิดวิเคราะห์ เน้นการปฏิบัติจริง เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติตนที่เหมาะสมในชีวิตประจำวัน โดยมีแนวทางดำเนินการดังนี้

2.1 จัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นการฝึกทักษะกระบวนการคิดวิเคราะห์ การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ การแก้ปัญหา ฯลฯ ที่เริ่มจากชีวิตประจำวันและเชื่อมโยงสู่ครอบครัว ชุมชน สังคม ประเทศชาติและสังคมโลก

2.2 จัดกระบวนการเรียนรู้โดยเน้นการทดลอง การปฏิบัติจริงทั้งในสถานศึกษา และแหล่งเรียนรู้ภายนอกสถานศึกษา ทั้งในรูปของการจัดทำโครงการ โครงงานและอื่น ๆ ทั้งการศึกษารายบุคคลและเป็นกลุ่ม

2.3 วัดและประเมินผลการเรียนรู้ให้ครอบคลุมทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ ความรู้ (knowledge) ทักษะกระบวนการ (process) และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ (attribute)

3. การจัดบรรยากาศและสภาพแวดล้อมภายในสถานศึกษา สถานศึกษาควรจัดบรรยากาศและสภาพแวดล้อมภายในสถานศึกษาให้เป็นแหล่งเรียนรู้ กระบวนการเรียนรู้ ปลูกฝังหล่อหลอมคุณลักษณะอันพึงประสงค์และเชื้อต่อกระบวนการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรสถานศึกษา โดยมีแนวทางดำเนินการ ดังนี้

3.1 จัดอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนที่เน้นความร่วมมือ ประโยชน์ใช้สอย เป็นแหล่งเรียนรู้ และอนุรักษ์สืบสานทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ศิลปวัฒนธรรม สถาปัตยกรรมของท้องถิ่นและภูมิปัญญาไทย

3.2 กำหนดระเบียบธรรมเนียมปฏิบัติในสถานศึกษาที่ส่งเสริมความมีระเบียบ วินัย เคารพธรรมเนียมปฏิบัติ กฎกติกาของสังคมส่วนรวม เช่น การมีวินัย การเข้าคิวการรับประทานอาหาร การแต่งกาย การใช้ทรัพยากรร่วมกัน ฯลฯ

3.3 ส่งเสริมและพัฒนาบรรยากาศด้านคุณธรรม เช่น การทำบุญ การบริจาค การปฏิบัติกิจทางศาสนา การฝึกอบรมจิต การเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา การยกย่องส่งเสริมผู้กระทำความดี การส่งเสริมการแข่งขัน การช่วยเหลือกันและกัน ฯลฯ

3.4 ส่งเสริมการแสวงหาความรู้ และเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เช่น การจัดนิทรรศการ การจัดการประกวดในรูปแบบต่าง ๆ การหาความรู้ผ่านสื่อเทคโนโลยี และอื่น ๆ

3.5 ส่งเสริมการปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างของผู้บริหาร ครู และบุคลากรในสถานศึกษา

3.6 จัดโครงการและกิจกรรมส่งเสริมการปฏิบัติตนและการดำเนินชีวิตตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

4. การจัดระบบบริหารจัดการของสถานศึกษา สถานศึกษาควรมีการจัดระบบการบริหารจัดการภายในสถานศึกษาตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่เอื้อต่อการส่งเสริมสนับสนุนการจัดการศึกษาตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ดังนี้

4.1 ทบทวน ปรับปรุง พัฒนา โครงสร้างและกระบวนการบริหารจัดการให้สอดคล้องหรือรองรับการจัดการศึกษาตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง โดยเน้นการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาล มีความพอประมาณ มีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกันที่พร้อมรับการเปลี่ยนแปลง

4.2 กำหนดนโยบาย แผนงาน โครงการ และกิจกรรมและการปรับปรุงเพิ่มเติมหรือจัดทำแผนกลยุทธ์ และแผนปฏิบัติงานของสถานศึกษา ให้ครอบคลุมการพัฒนาการศึกษาตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของสถานศึกษา มีการดำเนินการตามแผนอย่างเป็นระบบ และมีการติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่อง

4.3 พัฒนาบุคลากร ทั้งผู้บริหาร ครูและกรรมการสถานศึกษา ให้มีความรู้ความเข้าใจปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีความพร้อมในการดำเนินการตามระบบการบริหารจัดการที่เปลี่ยนแปลง และการจัดการศึกษาตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง รวมทั้งดำเนินชีวิตตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

4.4 จัดระบบการนิเทศการศึกษาภายในสถานศึกษาเพื่อพัฒนาระบบการบริหารจัดการและกระบวนการเรียนการสอนให้เอื้อต่อการจัดการศึกษาตามแนวทางในการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปจัดการศึกษาในสถานศึกษา

5. การให้ผู้ปกครองและชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของสถานศึกษา สถานศึกษาควรให้ผู้ปกครองและชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการจัดการศึกษาของสถานศึกษาในขั้นตอนสำคัญทุกขั้นตอน ตามแนวทางดังนี้

5.1 ร่วมกำหนดแนวนโยบาย และการวางแผน

5.2 ร่วมให้ข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะในกระบวนการพัฒนาหลักสูตร

5.3 ร่วมจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและการจัดสภาพและบรรยากาศภายในสถานศึกษา

5.4 ส่งเสริมการเรียนรู้และการปฏิบัติตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษา ที่บ้านและสถานที่อื่นๆ

5.5 ร่วมติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษา

6. การติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษา สถานศึกษาควรจัดให้มีการติดตามและประเมินผลการดำเนินการจัดการศึกษาตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีแนวทางดำเนินการดังนี้

6.1 ติดตามและประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน โดยพิจารณาจากผลการทดสอบความรู้ ความเข้าใจพื้นฐานด้านเศรษฐกิจพอเพียง ผลงานและการปฏิบัติกิจกรรมของผู้เรียน การปฏิบัติตนในชีวิตประจำวันของผู้เรียน และผลการประเมินโดยผู้ประเมินภายนอกหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากทุกภาคส่วน

6.2 ติดตามและประเมินความเหมาะสมของการดำเนินการในกระบวนการขั้นตอนและกิจกรรมการดำเนินการในด้านการพัฒนาหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน การจัดบรรยากาศและสภาพแวดล้อม การจัดระบบบริหารจัดการ การให้ผู้ปกครองและชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของสถานศึกษาและการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน

6.3 จัดให้ระบบการรายงานผลการดำเนินการเป็นระยะ ๆ ทั้งการรายงานภายในสถานศึกษา การรายงานต่อสาธารณชน และการรายงานหน่วยงานต้นสังกัดตามลำดับ

สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ สำนักปลัดกระทรวงศึกษาธิการ (2550) สรุปแนวทางการนำแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปจัดการศึกษาในสถานศึกษาไว้ดังภาพที่ 2.2

ภาพที่ 2.2 ความเชื่อมโยงของแนวทางนนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปจัดการศึกษาในสถานศึกษาของสำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ สำนักปลัดกระทรวงศึกษาธิการ (2550)

1.4 โรงเรียนที่มีการจัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

โรงเรียนที่มีการจัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ได้แก่ โรงเรียนต้นแบบ การจัดการกระบวนการเรียนการสอนและการบริหารจัดการตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและ โรงเรียนนาร่องทดลองตัวอย่างชุดหน่วยการเรียนรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

1.4.1 โรงเรียนต้นแบบการจัดการกระบวนการเรียนการสอนและการบริหารจัดการตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

กระทรวงศึกษาธิการ (2550) ได้กำหนดเป้าหมายในการขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษา ในระยะ 5 ปี (พ.ศ.2550-2554) ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 แบ่งออกเป็น 3 ระยะ โดยในระยะที่ 1 ปี 2550 กำหนดให้มีสถานศึกษาที่สามารถเป็นแบบอย่างในการจัดการกระบวนการเรียนการสอนและการบริหารจัดการตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ไม่น้อยกว่า 80 แห่ง ซึ่งในปี 2550 มีสถานศึกษาขอเข้ารับการประเมินเพื่อเป็นสถานศึกษาแบบอย่างและผ่านการคัดเลือก จำนวน 135 โรงเรียน ประกอบด้วยสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) 112 แห่ง สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา (สอศ.) 3 แห่ง สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาออกโรงเรียน (กศน.) 1 แห่ง สังกัดสำนักบริหารงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน (สช.) 14 แห่ง สังกัดกรุงเทพมหานคร 4 แห่ง และสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 1 แห่ง ดำเนินการคัดเลือกโดยใช้แบบติดตามประเมินผลการขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วยประเด็นตัวชี้วัดตามยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษา ปี 2550 ได้แก่ ด้านการบริหารจัดการสถานศึกษา ด้านหลักสูตรและกิจกรรมการเรียนการสอน ด้านการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนและด้านการพัฒนาบุคลากร

1.4.2 โรงเรียนนาร่องทดลองตัวอย่างชุดหน่วยการเรียนรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

กระทรวงศึกษาธิการ (2549) มอบหมายให้คณะทำงานบูรณาการปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การเรียนการสอนของกระทรวงศึกษาธิการ จัดสัมมนาเชิงปฏิบัติการ“สร้างคน สร้างสังคม สู่ความพอเพียง” (17-20 ตุลาคม 2549) โดยรับอาสาสมัครด้านการศึกษาคือ ครู ผู้บริหารสถานศึกษา ศึกษานิเทศก์และนักวิชาการ จำนวน 132 คน ที่มีประสบการณ์ในการจัดการเรียนการสอนที่เกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีประสบการณ์ในการจัดทำหน่วยการเรียนรู้ และสมัครเข้าร่วมสัมมนาเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาหลักสูตรบูรณาการ“ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” สู่การเรียนการสอนมาร่วมกันพิจารณาหลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียง ผู้เข้าร่วมสัมมนาเป็น

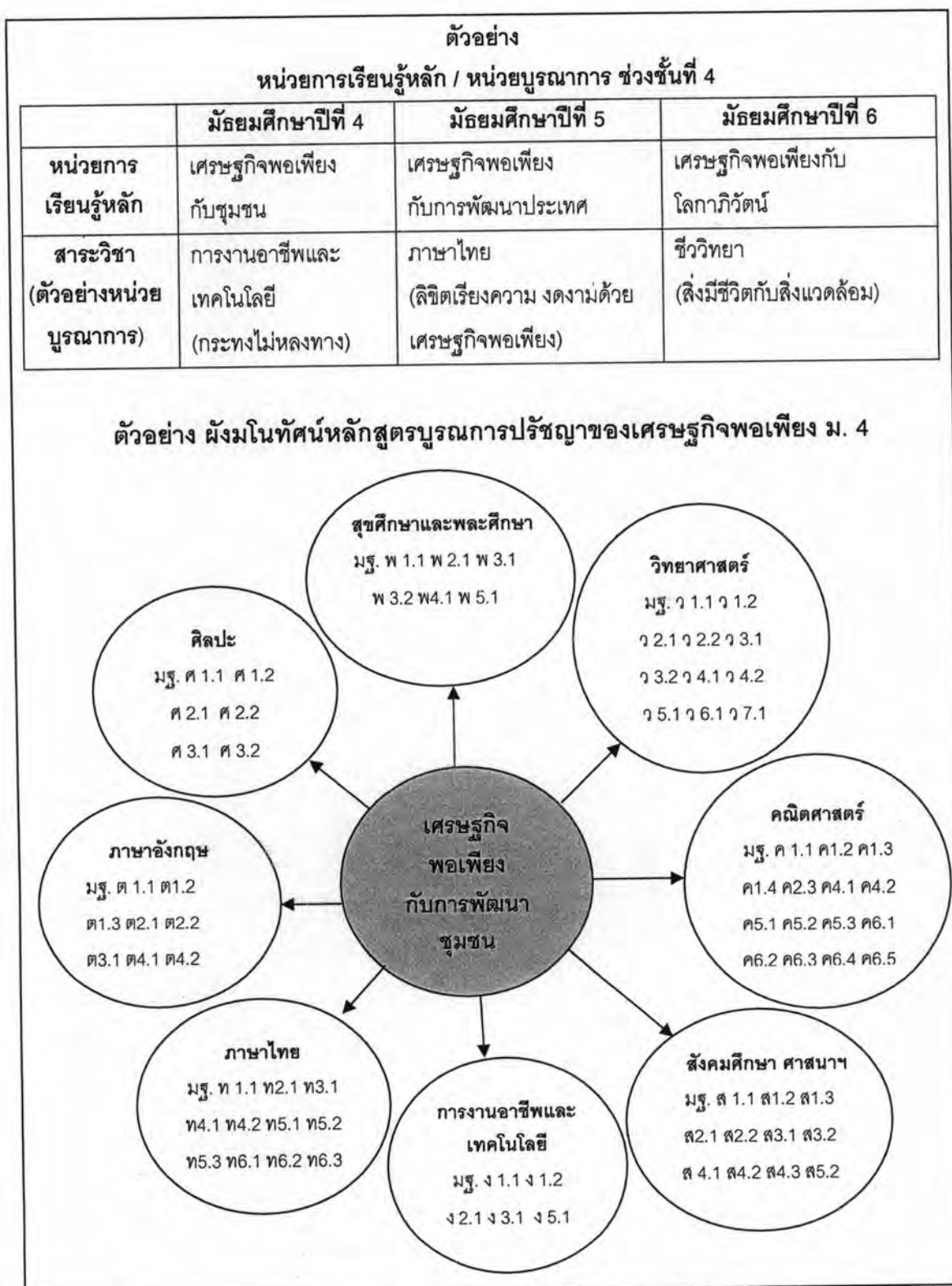
อาสาสมัครและผ่านเกณฑ์การคัดเลือกเพื่อมาจัดทำหน่วยตัวอย่างหน่วยการเรียนรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงทุกระดับการศึกษา ส่งเสริมความรู้ความเข้าใจในปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และสามารถนำหลักคิดหลักปฏิบัติเศรษฐกิจพอเพียงมาบูรณาการสู่การเรียนการสอนในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ของทุกระดับได้อย่างถูกต้อง ชัดเจน และเป็นรูปธรรมโดยได้จัดทำขึ้น จำนวน 1 ชุด ประกอบด้วย 6 เล่ม แยกตามแต่ละช่วงชั้น รวมถึงอาชีวศึกษาและการศึกษานอกโรงเรียน

ขั้นตอนการจัดทำตัวอย่างหน่วยการเรียนรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

1) การจัดทำหน่วยการเรียนรู้/แผนการเรียนรู้บูรณาการปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ไม่เคร่งครัดในรูปแบบของการเขียนหน่วย/แผนการเรียนรู้ สามารถปรับใช้ได้ตามธรรมชาติของวิชา ระดับชั้น ตามบริบทของโรงเรียน แต่คงหัวข้อสำคัญไว้ ได้แก่ (1) ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง (2) สาระการเรียนรู้ (3) กิจกรรมการเรียนรู้ (4) สื่อ/แหล่งการเรียนรู้ (5) การวัดและประเมินผล

2) การจัดทำหน่วยการเรียนรู้บูรณาการปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมีขั้นตอน เริ่มจากการกำหนดหน่วยการเรียนรู้ โดยศึกษาและเลือกมาตรฐานการเรียนรู้ของแต่ละกลุ่มสาระ และกำหนดขอบข่ายของเนื้อหาสาระที่จะเรียน แต่สามารถยืดหยุ่นได้ในแต่ละสถานศึกษาวิเคราะห์เนื้อหาให้สอดคล้องกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จัดกิจกรรมการเรียนรู้ เลือกสื่อและแหล่งการเรียนรู้ประกอบ การจัดการเรียนการสอน และกำหนดเครื่องมือ วิธีการวัดและเกณฑ์การประเมินผล ตลอดจนผลสัมฤทธิ์ที่ผู้เรียนได้รับ ได้แก่ (1) นักเรียนได้รับความรู้ที่ชัดเจน (2) นักเรียนมีแนวทางในการประยุกต์ใช้ความคิดในชีวิตประจำวัน (3) นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง (4) นักเรียนได้รับการวัดผลตามสภาพจริง

การนำตัวอย่างหน่วยการเรียนรู้ไปทดลองใช้ในการเรียนการสอนผู้สอนสามารถปรับเวลาการสอน เนื้อหาสาระ และกิจกรรมการเรียนรู้ ให้สอดคล้องเหมาะสมกับสภาพภูมิสังคมของแต่ละสถานศึกษา โดยให้ยึดมาตรฐานการเรียนรู้ของแต่ละชั้นปีเป็นหลัก ระยะเวลานำไปทดลองใช้ในสถานศึกษานำร่อง 80 แห่งในปีการศึกษา 2550 ครอบคลุมสถานศึกษาทุกระดับ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) 34 แห่ง สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา (สอศ.) 24 แห่ง สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียน (กศน.) 20 แห่ง และสังกัดสำนักบริหารงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน (สช.) 2 แห่ง

ภาพที่ 2.3 ตัวอย่างหน่วยการเรียนรู้หลัก / หน่วยบูรณาการ ช่วงชั้นที่ 4 และผังมโนทัศน์หลักสูตรบูรณาการปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ม. 4

ตอนที่ 2 แนวคิดเกี่ยวกับค่านิยมและพฤติกรรม

ในตอนนี้นำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับค่านิยมและพฤติกรรม แบ่งเป็น 3 ส่วน ได้แก่ ส่วนแรก แนวคิดเกี่ยวกับค่านิยม ประกอบด้วย ความหมายของค่านิยม การเกิดของค่านิยม ความสำคัญของค่านิยม ลักษณะของค่านิยม ทฤษฎีเกี่ยวกับค่านิยม ประเภทของค่านิยม การวัดค่านิยม และการปลูกฝังและพัฒนาค่านิยม ส่วนที่สอง แนวคิดเกี่ยวกับพฤติกรรม ประกอบด้วย ความหมายของพฤติกรรม ประเภทของพฤติกรรม องค์ประกอบของพฤติกรรม และกระบวนการวัดพฤติกรรม และส่วนสุดท้าย แนวคิดเกี่ยวกับค่านิยมและพฤติกรรมตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง รายละเอียดดังนี้

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับค่านิยม

2.1.1 ความหมายของค่านิยม

ไพฑูริย์ เครือแก้ว (2518) ให้ความหมายว่า ค่านิยม หมายถึง สิ่งที่คนสนใจปรารถนาจะได้และอยากจะเป็น เป็นสิ่งที่บังคับให้ต้องปฏิบัติ อีกนัยหนึ่ง ค่านิยมเป็นสิ่งที่คนบูชา ยกย่อง มีความสุขที่ได้เห็น ได้ฟังและได้เป็นเจ้าของ

ชูชีพ อ่อนโคกสูง (2522) ได้กล่าวไว้ว่า ค่านิยม คือ ความรู้สึกซึ่งประกอบไปด้วย ความชอบ ความพอใจ ความสนใจและความต้องการต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใด ถ้าความรู้สึกเหล่านั้นเกิดขึ้นต่อสิ่งใดก็จะมีค่านิยมสิ่งนั้น ค่านิยมจึงเป็นสิ่งที่คนสนใจ ปรารถนาที่จะได้ ปรารถนาที่จะเป็น และค่านิยมยังรวมไปถึงจุดมุ่งหมายและความต้องการในชีวิต

พนัส หันนาคินทร์ (2526) ได้ให้ความหมายของค่านิยมว่า หมายถึง การยอมรับนับถือ และพร้อมที่จะปฏิบัติตามคุณค่าที่คนหรือกลุ่มคนมีอยู่ต่อสิ่งต่าง ๆ ซึ่งอาจเป็นวัตถุ ความคิด อุดมคติ รวมทั้งการกระทำในด้านเศรษฐกิจ สังคม จริยธรรมและสุนทรียภาพ ทั้งนี้โดยได้ทำการประเมินค่าจากทัศนคติต่าง ๆ โดยถี่ถ้วนและรอบคอบแล้ว ค่านิยมของบุคคลจะแตกต่างกันไปตามประสบการณ์ของแต่ละบุคคล ถึงแม้ว่าจะอยู่ในวัฒนธรรมหรือสังคมเดียวกัน และค่านิยมของแต่ละบุคคลอาจเปลี่ยนแปลงหรือปรับปรุงจากค่านิยมเดิมได้ ค่านิยมจึงมีลักษณะไม่คงที่ ในฐานะที่ค่านิยมเป็นเครื่องนำทางพฤติกรรมของคน การเปลี่ยนแปลงของค่านิยมย่อมขึ้นอยู่กับการเปลี่ยนแปลงวุฒิภาวะหรือประสบการณ์ของบุคคลนั้น ๆ

เอมจันทร์ สุวินทวงศ์ (2526) ได้ให้ความหมายว่า ค่านิยม หมายถึง ความเชื่อของตัวบุคคลที่เชื่อว่าสิ่งใดมีค่า มีความสำคัญ และเป็นสิ่งที่พึงปรารถนาของเขา ในขณะที่สิ่งอื่นไม่มีค่าไม่มีความสำคัญ และไม่เป็นที่ต้องการ ในลักษณะดังกล่าว ค่านิยมจึงเป็นมาตรฐานในการรับรู้

และการประเมิน การเลือก การตัดสินใจของบุคคลว่าจะไร ดี-เลว มีค่า-ไม่มีค่า สำคัญ-ไม่สำคัญ ถูก-ผิด ควรทำ-ไม่ควรทำ นอกจากนี้ค่านิยมยังทำหน้าที่เป็นตัวกำหนดเป้าหมายและสร้างแรงจูงใจ ผลักดันให้บุคคลมุ่งไปสู่เป้าหมายที่ต้องการ

สมบูรณ์ ศาลยาชีวิน (2526) ให้ความหมายของค่านิยม หมายถึง คุณค่าที่เราให้ต่อสิ่งต่าง ๆ หรือต่อการกระทำต่าง ๆ ที่เรานิยมชมชอบ

สาโรช บัวศรี (2526) ให้ความหมายว่า ค่านิยม หมายถึง สภาพหรือการกระทำบางประการที่เราเชื่อหรือนิยามว่าควรยึดถือหรือยึดมั่นเพื่อจะได้บรรลุถึงวัตถุประสงค์หรือความมุ่งหมายของสังคมหรือของตนเอง

Schwartz (1992) ให้ความหมายของค่านิยมว่า หมายถึง เป้าหมายและแรงจูงใจ ซึ่งทำหน้าที่ชี้แนะแนวทางการปฏิบัติและดำเนินชีวิตของบุคคล

Wolfgang Bilsky and Shalom H. Schwarz (1994) สรุปความหมายของค่านิยมว่า ค่านิยม หมายถึง ความคิดหรือความเชื่อที่บ่งบอกถึงความปรารถนาและพฤติกรรมของบุคคล เป็นสิ่งชี้แนะในการเลือกหรือประเมินค่าพฤติกรรม

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2539) กล่าวว่า ค่านิยมเป็นสิ่งที่บุคคลให้ความสำคัญกับสิ่งใดสิ่งหนึ่งและเห็นว่าสิ่งนั้นมีคุณค่า พร้อมทั้งจะปฏิบัติตามความเชื่อนั้น ค่านิยมของแต่ละคนขึ้นอยู่กับประสบการณ์ที่แต่ละคนได้รับ ประสบการณ์ที่แตกต่างกัน ค่านิยมที่ยึดถือจึงแตกต่างกันไป แม้จะอยู่ในสังคมเดียวกัน แต่ค่านิยมมีการเปลี่ยนแปลงและมีการเปลี่ยนแปลงไปตามวุฒิภาวะของประสบการณ์ของบุคคล

ยนต์ ชุ่มจิต (2546) ได้ให้ความหมายของค่านิยมว่า หมายถึง สิ่งที่สังคมหรือบุคคลยกย่องว่าดี เห็นว่ามีคุณค่าที่ตนเองหรือสังคมควรยึดถือปฏิบัติ จึงยอมรับนับถือมาเป็นแนวปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอหรืออย่างน้อยก็ชั่วระยะเวลาหนึ่ง

ลักขณา สรวิวัฒน์ (2549) ให้ความหมายของค่านิยมว่า หมายถึง การคิดของบุคคลที่มีต่อสิ่งใด สิ่งหนึ่งว่าสิ่งนั้นเป็นสิ่งมีคุณค่า ซึ่งเป็นผลให้บุคคลใช้เป็นเกณฑ์หรือมาตรฐานที่นำมาประเมินหรือตัดสินใจสิ่งใดสิ่งหนึ่ง อันเป็นสิ่งที่กำหนดพฤติกรรมของบุคคล

พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2549) ให้ความหมายของค่านิยมว่า ค่านิยม (value) คือ ความเชื่อหรือหลักการที่เป็นนามธรรมซึ่งสมาชิกของสังคมหรือกลุ่มยึดถือร่วมกันและใช้เป็นเครื่องช่วยตัดสินใจและช่วยกำหนดการกระทำของตน ค่านิยมยังมีส่วนสำคัญในการกำหนดมาตรฐานความประพฤติและบรรทัดฐานทางสังคมซึ่งเป็นรูปธรรมมากกว่าค่านิยม

สรุปได้ว่า ค่านิยม หมายถึง ความเชื่อ ความคิด ความรู้สึกยอมรับนับถือต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งสิ่งใด ที่บุคคลหรือสังคมเห็นว่าดี มีคุณค่า สมควรปฏิบัติตามและยึดถือเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต เพื่อจะได้บรรลุถึงวัตถุประสงค์ หรือความมุ่งหมายของตนเองหรือสังคม ซึ่งค่านิยมของแต่ละบุคคลจะเปลี่ยนแปลงไปตามวุฒิภาวะและประสบการณ์

2.1.2 การเกิดของค่านิยม

พินัส หันนาคินท์ (2526) กล่าวว่า ค่านิยมของแต่ละคนนั้นเกิดขึ้นจากประสบการณ์ ที่ได้รับการตรวจสอบแล้วของเขา และเนื่องจากประสบการณ์ที่แตกต่างกันของแต่ละบุคคล จึงทำให้ ค่านิยมของแต่ละบุคคลผิดแผกแตกต่างกันออกไป ค่านิยมเกิดจากการคิดอย่างรอบคอบ วิเคราะห์ อย่างถี่ถ้วนถึงผลที่จะตามมาในชีวิต เราทราบค่านิยมของบุคคลจากการประพฤติการปฏิบัติใน ภาวะต่าง ๆ ของคน การสร้างค่านิยมนั้นแต่ละคนจะต้องทำการเลือก กำหนดค่า แล้วผสมผสาน คุณสมบัติต่าง ๆ ที่ได้ผ่านการวินิจฉัย และเลือกสรรเข้าเป็นแบบฉบับในการดำเนินชีวิตของตนเอง และเป็นขบวนการที่จะต้องกระทำไปชั่วชีวิต

ลาโรซ บัวศรี (2526) กล่าวว่า การเรียนรู้นั้นควรเริ่มที่ความจำเป็น (need) หรือความต้องการ (desire) เมื่อเกิดความต้องการแล้ว ขั้นต่อไปก็ทำให้เกิดความชอบ (preference) หรือความสนใจ ตามมา ความชอบนี้จะกระตุ้นให้มีความนิยมชมชอบหรือเข้าใจในคุณค่า สิ่งนี้ก็จะกลายเป็น ค่านิยม (value) ขึ้นมา

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2539) กล่าวว่า ค่านิยมเกิดจากประสบการณ์และการประเมิน ค่าของบุคคลและขณะเดียวกันก็มาจากความเชื่อและเจตคติ ส่วนประกอบที่สำคัญของพฤติกรรม ที่แสดงว่าเกิดค่านิยมขึ้น ได้แก่ การเกิดแรงจูงใจ ซึ่งแรงจูงใจนี้ไม่ได้เกิดจากความต้องการที่จะเชื่อ ฟังหรือจะปฏิบัติตาม แต่เกิดจากข้อผูกมัดที่เกิดในตัวบุคคลที่มีค่านิยมสิ่งใดสิ่งหนึ่งเป็นตัวนำให้ เกิดการปฏิบัติต่าง ๆ การเกิดค่านิยมจะมีพฤติกรรม 3 อย่าง คือ (1) การยอมรับค่านิยม พฤติกรรม ในขั้นแรกนี้จะเป็นการลงความคิดเห็นว่าเหตุการณ์ สิ่งของ การกระทำเป็นสิ่งที่มีความสำคัญ บุคคลจะ มีความเชื่อซึ่งจะมีมากน้อยแตกต่างกันไป ความเชื่อนี้จะกลายเป็นการยอมรับสิ่งใดสิ่งหนึ่งและ พร้อมที่จะวัดและประเมินสิ่งนั้น (2) ความชอบในค่านิยม พฤติกรรมของความชอบจะแทรกอยู่ ระหว่างการยอมรับการเกิดค่านิยมและความรู้สึกผูกมัดอยู่กับค่านิยมนั้นความชอบนี้จะ ประเมินจากทั้งตนเองและจากบุคคลข้างเคียงด้วยว่าเรามีค่านิยมในสิ่งนั้น และ (3) การผูกมัด เป็นขั้นที่มีความเชื่อมั่นว่าจะยอมรับค่านิยมนั้น เช่น การเคารพในผู้ใหญ่การแสดงความอ่อนน้อม ซึ่งจะบ่งว่าเรามีค่านิยมในสิ่งนั้น

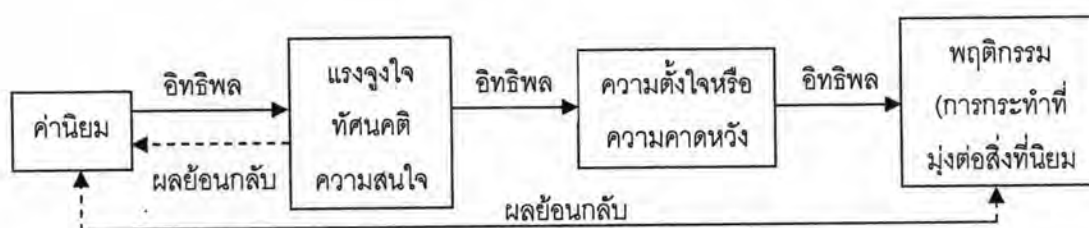
สมยศ เม่นแย้ม (2539) กล่าวว่า ค่านิยมเกิดจากการสะสมประสบการณ์ ซึ่งถูกหล่อหลอมมาโดยสภาพแวดล้อม ส่วนอิทธิพลของบิดามารดานั้น ส่งผลต่อค่านิยมของบุคคลผ่านการจัดสภาพแวดล้อมและการอบรมเลี้ยงดู ค่านิยมเปลี่ยนแปลงได้ถึงแม้ค่อนข้างยาก แต่เมื่อสิ่งแวดล้อมและประสบการณ์ของบุคคลเปลี่ยนไป ประสบการณ์ใหม่ก็จะค่อย ๆ หล่อหลอมให้เกิดค่านิยมใหม่ แต่จะต้องผ่านกระบวนการที่มีอิทธิพลติดต่อกันอย่างต่อเนื่อง ค่านิยมของคนจะถูกพัฒนาและเปลี่ยนแปลงได้มากในช่วงแรกเกิด จนถึงประมาณ 16 ปี หลังจากนั้นจากช่วงวัยรุ่นไปแล้วบุคลิกภาพและค่านิยมของบุคคลจะมีลักษณะค่อนข้างคงตัวและยากต่อการเปลี่ยนแปลง

สรุปได้ว่า ค่านิยมเกิดจากความชอบ ความสนใจ การยอมรับ การเรียนรู้และประสบการณ์ ซึ่งถูกหล่อหลอมมาโดยครอบครัว สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อมและศาสนา ผสมผสานกับความรู้สึกรู้สึกนึกคิดของตนเอง ซึ่งวินิจฉัยและเลือกสรรแล้วว่าเป็นสิ่งมีคุณค่าควรจะมียึดถือเข้าเป็นแบบฉบับในการดำเนินชีวิตของตนเอง

2.1.3 ความสำคัญของค่านิยม

สุนทรী โคมิน และสนิท สัมครการ (2522) ได้กล่าวถึงความสำคัญของค่านิยมไว้ดังนี้ *ประการแรก* ค่านิยมทำหน้าที่เป็นเกณฑ์ (criteria) หรือมาตรฐาน (standard) ที่ให้นำพฤติกรรม การปฏิบัติในหลายทาง เช่น เป็นเกณฑ์ในการประเมิน ตัดสิน ชื่นชม ยกย่อง หรือติเตียนตนเอง หรือการกระทำของคนอื่น เป็นตัวกำหนดให้เราเลือกนิยามอุดมการณ์ทางการเมือง บางอุดมการณ์มากกว่าอุดมการณ์อื่น ๆ จูงใจให้เราแสดงจุดยืนของเราในเรื่องต่าง ๆ เป็นบรรทัดฐานที่ช่วยในการชักชวน ทำนาย คัดค้านและถกเถียง หรือพยายามจะเปลี่ยนและเป็นบรรทัดฐานสำหรับกระบวนการให้เหตุผลต่อความนึกคิดและการกระทำของตน *ประการที่สอง* ค่านิยมทำหน้าที่เป็นตัวอย่างบ่งชี้ถึงความต้องการและแรงจูงใจของมนุษย์ และ*ประการสุดท้าย* ค่านิยมทำหน้าที่เป็นแรงจูงใจหรือผลักดันของบุคคล เช่น บุคคลที่มีค่านิยมในการมีอายุยาวนาน หรือสุขภาพดีก็จะมีแรงผลักดันให้อยากออกกำลังกาย เป็นต้น

ประสาร มาลากุล ณ อยุธยา (2523) กล่าวว่า ค่านิยมทำหน้าที่เป็นทั้งมาตรฐานควบคุมและกำหนดเป้าหมายแนวทางของพฤติกรรมและเป็นแกนกลางอันมั่นคงถาวรในการเสริมแรงจูงใจ ทศนคติ ความสนใจและความตั้งใจซึ่งนำไปสู่การแสดงพฤติกรรมที่สอดคล้องกับค่านิยมนั้นในที่สุด สรุปอิทธิพลของค่านิยมต่อพฤติกรรมของมนุษย์ ดังแผนภาพที่ 2.4

ภาพที่ 2.4 สรุปอิทธิพลของค่านิยมต่อพฤติกรรมของมนุษย์ตามแนวคิดของ
ประสาร มาลากุล ณ อยุธยา (2523)

คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2528) ได้กล่าวไว้ว่า ค่านิยมที่มนุษย์เรามีอยู่นั้นทำหน้าที่ที่เกี่ยวกับชีวิตของเรา ดังนี้

1. ค่านิยมทำหน้าที่เป็นบรรทัดฐานหรือมาตรฐานของพฤติกรรมทั้งหลายของเรา กล่าวคือ ค่านิยมเป็นตัวกำหนดการแสดงออกพฤติกรรมของเราว่า เราจะทำหรือไม่ทำอะไรใด ค่านิยมจะช่วยกำหนดจุดยืนในเรื่องต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ฯลฯ และค่านิยมจะช่วยทำหน้าที่ประเมินการปฏิบัติงานต่าง ๆ ทั้งของตัวเองและของผู้อื่น

2. ค่านิยมทำหน้าที่เป็นแบบแผนสำหรับการตัดสินใจและการแก้ไขข้อขัดแย้งต่าง ๆ ในบางกรณีบุคคลต้องเผชิญกับสถานการณ์บางอย่างที่ขัดแย้งกัน ทำให้เขาต้องเลือกทางใดทางหนึ่ง เช่น การปฏิบัติตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชาอย่างเคร่งครัดกับความเป็นตัวของตัวเองหรือการรักษาความเป็นอิสระเสรีของตน การปฏิบัติงานด้วยความซื่อสัตย์สุจริตแต่ยากจนกับการปฏิบัติงานในทางที่ไม่สุจริตแต่ทำให้ร่ำรวย บุคคลจะเลือกเดินทางไหนนั้น ค่านิยมหรือระบบค่านิยมที่บุคคลมีอยู่จะช่วยกำหนดทางเลือกให้เขา

3. ค่านิยมทำหน้าที่เป็นแรงจูงใจหรือผลักดันของบุคคล เช่น บุคคลที่มีค่านิยมชมชอบในการมีอายุยาวนานหรือสุขภาพดีก็จะมีแรงผลักดันให้ออกกำลังกายอยู่เสมอตลอดจนมีความรอบคอบในการบริโภคอาหาร บุคคลที่มีค่านิยมเกี่ยวกับวัตถุนิยมสูงก็มักจะมีความขยันขันแข็งและเพียรพยายามในการทำงาน เพื่อให้มาซึ่งเงินทองและสิ่งของที่ตนพึงปรารถนาเหล่านี้ เป็นต้น

สมบูรณ ศาลยาชีวิน (2526) กล่าวว่า ค่านิยมทำหน้าที่เป็นตัวนำ เป็นเครื่องชี้แนวทางให้เราเลือกประพฤติปฏิบัติอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือเลือกอุดมการณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง แม้ว่าการประพฤติปฏิบัติอย่างใดนั้นมีสาเหตุจากหลายประการ อาจจากความกดดันของสภาพแวดล้อม เหตุการณ์หรือคนใกล้เคียง ขณะนั้น แต่ในสภาวะปกติสำหรับคนที่มีอุดมการณ์หรือยึดถือค่านิยมใดแล้ว เขาจะแสดงพฤติกรรมนั้นอย่างสอดคล้องกับค่านิยมหรืออุดมการณ์ของเขา เขาจะไม่ปล่อยให้สิ่งต่าง ๆ รอบข้างมีอิทธิพลต่อการกระทำหรือการตัดสินใจของเขาบุคคลที่มีค่านิยมหรือมีอุดมการณ์จะไม่ทำอะไรโดยไม่ได้คิดหรือทำไปตามโอกาสตามยถากรรมแต่เขาจะเป็นคนเลือกเอง ฉะนั้น ค่านิยมจึงเป็นตัวกำหนดหรือเป็นแรงจูงใจที่สำคัญของพฤติกรรม

ผดุง อารยะวิญญูและศรียา นิยมธรรม (2530) กล่าวว่า ค่านิยมเป็นตัวกำหนด ความประพฤติและการปฏิบัติตน และการประพฤติการปฏิบัติตนเป็นตัวการทำให้สังคมเปลี่ยนไป เราจึงอาจกล่าวได้ว่า ค่านิยมมีส่วนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ในขณะที่เดียวกัน การเปลี่ยนแปลงทางสังคม เช่น การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี ก็มีส่วนทำให้ค่านิยมใหม่ ๆ เกิดขึ้นได้เหมือนกันกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ค่านิยมเป็นได้ทั้งเหตุและผลของการเปลี่ยนแปลง ดังนั้น ค่านิยมจึงมีความสำคัญมากเพราะส่งผลกระทบต่อถึงความเจริญ ความเสื่อมของสังคม และความมั่นคง ของชาติ กล่าวคือ สังคมที่มีค่านิยมที่เหมาะสมถูกต้อง เช่น ความซื่อสัตย์ ความขยันหมั่นเพียร ความเสียสละ ความมีระเบียบวินัย ความสามัคคี เป็นต้น สังคมนั้นย่อมเจริญก้าวหน้า สังคมใด ที่มีค่านิยมไม่เหมาะสม เช่น ขาดระเบียบวินัย ไร้ความสามัคคี เกียจคร้าน ฯลฯ สังคมนั้นจะเสื่อมลง และขาดความมั่นคงภายในชาติ จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่สังคมจะต้องสร้างค่านิยมที่เหมาะสมและเป็น ค่านิยมที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่พึงปรารถนา

ลักขณา สิริวัฒน์ (2549) กล่าวว่า ค่านิยมมีความสำคัญในฐานะเป็นตัวนำทางใน การดำเนินชีวิต เป็นมาตรฐานในการตัดสินตนเองและผู้อื่นและเป็นตัวก่อกำหนดหรือจัดความขัดแย้ง ทั้งในตนเองและกับผู้อื่น ประเด็นที่สำคัญเกี่ยวกับค่านิยม มีดังนี้

1. ค่านิยมเป็นตัวนำทางในการดำเนินชีวิต การที่คนแต่ละคนจะมีโอกาสใช้ค่านิยม เป็นตัวนำทางในการดำเนินชีวิตนั้นขึ้นอยู่กับความต้องการของแต่ละบุคคลที่มีความต้องการ ไม่เหมือนกัน บางคนมีค่านิยมที่ต้องการมีชื่อเสียงในสังคมก็พยายามทุกวิถีทางที่จะทำให้ตน มีชื่อเสียงขึ้นมาได้ บางคนมีค่านิยมที่ต้องการจะมีชีวิตที่สุขสบาย ก็ทำทุกอย่างแม้จะส่งลูกสาว เป็นหมอนวดหรือขายตัว และมีบางคนที่มีค่านิยมที่จะอุทิศตนช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ที่ตกทุกข์ ได้ยากให้มีชีวิตที่ดีขึ้น เป็นต้น

2. ค่านิยมเป็นมาตรฐานในการตัดสินตนเองและผู้อื่น สรุปไว้ 7 ประเด็น ได้แก่ ค่านิยม นำบุคคลให้มีจุดยืนในเรื่องที่ได้แย้งกันทางสังคม ค่านิยมกำหนดล่วงหน้าให้บุคคลชอบอุดมการณ์ ทางการเมืองหรือศาสนาบางแนวมากกว่าบางแนว ค่านิยมชี้แนะการแสดงตนต่อผู้อื่นค่านิยม การแนะนำยกย่องและตำหนิตนเองและผู้อื่น ค่านิยมช่วยให้บุคคลเปรียบเทียบความสามารถ และจริยธรรมของตนกับผู้อื่น ค่านิยมเป็นมาตรฐานให้บุคคลมีอิทธิพลต่อผู้อื่นและค่านิยมช่วยให้ บุคคลหาเหตุผลเข้าข้างตัวเอง

3. ค่านิยมเป็นตัวก่อกำหนดหรือจัดความขัดแย้งทั้งในตนเองและกับผู้อื่น มี 3 ลักษณะ คือ ความขัดแย้งแบบรักที่เสียตายน้อง หมายถึง การถูกบังคับให้เลือกทางหนึ่งในสองทางที่ชอบมาก พอ ๆ กัน ความขัดแย้งแบบหนีเสือปะจระเข้ หมายถึง การถูกบังคับให้เลือกทำในสิ่งที่ไม่ชอบทั้งสอง ทาง และความขัดแย้งแบบเกลียดตัวกินไข่เกลียดปลาไหลกินน้ำแกง หมายถึง การถูกบังคับให้ทำในสิ่ง

ที่ตนชอบและมีคุณสมบัติที่ตนไม่ชอบและค่านิยมเป็นตัวก่อหรือจัดความขัดแย้งต่อผู้อื่น บุคคลต่างมีค่านิยมของตนแล้วนำค่านิยมของตนไปตัดสินพฤติกรรมผู้อื่นจนทำให้เกิดความขัดแย้งกัน

สรุปได้ว่า ค่านิยมมีความสำคัญต่อพฤติกรรมของบุคคลเพราะเป็นแรงจูงใจ กำหนดตัดสินใจ และผลักดันให้บุคคลใดบุคคลหนึ่งปฏิบัติหรือแสดงพฤติกรรมในสิ่งที่ตนเองสนใจและค่านิยมมีส่วนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่สังคมจะต้องสร้างค่านิยมที่เหมาะสมและเป็นค่านิยมที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่พึงปรารถนา

2.1.4 ลักษณะของค่านิยม

Raths, Harmin and Simon (1966, อ้างอิงใน ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์, 2539) ได้เสนอเกณฑ์ในการพิจารณาคูณลักษณะค่านิยมตามเกณฑ์ ดังนี้ *เกณฑ์แรก* การเลือก ได้แก่ การเลือกอย่างเสรี การเลือกจากค่านิยมหลาย ๆ ประการ และการเลือกหลังจากได้พิจารณาถึงผลต่อเนื้ออันจะเกิดขึ้นจากการปฏิบัติตนตามค่านิยมแต่ละอย่างแล้ว *เกณฑ์ที่สอง* การเกิดทุน ได้แก่ การรักษาค่านิยมที่เลือกแล้ว มีความพึงพอใจในค่านิยมนั้นและพร้อมที่จะยืนหยัดในค่านิยมนั้นอย่างเปิดเผย *เกณฑ์ที่สาม* การกระทำ ได้แก่ การกระทำตามค่านิยมนั้นได้ตามที่ได้ยึดถือและการกระทำเป็นประจำจนเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต

Rokeach (1973, อ้างอิงใน ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์, 2539) อธิบายธรรมชาติของค่านิยมมีลักษณะดังนี้

ค่านิยมมีลักษณะยั่งยืนถาวร ไม่เปลี่ยนแปลงง่าย เป็นสาเหตุที่ทำให้บุคลิกภาพของคนกลุ่มหนึ่งแตกต่างจากกลุ่มคนในอีกสังคมหนึ่ง ค่านิยมจะมั่นคงถาวรได้นั้น เกิดจากการได้รับการอบรมมาแต่เยาว์วัยและเปลี่ยนแปลงยากสำหรับระดับค่านิยมที่มีความสำคัญมาก ตรงกันข้ามค่านิยมที่มีระดับความสำคัญน้อยก็จะเปลี่ยนแปลงได้ง่าย

ค่านิยมมีลักษณะเปรียบเทียบความสำคัญ ในการปลูกฝังค่านิยม บุคคลจะได้รับการอบรมสั่งสอนและได้รับการเน้นถึงความสำคัญของค่านิยมในแต่ละเรื่องแตกต่างกัน เช่น ความซื่อสัตย์ การรักษาน้ำใจกัน ต่างก็เป็นค่านิยมที่บุคคลได้รับมา แต่บางสังคมอาจให้ความสำคัญในเรื่องการรักษาน้ำใจมากกว่าความซื่อสัตย์ หรือในระหว่างความเป็นตัวเองกับความอ่อนน้อม เชื่อฟังผู้ใหญ่ บุคคลจะเปรียบเทียบระดับความสำคัญของค่านิยมต่าง ๆ จากประสบการณ์ที่เขาได้รับตั้งแต่วัยเด็ก ทำให้เขาค่อย ๆ เรียนรู้ที่จะแยกพวกค่านิยมที่ได้รับจากการอบรมสั่งสอนมาอย่างเต็มที่ แล้วจัดเป็นระดับสูงต่ำรวมเข้าเป็นระบบซึ่งภายในระบบที่แต่ละค่านิยมจะถูกจัดเรียงลำดับตามความสำคัญมากที่สุดไปหาน้อยที่สุด

ค่านิยมเป็นลักษณะความเชื่อ Rokeach ได้อธิบายว่า ค่านิยมคือความเชื่อที่สามารถแบ่งออกเป็น 3 แบบคือ ความเชื่อแบบพรรณนา (descriptive belief) เป็นความเชื่อที่สามารถทดสอบได้ว่าถูกต้องหรือไม่ ความเชื่อแบบประเมิน (evaluative belief) คือ สามารถประเมินว่าสิ่งใดดีหรือไม่ดี เช่น เชื่อว่าการรับประทานผักมีประโยชน์ทำให้ร่างกายแข็งแรง และความเชื่อแบบพรรณนากำหนดการ (prescriptive belief) เป็นความเชื่อที่มีทิศทางและเป้าหมายของการกระทำที่ถูกต้องและตัดสินใจว่าจำเป็นหรือไม่จำเป็น เช่น เชื่อว่าเป็นสิ่งจำเป็นที่เราต้องรักชาติ

สุรางค์ โค้วตระกูล (2545) ได้กล่าวถึงลักษณะของค่านิยม ดังนี้ **ลักษณะแรก** ค่านิยมเป็นสิ่งที่เรารู้ **ลักษณะที่สอง** ค่านิยมเป็นแรงจูงใจที่จะผลักดันให้บุคคลแสดงพฤติกรรมบางอย่างใดอย่างหนึ่ง **ลักษณะที่สาม** ค่านิยมมักจะเป็นค่านิยมที่กลุ่มคนในสังคมยึดถือว่าสำคัญ **ลักษณะที่สี่** ค่านิยมประกอบด้วยองค์ประกอบ 3 อย่าง คือ องค์ประกอบเชิงอารมณ์ความรู้สึก องค์ประกอบเชิงพุทธิปัญญาหรือการรู้จักคิด และองค์ประกอบเชิงพฤติกรรม **ลักษณะที่ห้า** ค่านิยมเปลี่ยนแปลงได้แต่ยากกว่าการเปลี่ยนทัศนคติ เพราะค่านิยมค่อนข้างรุนแรงซับซ้อน มักจะมีการให้คำมั่นผูกมัดตนเองและพยายามที่จะแสดงออกให้ผู้อื่นทราบ และลักษณะสุดท้าย ค่านิยมเปลี่ยนแปลงตามชุมชน สังคมและวัฒนธรรมที่บุคคลนั้นเป็นสมาชิก

ลักษณะ สิริวัฒน์ (2549) กล่าวว่า การที่บุคคลจะมีค่านิยมลักษณะใดนั้นขึ้นอยู่กับ การสั่งสมประสบการณ์ต่าง ๆ ในชีวิตของแต่ละบุคคลและค่านิยมของแต่ละบุคคล ในการที่จะเป็นมาตรฐานหรือเกณฑ์ในการตัดสินใจหรือเลือกที่จะกระทำหรือไม่กระทำ หรือเป็นเครื่องกระตุ้นให้บุคคลมีแบบแผนในการปฏิบัติตน รวมทั้งเกณฑ์ในการตัดสินพฤติกรรมของบุคคลอื่นด้วย ค่านิยมยังก่อให้เกิดความขัดแย้งในตนเองและขัดแย้งกับบุคคลอื่นได้อีกด้วย

สรุปได้ว่า ค่านิยมมีลักษณะเป็นความเชื่อของบุคคลที่สามารถเลือกประพฤติปฏิบัติได้อย่างเสรี โดยการพิจารณาจากตัวเลือกที่เห็นว่าดี และมีการปฏิบัติตามซ้ำ ๆ จนมีความถาวรอยู่ระยะเวลาหนึ่ง ไม่เปลี่ยนแปลงไปตามอารมณ์ แต่จะเปลี่ยนไปตามประสบการณ์หรือการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม

2.1.5 ทฤษฎีเกี่ยวกับค่านิยม

ประสาร มาลากุล ณ อยุธยา (2523) ได้สรุปทฤษฎีเกี่ยวกับค่านิยมไว้ 6 ทฤษฎี ดังนี้

1) **ทฤษฎีการให้ค่านิยมของ Dewey (1993)** อธิบายความสำคัญของค่านิยมไว้ว่าเกี่ยวกับกิจกรรมของมนุษย์ในทุกรูปแบบตามแนวทฤษฎีนี้สรุปประเด็นสำคัญได้คือ

1.1) ค่านิยมที่เกิดจากปรารถนาของบุคคลที่จะปรับตัวให้เข้ากับความเป็นและความต้องการในสภาพชีวิตของเขา คือเมื่อบุคคลได้มีประสบการณ์ หรือเกิดปัญหา เช่น ความขัดแย้งระหว่างเขากับสิ่งแวดล้อม

1.2) ค่านิยมก่อให้เกิดแรงกระตุ้น (vital impulse) สร้างเป้าหมาย ความมุ่งหวังสิ่งที่นิยมนบุคคลจึงเกิดความต้องการและความสนใจที่จะแสวงหาวิธีการและหนทางให้ได้สิ่งที่นิยมน (ends-in-view)

1.3) การให้ค่านิยมเป็นพฤติกรรมที่สามารถศึกษาได้ ด้วยวิธีการเชิงวิทยาศาสตร์ (scientific study) ในรูปของการสังเกต การวิเคราะห์ การทดสอบและการพิสูจน์

1.4) การทำความเข้าใจกับค่านิยมได้อย่างแท้จริง ขึ้นอยู่กับความสามารถวิเคราะห์ถึงความต้องการในปัจจุบันของบุคคลและการคาดคะเนว่าเขาจะได้รับความพึงพอใจได้ในสถานการณ์ใด

2) ทฤษฎีมนุษยนิยม (humanistic theory) ของ Shaw (1924) ที่เน้นการอธิบายว่าโดยธรรมชาติแล้วมนุษย์เป็นผู้ที่มุ่งสู่เป้าหมายอย่างใดอย่างหนึ่งอยู่ตลอดเวลา คือไม่ยอมหยุดนิ่งหรือจำนนต่อสภาพที่เป็นอยู่ แต่จะมุ่งแสวงหาสิ่งที่ดีกว่า สมบูรณ์กว่าในความเป็นมนุษย์ของตัวเอง ซึ่ง Maslow (1968) ได้อธิบายขั้นตอนความต้องการพื้นฐานจากขั้นแรกสุดตามลำดับ ดังนี้ ความต้องการทางสรีระ ความต้องการความปลอดภัย ความต้องการรักและผูกพัน ความต้องการนิยมนับถือตนเอง และความต้องการพัฒนาตนเองให้สมบูรณ์

3) ทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม (person environment fit) ของ Feather (1975) เป็นทฤษฎีผสมผสานจากหลายทฤษฎี ทั้งทางด้านทฤษฎีการเรียนรู้ ทฤษฎีโครงสร้างทางปัญญา และทฤษฎีทางสังคม มาอธิบายลักษณะการคงที่และการเปลี่ยนแปลงของค่านิยมไว้ตามประเด็นสำคัญดังต่อไปนี้

3.1) มนุษย์เป็นผู้มีความสามารถในการรับข้อมูลต่าง ๆ อยู่ตลอดเวลาและพยายามจัดข้อมูลเหล่านี้ให้เป็นระเบียบ มีระบบโครงสร้างความคิดความเข้าใจ สามารถรับรู้สนองตอบตีความหมายและประเมินค่าประสบการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างสม่าเสมอ มีความคงที่และแน่นอนอยู่

3.2) มนุษย์ได้ใช้ข้อมูลจากความพึงพอใจ ความต้องการและความมุ่งหวังมาประกอบกันเป็นมาตรฐานของสิ่งที่ควรกระทำขึ้นใช้ปฏิบัติในสภาพการณ์ต่าง ๆ โครงสร้างหรือระบบค่านิยมของบุคคลจึงมีลักษณะมั่นคง มีความต่อเนื่องเชื่อมโยงพอที่จะคงความสามารถได้อย่างสม่าเสมอว่าอะไรเป็นสิ่งสำคัญ มีความสำคัญ เป็นที่ต้องการและพึงกระทำในสภาพการณ์โดยทั่วไป

3.3) ในกรณีที่มีความเปลี่ยนแปลง มีข้อมูลประสบการณ์หรือสภาพใหม่เกิดขึ้น ซึ่งไม่สอดคล้องตรงกันกับระบบเดิมของบุคคล ก็จำเป็นต้องมีการแก้ปัญหา ซึ่งอาจทำได้โดยการเปลี่ยนสิ่งที่รับรู้ใหม่ให้เข้ากับระบบเดิม หรือด้วยการเปลี่ยนระบบเดิมให้เข้ากับสภาพการณ์ใหม่ ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดความเหมาะสมตรงกัน ระหว่างบุคคลกับสิ่งแวดล้อมให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้

3.4) การแสดงค่านิยมของบุคคลจึงอาจมีทั้งลักษณะของความคงที่และความเปลี่ยนแปลงในการให้ความสำคัญต่อสิ่งที่นิยม ซึ่งเป็นผลที่เกิดขึ้นจากการจัดประสบการณ์เดิม และประสบการณ์ใหม่ให้เหมาะสมตามความจำเป็น

3.5) ลักษณะความคงที่หรือความแปรผันของค่านิยมย่อมมีความสำคัญมากในแง่ของ ข้อคิดและแนวทางในการดำเนินงานและปรับปรุงแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ทั้งนี้เกี่ยวข้องกับตัวบุคคลและ สภาพแวดล้อม ถ้าได้มีการกำหนด วิเคราะห์ลักษณะและทำที่เหล่านี้ได้แน่นอนชัดเจนและทันโอกาส

4) ทฤษฎีความคาดหวัง-ค่านิยม (expectancy-value theory) เป็นแนวทางของนักจิตวิทยา หลายท่าน โดยมีแนวคิดพื้นฐานที่ว่า การอธิบายหรือทำนายพฤติกรรมของมนุษย์นั้นจำเป็นต้อง อาศัยข้อมูลทั้งด้านตัวบุคคลและด้านสภาพแวดล้อม แนวคิดนี้เริ่มจาก Lewin ได้เสนอว่าพฤติกรรม เป็นผลมาจากตัวบุคคลและสิ่งแวดล้อมของเขา และนักจิตวิทยาท่านอื่น ได้แก่ Tolman (1932) Edwards (1954) Atkinson (1964) เสนอว่าโอกาสการกระทำจริงของบุคคลขึ้นอยู่กับแรงจูงใจ ใฝ่สัมฤทธิ์ Feather (1975) Ferguson (1976) และ Ajzen (1975) สนับสนุนทฤษฎียืนยัน ความสำคัญของความคาดหวังในการตัดสินใจและในการปฏิบัติจริงของบุคคล

5) ทฤษฎีลักษณะค่านิยม Spranger (1928) อธิบายว่าลักษณะค่านิยมมนุษย์มี 6 ประการ คือ ค่านิยมทางทฤษฎีหรือวิชาการ ค่านิยมทางเศรษฐกิจ ค่านิยมทางสุนทรียภาพ ค่านิยมทางสังคม ค่านิยมทางการเมือง และค่านิยมทางศาสนา ทฤษฎีของ Spranger ได้เป็นพื้นฐานในการสร้าง เครื่องมือวัดค่านิยมชุดแรก คือ Study of Value (Allport, Vernon, Lindzey, 1951) ซึ่งเป็น เครื่องมือที่ใช้กันมากที่สุดในการศึกษาค่านิยมของมนุษย์

6) ทฤษฎีค่านิยมของ Rokeach (1973) Rokeach เป็นนักจิตวิทยาผู้มีบทบาทสำคัญ ที่สุดในการขยายขอบข่ายการวิจัยเกี่ยวกับค่านิยมออกไปอย่างกว้างขวาง เขาสนับสนุนให้ใช้ ค่านิยมเป็นตัวแปรหลักในการศึกษาพฤติกรรมมนุษย์เพราะค่านิยมเป็นแกนกลางในการก่อให้เกิด พฤติกรรมด้านแรงจูงใจ ทศนคติและความสนใจ ทั้งยังสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ในศาสตร์และ กิจการทุกสาขา Rokeach อธิบายค่านิยมว่าเป็นความเชื่อที่คงทนของบุคคลว่าวิธีการปฏิบัติ (mode of conduct) หรือจุดมุ่งหมาย (end - state) บางอย่างเป็นที่พึงพอใจและเป็นที่ต้องการ ในขณะที่บางอย่างไม่เป็นที่พอใจและไม่เป็นที่ต้องการ ระบบค่านิยมของบุคคลจึงหมายถึงการจัด ความเชื่อดังกล่าวเข้าเป็นลำดับความสำคัญ Rokeach สนใจระบบค่านิยมของมนุษย์เพราะเชื่อว่า

ระบบค่านิยมมีโครงสร้างคงทนอยู่มาก และสามารถให้ความหมายต่อพฤติกรรมในสภาพการณ์ โดยทั่วไปได้อย่างแน่นอน ถึงแม้อาจเปลี่ยนแปลงได้ตามสภาพความจำเป็นใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้นก็ตาม

2.1.6 ประเภทของค่านิยม

Rokeach (1973) แบ่งค่านิยมออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ ค่านิยมปลายทางและค่านิยมที่เป็นวิถีปฏิบัติ

1. **ค่านิยมปลายทาง (terminal values)** เรียงความสำคัญจากผลการศึกษานักศึกษาชาวอเมริกา ค่านิยมที่สำคัญมีอยู่ 18 อย่าง ได้แก่ ความสุขสบายในชีวิต (a comfortable life) การใช้ชีวิตที่ตื่นเต้น (an exciting life) ความรู้สึกภาคภูมิใจในความสำเร็จ (a sense of accomplishment) ความสงบสันติสุขของโลก (a world of peace) ความเป็นผู้มีสุนทรียภาพ (a world of beauty) ความเสมอภาค (equality) ความมั่นคงในครอบครัว (family security) ความมีเสรีภาพ (freedom) ความสุข (happiness) ความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันในกลุ่ม (inner harmony) ความพร้อมด้านความรัก (mature love) ความมั่นคงของประเทศชาติ (national security) การใช้ชีวิตตามสบาย (pleasure) ความอยู่รอด (salvation) การเคารพตนเอง (self-respect) การได้รับการยอมรับในสังคม (social recognition) การมีมิตรแท้ (true friendship) และความรอบรู้ (wisdom)

2. **ค่านิยมที่เป็นวิถีปฏิบัติหรือค่านิยมที่เป็นเครื่องมือในการปฏิบัติ (instrumental values)** นำไปสู่ความสำเร็จในจุดหมายปลายทาง ซึ่งเรียงลำดับความสำคัญ 18 อย่าง ได้แก่ ความทะเยอทะยาน (ambitions) การยอมรับฟังความคิดเห็นผู้อื่น (broadminded) ความสามารถ (capable) ความสนุกสนาน (cheerful) ความสะอาด (clean) ความกล้าหาญ (courageous) การรู้จักให้อภัย (forgiving) การช่วยเหลือเกื้อกูล (helpful) ความซื่อสัตย์ (honest) ความคิดจินตนาการ (imaginative) การพึ่งพาตนเอง (independent) ความเฉลียวฉลาด (intellectual) ความมีเหตุผล (logical) ความรัก (love) ความเชื่อฟัง (obedient) ความสุภาพ (polite) ความรับผิดชอบ (responsibility) และการรู้จักควบคุมตนเอง (self-controlled)

Spranger (1982 อ้างใน สุรางค์ โค้วตระกูล, 2545) แบ่งค่านิยมออกเป็น 6 ประเภท โดยมีความเชื่อว่าการดำรงชีวิตของบุคคลโดยทั่วไปต้องเป็นไปตามค่านิยมประเภทใดประเภทหนึ่ง

1. **ค่านิยมทางวิชาการ (theoretical value)** หมายถึง ค่านิยมที่เป็นแรงจูงใจให้บุคคลต้องการศึกษาหาความรู้ซึ่งอาจกระทำโดยการทดลองทางวิทยาศาสตร์ การค้นคว้าวิจัยหรือการใช้เหตุผลทางตรรกศาสตร์เพื่อรวบรวมความรู้ต่าง ๆ เข้ากลุ่มเป็นระบบ พวกนี้มักเป็นนักปราชญ์ หรือนักวิทยาศาสตร์ เป็นต้น

2. ค่านิยมทางเศรษฐกิจ (economic value) หมายถึง ค่านิยมที่เป็นแรงจูงใจให้บุคคล มีความพึงพอใจที่แสวงหาสิ่งที่มีอำนาจความสะดวกสบายความมั่นคง มุ่งสนใจที่อำนวยความสะดวก พวกนี้มักเป็น นักธุรกิจ นักอุตสาหกรรม นักการตลาด นักการค้า เป็นต้น

3. ค่านิยมทางสุนทรียภาพ (aesthetic value) หมายถึง ค่านิยมที่ทำให้บุคคลเกิดความพึงพอใจชื่นชมในความงาม และความสัมพันธ์กลมกลืนต่าง ๆ เช่น ธรรมชาติ ศิลปะ ดนตรี เป็นต้น

4. ค่านิยมทางสังคม (social value) หมายถึง ค่านิยมที่เป็นแรงจูงใจให้บุคคลสร้างสัมพันธ์กับผู้อื่นและเข้าไปมีส่วนร่วมในสังคม บุคคลพวกนี้มีจุดมุ่งหมายอยู่ที่บุคคลอื่น จึงมักเป็นบุคคลที่มีความรักในเพื่อนมนุษย์ มีความเอาใจใส่กับความสุขสวัสดิภาพของเพื่อนมนุษย์และสังคมส่วนรวม บุคคลพวกนี้มักได้แก่ ผู้ที่ทำงานด้านสังคมสงเคราะห์หรือทำงานเกี่ยวกับกิจการด้านบริการสังคม เป็นต้น

5. ค่านิยมทางการเมือง (political value) หมายถึง ค่านิยมที่เป็นแรงจูงใจให้บุคคลแสวงหาอำนาจ อิทธิพลชื่อเสียง ขอบแข่งขัน หรือดินร่นต่อสู้ ขอบที่จะเป็นผู้นำในกิจกรรมต่าง ๆ บุคคลพวกนี้จึงได้แก่ นักการเมือง นักการปกครอง เป็นต้น

6. ค่านิยมทางศาสนา (religious value) หมายถึง ค่านิยมที่ทำให้บุคคลสนใจในเรื่องปรัชญาของชีวิตสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ความดีงามและแนวทางในการดำเนินชีวิต เพื่อที่จะพบกับความสุขหรือจุดหมายอันสูงสุดตามหลักศาสนา บุคคลพวกนี้จึงมักได้แก่ พวกนักบวชในศาสนาต่าง ๆ เป็นต้น

ศาสตราจารย์ บั้วศรี (2526) ได้แบ่งค่านิยมออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ โดยยึดถือพระผู้เป็นเจ้าหรือพระศาสดาเป็นหลักสำคัญ ดังนี้ ค่านิยมที่เป็นศีลธรรม (morality) ซึ่งหมายถึง ค่านิยมที่เป็นศีลและธรรมโดยเฉพาะ หรือได้แก่ Moral Value และ Ethical Value โดยเฉพาะซึ่งถือเอาพระศาสดาหรือพระผู้เป็นเจ้าได้กำหนดไว้ให้แล้ว และค่านิยมเป็นข้อตกลง (convention) ซึ่งหมายถึง ค่านิยมที่ประชาชนในชาติได้ตกลงเห็นชอบ กำหนดกันขึ้นเอง ไม่ว่าจะโดยทางตรงหรือทางอ้อมตามยุคตามสมัย อันได้แก่ ธรรมเนียมประเพณี อุดมการณ์ วินัย กฎหมาย ฯลฯ แต่ถ้าผู้ยึดถือเอาวิชาชีพ (profession) เป็นหลักสำคัญ ก็อาจแบ่งค่านิยมออกไปได้อีกแบบหนึ่ง ซึ่งประกอบด้วยค่านิยม 2 ประเภทเช่นกัน คือ ประเภทพื้นฐาน (basic values) ประกอบไปด้วยค่านิยมศีลธรรม คุณธรรม ธรรมเนียมประเพณีหรือวัฒนธรรมและกฎหมาย และค่านิยมวิชาชีพ (professional values) ประกอบด้วยค่านิยมอุดมการณ์ในอาชีพของตนวินัยของวิชาชีพของตนและมรรยาทของวิชาชีพของตน

Schwartz (1992) แบ่งค่านิยมเป็น 2 ประเภท ดังนี้ ค่านิยมส่วนบุคคล ได้แก่ ความมีอำนาจ (power) ความสำเร็จ (achievement) ความสุขสบาย (hedonism) การกระตุ้นหรือความตื่นเต้นท้าทาย (stimulation) และการควบคุมตนเอง (self-direction) และค่านิยมส่วนสังคม ได้แก่ ความเป็นสากล (universalism) ความเมตตากรุณา (benevolence) ขนบธรรมเนียมประเพณี (tradition) การปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ทางสังคม (conformity) ความมั่นคงปลอดภัย (security) และความเชื่อเรื่องจิตและวิญญาณ (spirituality)

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2539) แบ่งค่านิยมเป็น 3 ด้าน คือ ด้านจริยธรรม เป็นค่านิยมในด้านความประพฤติคุณธรรม เช่น คำสอน ศีลธรรม จริยธรรมของมนุษย์ ด้านสุนทรียภาพ เป็นค่านิยมในด้านความงามที่แสดงออก เช่น ความงาม ศิลปะ ดนตรี และด้านสังคมการเมือง เป็นค่านิยมที่มีอยู่ในสังคมเกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตด้านสังคม การเมืองและเศรษฐกิจ

สรุปได้ว่าค่านิยมแบ่งได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ ค่านิยมที่ปรารถนา เป็นค่านิยมที่เกิดจากความเชื่อของบุคคลจนเกิดเป็นแรงจูงใจหรือปรารถนาเพื่อไปสู่เป้าหมายที่คาดหวังไว้ เช่น ความหรูหรา ความสะดวกสบาย ความมั่นคงในครอบครัว เป็นต้น และค่านิยมที่ปฏิบัติเป็นค่านิยมที่บุคคลหรือสังคมยอมรับนำมายึดถือปฏิบัติ เช่น ความสามัคคี การรู้จักให้อภัยการช่วยเหลือเกื้อกูล ความซื่อสัตย์ การพึ่งพาตนเอง เป็นต้น

2.1.7 การวัดค่านิยม

Kerlinger (1973) กล่าวว่า ค่านิยมของคนเรานั้น สามารถวัดได้จากพฤติกรรม เจตคติ หรือความคิดเห็นของคนเรา ทั้งนี้เนื่องจากค่านิยมเป็นการแสดงความนิยมชมชอบต่อบุคคล สิ่งของหรือเหตุการณ์ต่าง ๆ โดยการประเมินค่า และค่านิยมของคนเรานั้นจะแสดงออกในทิศทางดีหรือไม่ดี ควรทำหรือไม่ควรทำ เห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย

ไพฑูริย์ เครือแก้ว (2518) กล่าวถึงการสังเกตค่านิยมของคนเราว่าการที่จะทราบค่านิยมของบุคคลจะสังเกตได้จากพฤติกรรมต่าง ๆ 5 ประการ ได้แก่ สิ่งที่คุณคนได้เลือกปฏิบัติในชีวิตประจำวันของเขา ทิศทางความสนใจของบุคคล คำพูดที่แสดงออกโดยทั่วไป คำพูดที่ใช้ในการสนทนาและการคิดการเขียนของบุคคลซึ่งมักจะแสดงออกถึงหลักการ อุดมการณ์ ความคิดความฝัน และรสนิยมของตัวเองออกมาเสมอ สิ่งเหล่านี้เป็นแนวทางที่จะเข้าใจค่านิยมของแต่ละคนได้เป็นอย่างดี

ประภาเพ็ญ สุวรรณ (2526) ได้กล่าวถึงการศึกษาค่านิยมได้ 2 วิธี ดังนี้

วิธีที่ 1 การศึกษาค่านิยมโดยใช้แบบสอบถาม แบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ การศึกษาค่านิยมโดยการจัดลำดับความสำคัญ (ranking) เป็นการเปรียบเทียบลำดับความสำคัญของค่านิยมที่ผู้ศึกษากำหนดให้ และการศึกษาค่านิยมโดยการให้ผู้ตอบประเมินค่า (rating) โดยการสร้าง

แบบทดสอบวัดค่านิยม แล้วให้ผู้ตอบประเมินค่านิยมประเภทต่าง ๆ มีค่าสำหรับตนมากน้อยเพียงใด โดยให้เลือกแล้วให้นำหนักตามลำดับ 5 อันดับ หรือ 3 อันดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด หรือ มาก ปานกลาง น้อย การสร้างแบบสอบถามโดยวิธีการประเมินค่าจะศึกษาค่านิยมเรื่องอะไรก็สร้างค่านิยมย่อยซึ่งจะคลุมค่านิยมที่ต้องการจะศึกษาให้มากที่สุด

วิธีที่ 2 การศึกษาค่านิยมโดยไม่ใช้แบบสอบถาม สามารถใช้วิธีการสังเกตพฤติกรรม โดยตรงการทดลองหรือการสัมภาษณ์ ซึ่งวิธีการเหล่านี้ไม่ค่อยจะใช้แพร่หลาย เพราะมีปัญหาเรื่องเวลาและมีค่าใช้จ่ายสูง

บุญชม ศรีสะอาด (2535) กล่าวถึงการวัดค่านิยมเป็นการวัดด้านจิตพิสัย เพราะคุณลักษณะด้านจิตพิสัยเป็นเรื่องของจิตใจ ความรู้สึก อารมณ์ เจตคติหรือทัศนคติ ค่านิยม ความสนใจ ความคิดเห็น เป็นต้น การสร้างเครื่องมือวัดค่านิยมสามารถดำเนินการได้ดังนี้ กำหนดจุดมุ่งหมายในการสร้าง ศึกษาทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับค่านิยมที่จะวัดและวิธีการวัดค่านิยม วิเคราะห์ค่านิยมที่จะวัดและเขียนนิยามของค่านิยมดังกล่าว เขียนข้อสอบถามนิยามให้ผู้เชี่ยวชาญในค่านิยมนั้นและทางการวัดผลพิจารณาว่า แต่ละข้อวัดค่านิยมดังกล่าวหรือไม่ แล้วนำมาทดลองสอบ 3 ครั้ง แต่ละครั้งวิเคราะห์หาค่าอำนาจจำแนก ความเชื่อมั่น ความเที่ยงตรง คัดเลือกข้อที่เข้าเกณฑ์ สร้างเกณฑ์ปกติ และจัดทำคู่มือการใช้แบบทดสอบ

ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ (2543) อธิบายวิธีดำเนินการวัดค่านิยม ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 กำหนดค่านิยมที่จะวัด ขั้นนี้ผู้จะวัดค่านิยมจะต้องกำหนดค่านิยมที่จะวัดให้ชัดเจนก่อนว่าจะวัดค่านิยมอะไร

ขั้นตอนที่ 2 ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง ศึกษานิยามที่กำหนดไว้แล้วว่ามีความหมายอย่างไร มีทฤษฎี มีการศึกษาวิจัยค้นคว้าเกี่ยวกับค่านิยมที่กำหนดแล้วอย่างไรบ้าง

ขั้นตอนที่ 3 นิยามค่านิยมที่กำหนด การนิยามก็คือการล้อมกรอบความหมายของค่านิยมที่จะศึกษาว่ามีความหมายอย่างไร มีลักษณะอย่างไร ในขั้นนี้จะต้องนิยามให้กระจ่างชัดไม่เช่นนั้นแล้วจะไม่สามารถสร้างเครื่องมือวัดค่านิยมนั้นได้อย่างเที่ยงตรงตามต้องการ

ขั้นตอนที่ 4 เลือกแบบการสร้างเครื่องมือ ในการสร้างเครื่องมือวัดค่านิยมสามารถทำได้หลายรูปแบบ เช่น การสัมภาษณ์ การสังเกต แบบรายงานตนเองหรือแบบสอบถาม เป็นต้น

ขั้นตอนที่ 5 เขียนข้อสอบวัดค่านิยมตามแบบ ผู้สร้างข้อสอบจะต้องเลือกแบบของการเขียนคำถามนั้น และในการเขียนข้อสอบจะต้องสร้างกฎเกณฑ์การให้คะแนนไว้ด้วยว่าจะให้คะแนนการตอบแต่ละอย่างไร

ขั้นตอนที่ 6 ตรวจสอบข้อความ ขั้นนี้เป็นขั้นตรวจสอบปรับปรุงแก้ไขเบื้องต้นโดยพิจารณาดูว่าข้อความ สถานการณ์ ตลอดจนคำตอบกระจ่างชัดจนสามารถวัดค่านิยมนั้นได้

หรือไม่ ถ้ามีผู้ชำนาญด้านค่านิยมนั้นช่วยตรวจสอบก็จะเป็นการช่วยตรวจสอบว่าข้อคำถามนั้นวัดได้หรือไม่แน่ใจ วัดไม่ได้ และควรเพิ่มเติมคำว่าควรแก้ไขอย่างไรได้ด้วย เพื่อผู้ตรวจสอบจะได้เสนอความคิดเห็น เพื่อจะทำให้ข้อสอบข้อนั้นมีคุณภาพเบื้องต้นดีขึ้น การพิจารณาเอาความคิดเห็นส่วนใหญ่เป็นเกณฑ์ นั่นคือถ้าข้อคำถามนั้นมีผลการตรวจสอบเบื้องต้นเห็นด้วยว่าสามารถวัดค่านิยมนั้นได้เกิน 50 เปอร์เซ็นต์ขึ้นไป ควรนำมาทดลองได้

ขั้นตอนที่ 7 ศึกษาค่าอำนาจจำแนกรายข้อ ขั้นนี้เพื่อจะดูว่าข้อคำถามแต่ละข้อจำแนกผู้ที่มีค่านิยมกับผู้ที่ไม่ค่านิยมได้หรือไม่ ถ้าค่าอำนาจจำแนกสูงแสดงว่าจำแนกได้จึงควรเลือกข้อนั้นไว้ใช้ ถ้าค่าอำนาจจำแนกต่ำควรปรับปรุงหรือตัดทิ้งไป การออกข้อสอบวัดค่านิยมควรออกจำนวนเผื่อไว้ก็คือออกเกินกว่าที่ต้องการอย่างน้อย 25 เปอร์เซ็นต์ขึ้นไป

ขั้นตอนที่ 8 เครื่องมือวัดค่านิยม มี 2 ลักษณะ คือ แบบวัดค่านิยมเดี่ยว คือ วัดค่านิยมด้านเดียว มี 3 แบบ คือ แบบมีคำถามหรือสถานการณ์ แล้วให้เติมคำลงไป แบบนี้ไม่มีตัวเลือกให้ แบบมีคำถามหรือสถานการณ์ แล้วให้ตัวเลือกไว้ให้ และใช้มาตราแบบนัยจำแนก และแบบวัดค่านิยมเป็นกลุ่ม คือ ค่านิยมนั้นได้มีนักศึกษาวิจัยบางคนจัดกลุ่มค่านิยมไว้แล้ว

สรุปได้ว่า ค่านิยมสามารถวัดได้จากพฤติกรรม เจตคติหรือความคิดเห็นของบุคคล รูปแบบเครื่องมือที่ใช้วัดมีหลายรูปแบบ ได้แก่ การสังเกต การสัมภาษณ์ การใช้แบบทดสอบแบบสอบถาม แบบบันทึก และในการสร้างเครื่องมือควรคำนึงถึงการกำหนดนิยามที่ชัดเจน และมีการตรวจสอบข้อคำถาม ค่าอำนาจจำแนก และค่าความเที่ยง

2.1.8 การปลูกฝังและพัฒนาค่านิยม

Garrison (1987 อ้างใน ชูชีพ อ่อนโคกสูง, 2522) เสนอแนะการสอนให้เกิดการเรียนรู้ค่านิยมว่าควรปฏิบัติ ได้แก่ อธิบายถึงค่านิยมที่จะสอนให้สัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม แสดงตัวอย่างที่ดี ซึ่งเป็นผลเนื่องจากคนมีค่านิยมที่สอน สนับสนุนให้คิดและเรียนรู้ ควรสอนโดยให้นักเรียนคิดโดยให้เรียนค่านิยมโดยวิธีแก้ปัญหา เพื่อให้เด็กเกิดความคิดสร้างสรรค์จะได้ผลดีกว่าสอนโดยบรรยายหรือให้ข้อมูลต่าง ๆ แก่นักเรียนโดยตรง ให้การเสริมกำลังที่เด็กปรารถนา ยึดถือการกระทำที่เหมาะสมของกลุ่มเป็นเครื่องตัดสินค่านิยมของบุคคล จัดสถานการณ์ต่าง ๆ กัน เพื่อให้นักเรียนเข้าใจค่านิยมที่สอนดียิ่งขึ้น และแนะนำและเร้าให้ผู้เรียนแสดงค่านิยมของเขาออกมา

พนัส หันนาคินทร์ (2526) ได้แบ่งการปลูกฝังค่านิยมออกเป็น 3 ขั้นตอน ได้แก่ การสร้างศรัทธาให้เกิดแก่ค่านิยมที่จะปลูกฝัง การให้ความรู้ถึงองค์ประกอบและวิธีการปฏิบัติตัว

ให้เป็นไปตามค่านิยมและจริยธรรมนั้น ๆ และให้มีการปฏิบัติตามค่านิยมหรือจริยธรรมนั้น ๆ หากเป็นไปได้ก็ต้องพยายามปลูกฝังให้เป็นนิสัยประจำตัวต่อไป

สมบุญรณ์ ศาลยาชีวิน (2526) กล่าวว่า วิธีการพัฒนาค่านิยมนั้นทำได้โดยการสอนอบรมโดยตรง (moralizing) การปล่อยให้เป็นไปอย่างเสรีโดยไม่ต้องแนะนำอะไรเลย (laissez-faire attitude) การทำตนเป็นแบบอย่างที่ดี (modeling) และการช่วยตรวจสอบเลือกสรรค่านิยมและวิธีปฏิบัติ (value clarification)

สาโรช บัวศรี (2526) ได้กล่าวถึงหลักการทั่วไปในการปลูกฝังค่านิยมตามแนวทางที่เกิดค่านิยม โดยใช้ใน ปรากฏสมมุติบทบาท ว่า เมื่อเกิดผัสสะ ก็จะกระตุ้นให้เกิดสิ่งต่าง ๆ เป็นผลตามมาเป็นระยะ ๆ จนถึงเกิดค่านิยม ดังแผนภาพที่ 2.5

ผัสสะ	→	เวทนา	→	ตัณหา	→	อุปาทาน	→	ภพ	→	ชาติ	→	ประสบ
ความรู้สึกรัก	→	ความอยาก	→	ค่านิยม	→	ทัศนคติ	→	การกระทำ				

ภาพที่ 2.5 แนวทางเกิดค่านิยมของสาโรช บัวศรี (2526)

สาโรช บัวศรี (2526) ย้ำว่า ค่านิยมนั้นอาจมิใช่ความดี ถ้าจะปลูกฝังค่านิยมที่เป็นความดีก็ต้องปลูกฝังค่านิยมที่ปราศจาก โลก โกรธ หลง เช่น ศิลและธรรมทั้งปวงหรือที่มีโลก โกรธ หลง อยู่บ้าง ก็ให้อยู่ร่น้อยที่สุดเท่าที่จะทำได้

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2539) อธิบายถึงการปลูกฝังค่านิยมจะมี 2 ลักษณะคือ

1. การปลูกฝังค่านิยมที่จำเป็นจะต้องปลูกฝังหรือเป็นค่าที่ยอมรับกันโดยปราศจากข้อสงสัยในสังคม ซึ่งเป็นค่านิยมคงตัว ในการปลูกฝังค่านิยมที่มีลักษณะคงตัวหรือค่านิยมที่จำเป็น เช่น ความรักชาติ ความเป็นประชาธิปไตย ความเสียสละ ความอดทน การนิยมใช้ของไทย เป็นต้น ควรปลูกฝังให้นักเรียนซึ่งมี 3 ขั้นตอน ดังนี้

1.1 สร้างศรัทธาให้เกิดขึ้น โดยครูผู้ทำหน้าที่นี้จะต้องเป็นแบบอย่างจึงจะสร้างศรัทธาและความเชื่อในสิ่งที่สอน รวมทั้งการยกย่องบุคคลที่ปฏิบัติตามค่านิยมและครูต้องชี้ให้เห็นวัฒนธรรมอันดีงามของไทย โดยนักเรียนเกิดการเลือกค่านิยมหลาย ๆ ค่านิยม

1.2 การให้ความรู้และความคิดรวบยอดในค่านิยมเพื่อผู้เรียนจะได้รู้จักและเข้าใจว่าค่านิยมที่พึงประสงค์นั้นมีลักษณะอย่างไรมีวิธีการอย่างไรที่จะปฏิบัติ

1.3 ให้มีการปฏิบัติค่านิยมนั้น หากเป็นไปได้พยายามปลูกฝังให้เกิดเป็นนิสัยโดยหาวิธีการจูงใจในการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียน

2. การปลูกฝังค่านิยมที่ไม่ตายตัวหรือที่เรียกว่ากระบวนการกระจ่างค่านิยม (value classification) ซึ่งเป็นกระบวนการพัฒนาค่านิยมที่จะช่วยให้บุคคลได้เรียนรู้ที่จะตัดสินใจ ตั้งเป้าหมายและวางแผนการดำเนินชีวิตอย่างมีความหมายในสังคม เป็นวิธีการช่วยในการตัดสินใจ ให้เรามีค่านิยมที่พึงประสงค์ รู้จักตนเอง รู้จักผู้อื่น รู้จักสังคม โดยมีขั้นตอนคือ

2.1 ทำความเข้าใจกับสิ่งที่เรียน โดยการบอกรายละเอียดสาระ แปลความหมาย และอธิบายความหมายให้ผู้อื่นเข้าใจได้

2.2 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างความรู้และความคิดของสิ่งที่ผู้เรียนเข้าใจ โดยการตีความบอกเป็นความคิดรวบยอด รวมทั้งทำความเข้าใจกับความหมาย การวิเคราะห์และวิจารณ์คำที่เขียนขึ้นมาใหม่ได้

2.3 กำหนดคุณค่า การที่ผู้เรียนแสดงความรู้สึกที่มีต่อสิ่งนั้น ปัญหาที่รวมทั้ง การประเมินค่าที่ได้จากความคิดรวบยอด เป็นการแสดงออกของค่านิยมในลักษณะพอใจหรือไม่พอใจ โดยมีการแสดงความรู้สึกหรืออารมณ์รวมทั้งสามารถเสนอแนะว่าควรหรือไม่ควรทำได้

2.4 แสดงออก เป็นการกระทำและแสดงออกให้ผู้อื่นได้ทราบ ผู้เรียนอาจแสดงออก โดยการใช้กิจกรรม อาจพิจารณาจาก การยึดมั่นในตนเองของผู้เรียน ผลกระทบของการกระทำ ต่อสังคมและความเป็นไปได้ของการปฏิบัติ เป็นต้น

สรุปได้ว่า การปลูกฝังและพัฒนาค่านิยมเป็นเรื่องที่ต้องดำเนินการเป็นขั้นตอนและใช้กระบวนการเสริมสร้างหลายอย่าง ครูและผู้เกี่ยวข้องจะต้องร่วมกันเสริมสร้างค่านิยมที่พึงประสงค์ ให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน โดยเน้นให้ผู้เรียนเกิดการปฏิบัติจริงจนกลายเป็นนิสัย

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับพฤติกรรม

2.2.1 ความหมายของพฤติกรรม

Boles and Davenport (1975) ให้ความหมายของพฤติกรรมว่า หมายถึง รูปแบบการกระทำหรือกิริยาอาการที่แสดงออก หรือเกิดปฏิกิริยาเมื่อเผชิญกับสิ่งภายนอก

ประภาเพ็ญ สุวรรณ (2526) ให้ความหมายของพฤติกรรมว่า หมายถึง กิจกรรมทุกประเภทที่มนุษย์กระทำ ไม่ว่าสิ่งนั้นจะสังเกตได้หรือไม่ได้ เช่น การทำงานของหัวใจ การทำงานของกล้ามเนื้อ การเดิน การพูด การคิด ความรู้สึก ความชอบ ความสนใจ เป็นต้น

Goldenson (1984) ได้ให้คำจำกัดความของพฤติกรรมไว้ว่า เป็นการกระทำหรือตอบสนอง การกระทำทางจิตวิทยาของแต่ละบุคคลและเป็นปฏิสัมพันธ์ในการตอบสนองสิ่งกระตุ้น

ภายในหรือภายนอก รวมทั้งเป็นกิจกรรมการกระทำต่าง ๆ ที่เป็นไปอย่างมีจุดหมายสังเกตเห็นได้ หรือเป็นกิจกรรมการกระทำต่าง ๆ ที่ได้ผ่านการใคร่ครวญแล้วหรือเป็นไปอย่างไม่รู้ตัว

กันยา สุวรรณแสง (2532) ให้ความหมายของพฤติกรรมไว้ว่า หมายถึง กิริยา อากา
ร บทบาทลีลา ท่าที การประพฤติ ปฏิบัติ และการกระทำที่แสดงออกให้ปรากฏ สัมผัสได้ด้วย
ประสาทสัมผัสทางใดทางหนึ่งในทวาร 5 ทวาร คือ โสตสัมผัส จักขุสัมผัส ชิวหาสัมผัส ฆานสัมผัส
และทางผิวหนังหรือมิฉะนั้นก็สามารถวัดได้ด้วยเครื่องมือ

Kagan and segal (1992, อ้างใน ถวิล ธาราโภชน, 2543) ได้อธิบายเกี่ยวกับ
พฤติกรรมว่า หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างมากมายที่เป็นการกระทำของร่างกายในแต่ละวัน โดยเริ่ม
ตั้งแต่ตื่นนอนตอนเช้า หาว เหยียดแขนขา แต่งตัวและกินอาหารเช้า และไม่เพียงเท่านั้น ยังมีการกระทำ
อีกมากมายจนกระทั่งกลับไปเตียงนอนและนอนหลับ

สงวน สุทธิเลิศอรุณ (2545) ให้ความหมายของพฤติกรรมไว้ว่า หมายถึง การกระทำ
ของมนุษย์ทั้งด้านกายกรรม วจีกรรมและมโนกรรม โดยรู้สำนึกหรือไม่รู้สำนึก ทั้งที่สังเกตได้และไม่อาจ
สังเกตได้

ลักขณา สิริวัฒน์ (2549) ให้ความหมายของพฤติกรรมไว้ว่า หมายถึง การกระทำซึ่ง
เป็นการแสดงออกถึงความรู้สึกนึกคิด ความต้องการของจิตใจที่ตอบสนองต่อสิ่งเร้า ซึ่งอาจสังเกตได้
โดยทางตรงหรือทางอ้อม บางลักษณะอาจสังเกตได้โดยไม่ใช้เครื่องมือช่วยหรือต้องใช้เครื่องมือช่วย

สรุปได้ว่า พฤติกรรม หมายถึง การกระทำ การปฏิบัติ หรือกิริยาอาการที่มนุษย์
แสดงออก ทั้งที่สามารถสังเกตได้โดยตรงและไม่สามารถสังเกตได้โดยตรง

2.2.2 ประเภทของพฤติกรรม

Krathwohl, Bloom และ Masia (1964) กล่าวถึง พฤติกรรมว่าเป็นกิจกรรมทุกประเภท
ที่มนุษย์กระทำ อาจเป็นสิ่งสังเกตได้หรือไม่ได้ และพฤติกรรมดังกล่าวนี้แบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ

1. พฤติกรรมด้านความรู้ (cognitive domain) เป็นกระบวนการทางด้านสมองเป็น
ความสามารถทางด้านสติปัญญาที่เกี่ยวข้องกับการรับรู้ การจำข้อเท็จจริงต่าง ๆ รวมทั้งการพัฒนา
ความสามารถ และทักษะทางสติปัญญา การใช้ความคิด วิจัยรณญาณเพื่อประกอบการตัดสินใจ
จัดจำแนกได้ตามลำดับขั้นจากง่ายไปยาก ดังนี้

- 1.1 ความรู้ ความจำ (knowledge) เป็นพฤติกรรมขั้นต้นเกี่ยวกับความจำได้หรือ
ระลึกได้

1.2 ความเข้าใจ (comprehension) เป็นพฤติกรรมที่ต่อเนื่องมาจากความรู้ คือ จะต้องมีความรู้มาก่อนถึงจะเข้าใจได้ ความเข้าใจนี้จะแสดงออกมาในรูปของการแปลความตีความและคาดคะเน

1.3 การนำไปใช้ (application) เป็นการนำเอาวิชาการ ทฤษฎี กฎเกณฑ์และแนวคิดต่าง ๆ ไปใช้

1.4 การวิเคราะห์ (analysis) เป็นขั้นที่บุคคลมีความสามารถและมีทักษะในการจำแนกเรื่องราวที่สมบูรณ์ไว้ใด ๆ ออกเป็นส่วนย่อยและมองเห็นความสัมพันธ์อย่างแน่ชัดระหว่างส่วนประกอบที่รวมเป็นปัญหา หรือสถานการณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง

1.5 การสังเคราะห์ (synthesis) เป็นความสามารถของบุคคลในการรวบรวมส่วนย่อยต่างๆ เข้าเป็นส่วนรวมที่มีโครงสร้างใหม่ มีความชัดเจนและมีคุณภาพสูงขึ้น

1.6 การประเมินผล (evaluation) เป็นความสามารถของบุคคลในการวินิจฉัยตีราคาของสิ่งของต่าง ๆ โดยมีกฎเกณฑ์ที่ใช้ช่วยประเมินค่านี้ อาจเป็นกฎเกณฑ์ที่บุคคลสร้างขึ้นมาหรือมีอยู่แล้วก็ตาม

2. พฤติกรรมด้านเจตคติ (affective domain) เป็นกระบวนการทางด้านจิตใจ อารมณ์ ความรู้สึก ความสนใจ เจตคติ การให้คุณค่า การปรับปรุงค่านิยม การแสดงคุณลักษณะตามค่านิยมที่ยึดถือ รวมไปถึงความเชื่อ ความรู้สึกของบุคคลที่มีต่อสิ่งต่าง ๆ กันจะบอกแนวโน้มของบุคคลในการกระทำพฤติกรรม ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบอื่น ๆ ด้วย ซึ่ง Krathwohl, Bloom และ Masia (1964) ได้แบ่งขั้นตอนการเกิดพฤติกรรมด้านเจตคติดังภาพที่ 2.6 ได้ดังนี้

2.1 การรับหรือการให้ความสนใจ (receiving or attending) เป็นขั้นที่บุคคลถูกกระตุ้นให้ทราบสาเหตุการณ์หรือสิ่งเร้าบางอย่างเกิดขึ้น และบุคคลนั้นมีความยินดีหรือมีภาวะจิตใจพร้อมที่จะรับหรือให้ความสนใจต่อสิ่งเร้า นั้น ในการยอมรับนี้ประกอบด้วยความตระหนักความยินดีที่ควรรับและการเลือกรับ

2.2 การตอบสนอง (responding) เป็นขั้นที่บุคคลถูกจูงใจให้เกิดความรู้สึกผูกมัดต่อสิ่งเร้า เป็นเหตุให้บุคคลพยายามทำให้เกิดปฏิกิริยาตอบสนอง พฤติกรรมขั้นนี้ประกอบด้วย ความยินยอม ความเต็มใจและความพอใจที่จะตอบสนอง

2.3 การให้ค่านิยม (valuing) เป็นขั้นที่บุคคลมีปฏิกิริยาซึ่งแสดงให้เห็นว่าบุคคลนั้นยอมรับว่าเป็นสิ่งที่มีคุณค่าสำหรับตนเองและได้นำไปพัฒนาเป็นของตนเองอย่างแท้จริง พฤติกรรมขั้นนี้ส่วนมากใช้คำว่า "ค่านิยม" ซึ่งการเกิดค่านิยมนี้ประกอบด้วย การยอมรับความชอบและการผูกมัดค่านิยมเข้ากับตนเอง

2.4 การจัดกลุ่มค่า (organization) เป็นขั้นที่บุคคลจัดระบบของค่านิยมต่าง ๆ ให้เข้ากลุ่มโดยพิจารณาถึงความสัมพันธ์ระหว่างค่านิยมนั้น ในการจัดกลุ่มนี้ประกอบด้วย การสร้างแนวความคิดเกี่ยวกับค่านิยมและการจัดระบบของค่านิยม

2.5 การแสดงลักษณะตามค่านิยมที่ยึดถือ (characterization by a value or complex) พฤติกรรมขั้นนี้ถือว่าบุคคลมีค่านิยมหลายชนิดและจัดอันดับของค่านิยมเหล่านั้นจากดีที่สุดไปถึงน้อยที่สุด พฤติกรรมเหล่านี้จะเป็นตัวคอยควบคุมพฤติกรรมของบุคคล พฤติกรรมในขั้นนี้ประกอบด้วย การวางแผนทางการปฏิบัติและการแสดงลักษณะที่จะปฏิบัติตามแนวทางที่เขากำหนด

1. การรับหรือการให้ความสนใจ (receiving or attending)	1.1 ความตระหนัก (awareness)	↑ ความสนใจ (interest)
	1.2 ยินดีหรือเต็มใจรับ (willingness to receive)	
	1.3 เลือกรับ (controlled or selected attention)	
2. การตอบสนอง (responding)	2.1 ยินยอมในการตอบสนอง (acquiescence in Responding)	↑ ความพอใจ (appreciation)
	2.2 เต็มใจที่จะตอบสนอง (willingness to response)	
	2.3 พอใจในการตอบสนอง (satisfaction in response)	
3. การให้ค่าหรือการเกิดค่านิยม (valuing)	3.1 ยอมรับค่า (Acceptance of a value)	↑ ค่านิยม (value)
	3.2 ความชอบในค่านิยม (preference for a value)	
	3.3 การผูกมัด (commitment)	
4. การจัดกลุ่มค่า (organization)	4.1 เกิดแนวคิดในค่านิยมนั้น (conceptualization of value)	↑ ทักษะคติ (attitudes)
	4.2 จัดระบบของค่านิยม (organization of a value system)	
5. การแสดงลักษณะตาม ค่านิยมที่นับถือ (characterization by a value or value complex)	5.1 วางหลักทั่วไปหรือสรุปค่านิยม (generalized set)	↑ การปรับตัว (adjustment)
	5.2 แสดงลักษณะตามค่านิยม (characterization)	

ภาพที่ 2.6 ส่วนประกอบพฤติกรรมด้านทัศนคติ ค่านิยม ความรู้สึก ความชอบ ตามแนวของ Krathwohl, Bloom และ Masia (1964)

3. พฤติกรรมด้านการปฏิบัติ (psychomotor domain) เป็นการใช้ความสามารถที่แสดงออกทางร่างกาย ซึ่งรวมทั้งพฤติกรรมที่แสดงออกและสังเกตได้ เป็นพฤติกรรมขั้นสุดท้ายที่บุคคลปฏิบัติออกมาโดยมีด้านความรู้ และด้านเจตคติ เป็นตัวช่วยให้เกิดพฤติกรรมด้านการปฏิบัติที่ถูกต้อง แต่กระบวนการในการจะก่อให้เกิดพฤติกรรมนี้ต้องอาศัยระยะเวลาและการตัดสินใจหลายขั้นตอน แต่นักวิชาการก็เชื่อว่ากระบวนการทางการศึกษาจะช่วยให้เกิดพฤติกรรมการปฏิบัติได้

ซูดา จิตพิทักษ์ (2525), สงวน สุทธิเลิศอรุณ (2545) และลักขณา สิริวิวัฒน์ (2549) แบ่งพฤติกรรมออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. พฤติกรรมภายนอกหรือพฤติกรรมเปิดเผย (overt behavior) คือ พฤติกรรมหรือการกระทำที่สามารถสังเกตได้ เช่น การพูด หัวเราะ ร้องไห้ ฯลฯ แบ่งเป็น 2 ประเภทย่อย คือ พฤติกรรมโมลาร์ (molar behavior) ได้แก่ พฤติกรรมที่บุคคลอื่นสามารถสังเกตได้โดยใช้ตาสังเกตเพียงอย่างเดียวก็รับรู้ได้อย่างมีความหมายต่อกระบวนการคิดมากกว่าประสาทสัมผัสอื่น และ พฤติกรรมโมเลกุล (molecular behavior) ได้แก่ พฤติกรรมที่บุคคลอื่นต้องใช้เครื่องมือเพื่อช่วยในการสังเกตจึงจะเห็นได้และทำให้ได้ข้อมูลที่แม่นยำ

2. พฤติกรรมภายในหรือพฤติกรรมปกปิด (covert behavior) คือ พฤติกรรมหรือการกระทำที่ไม่สามารถสังเกตเห็นได้หรืออาจสังเกตเห็นได้ยาก นอกจากจะใช้เครื่องมือ เช่น การคิด อารมณ์ การรับรู้ ความรู้สึก ฯลฯ พฤติกรรมที่ถือว่าเป็นพฤติกรรมภายในมี 4 ลักษณะ คือ พฤติกรรมที่เป็นความรู้สึกจากการสัมผัส (sensitive) พฤติกรรมที่เป็นการเข้าใจหรือตีความ (interpreting) พฤติกรรมที่เป็นการจำ (remembering) และพฤติกรรมที่เป็นการคิด (thinking)

สงวน สุทธิเลิศอรุณ (2545) ยังได้กล่าวถึง การจำแนกพฤติกรรมในทางพระพุทธศาสนา เป็น 3 ประเภท คือ กายกรรมเป็นพฤติกรรมที่แสดงออกทางร่างกาย วาจากรรมเป็นพฤติกรรมที่แสดงออกทางวาจาและมโนกรรมเป็นพฤติกรรมที่แสดงออกถึงระดับจิตใจ

ลักขณา สิริวิวัฒน์ (2549) แบ่งพฤติกรรมตามลักษณะที่เกิดอีก 2 ลักษณะ คือ พฤติกรรมที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ หมายถึง การกระทำที่เกิดขึ้นเองตั้งแต่เกิดโดยไม่ได้รับการฝึกฝนหรือสั่งสอน ได้แก่ การร้องไห้ การหัวเราะ การกลืน เป็นต้น และพฤติกรรมที่เกิดจากการเรียนรู้ หมายถึง การกระทำที่เกิดขึ้นจากการฝึกหรือได้รับการเรียนรู้ ได้แก่ การพูด การอ่าน การเขียน การเล่นเกม เป็นต้น

สรุปได้ว่า พฤติกรรมแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ พฤติกรรมที่สังเกตได้โดยตรงหรือพฤติกรรมภายนอก เป็นพฤติกรรมที่แสดงออกทางกาย วาจา เช่น การพูด การยิ้ม การเดิน เป็นต้น และพฤติกรรมที่ไม่สามารถสังเกตได้ตรงหรือพฤติกรรมภายใน เป็นพฤติกรรมที่อยู่ภายในจิตใจ เช่น ความรู้สึก อารมณ์ เจตคติ เป็นต้น

2.2.3 องค์ประกอบของพฤติกรรม

Cronbach (1963, อ้างใน กัญญา สุวรรณแสง, 2532) กล่าวว่า พฤติกรรมมนุษย์มีองค์ประกอบ 7 ประการ ได้แก่ เป้าหมายหรือความมุ่งหมาย (goal) คือ วัตถุประสงค์หรือความต้องการซึ่งก่อให้เกิดพฤติกรรม ความพร้อม (readiness) หมายถึง ระดับวุฒิภาวะและความสามารถที่จำเป็นในการทำกิจกรรมเพื่อสนองความต้องการ สถานการณ์ (situation) หมายถึง แนวทางหรือโอกาสหรือเหตุการณ์ที่เปิดโอกาสให้เลือกทำกิจกรรมเพื่อสนองความต้องการ การแปลความหมาย (interpretation) เป็นการพิจารณาแนวทางหรือสถานการณ์ เพื่อเลือกหาวิธีคิดว่าจะสนองความต้องการเป็นที่พอใจมากที่สุด การตอบสนอง (response) คือ การดำเนินการทำกิจกรรมตามที่ตัดสินใจเลือกสรรแล้ว ผลรับที่ตามมา (consequence) คือ ผลที่เกิดขึ้นจากการกระทำกิจกรรมนั้น ซึ่งอาจได้ผลตรงกับที่คาดไว้หรือตรงข้ามกับที่คิดหวังไว้ และปฏิกิริยาต่อความผิดหวัง (reaction to thwarting) เป็นปฏิกิริยาที่เกิดขึ้นเมื่อสิ่งที่เกิดขึ้นไม่สามารถตอบสนองตามความต้องการ จึงต้องกลับไปแปลความหมายใหม่เพื่อเลือกหาวิธีที่จะตอบสนองความต้องการได้ แต่ถ้าเห็นว่าเป้าประสงค์นั้นมั่นใจความสามารถก็ต้องยอมละเลิกความต้องการนั้นเสีย

2.2.4 กระบวนการวัดพฤติกรรม

ชัยพร วิชชาวุธ (2523) กล่าวว่า พฤติกรรมส่วนใหญ่มักจะมีลักษณะเป็นนามธรรม เป็นลักษณะที่อยู่ภายในไม่สามารถจะสังเกตจับต้องได้ พฤติกรรมบางอย่างเป็นเพียงแนวคิดหรือสิ่งจับ ดังนั้น การวัดพฤติกรรมจึงค่อนข้างจะยุ่งยากมากกว่าการวัดปรากฏการณ์ทางวิทยาศาสตร์ธรรมดา โดยทั่วไปการวัดพฤติกรรมมักจะมีขั้นตอนดำเนินการดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 กำหนดพฤติกรรมที่ต้องการวัด ในการวัดแต่ละครั้งเราจะต้องทราบอย่างแน่ชัดว่าเราต้องการวัดพฤติกรรมอะไร จะต้องกำหนดให้ชัดเจน

ขั้นตอนที่ 2 ศึกษาลักษณะและธรรมชาติของพฤติกรรมนั้น ผู้ที่จะวัดจะต้องศึกษาทำความเข้าใจกับพฤติกรรมที่จะวัดให้เข้าใจถึงลักษณะและธรรมชาติของพฤติกรรมนั้น ๆ อย่างถ่องแท้ เช่น พฤติกรรมนั้นคืออะไรหรือหมายความว่าอย่างไร มีองค์ประกอบเป็นอย่างไร มีกัมมิตี มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมหรือลักษณะอื่น ๆ อย่างไร เป็นต้น อาจจะต้องศึกษาแนวความคิดของผู้ที่กล่าวถึงพฤติกรรมเหล่านั้น หรือทฤษฎีที่ใช้อธิบายลักษณะของพฤติกรรมเหล่านั้น

ขั้นตอนที่ 3 นิยามพฤติกรรมให้ชัดเจน ให้ความหมายของพฤติกรรมที่จะวัดในเชิงปฏิบัติการว่าจะวัดค่าพฤติกรรมนั้นได้อย่างไร จะวัดหรือสังเกตจากลักษณะหรือพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องที่เป็นรูปธรรมอะไรบ้าง

ขั้นตอนที่ 4 เลือกเทคนิคการวัด คือ เลือกวิธีการที่จะแปลงลักษณะหรือตัวบ่งชี้ นั้น ให้เป็นค่าตัวเลขที่ใช้สื่อสารแทนค่าของพฤติกรรมนั้น ในทางจิตวิทยา มักจะมีเทคนิควิธีวัดพฤติกรรม อยู่ 2 วิธีใหญ่ ๆ ได้แก่

1) วิธีอัตนัย (subjective method) หมายถึง วิธีการกำหนดตัวเลขให้กับพฤติกรรม นั้น ๆ โดยอาศัยความรู้สึกเป็นเกณฑ์ การวัดวิธีนี้ผู้ถูกวัดจะได้รับการเสนอสิ่งเร้าให้แสดงพฤติกรรม ตอบสนองแต่พฤติกรรมตอบสนองนั้นไม่สามารถแสดงออกมาเป็นพฤติกรรมภายนอกได้อย่าง ชัดเจน จะต้องอาศัยผู้ถูกวัดรายงานระดับพฤติกรรมการตอบสนองตามความรู้สึกของเขาให้ทราบ แล้วจึงเปลี่ยนพฤติกรรมที่รายงานนั้นให้เป็นตัวเลข

2) วิธีปรนัย (objective method) หมายถึง วิธีการกำหนดตัวเลขให้กับพฤติกรรมนั้น ๆ จากพฤติกรรมภายนอกที่สังเกตได้โดยมีกฎเกณฑ์ที่แน่นอนไม่ว่าใครก็ตามที่ใช้กฎเกณฑ์เดียวกัน จะได้ค่าตัวเลขที่เหมือนกัน เช่น อาจจะวัดจากความถี่ของพฤติกรรมที่แสดงออก หรือเวลาที่แสดง พฤติกรรม หรือความแรงของการแสดงพฤติกรรม หรือระยะทางที่เกี่ยวข้องกับการแสดงพฤติกรรม การวัดด้วยแบบทดสอบมาตรฐานต่าง ๆ ก็จัดได้ว่าเป็นการวัดด้วยวิธีปรนัยด้วย

ขั้นตอนที่ 5 สร้างเครื่องมือวัด เป็นการสร้างสิ่งเร้าที่จะไปกระตุ้นให้ผู้ถูกวัดแสดง พฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับตัวแปรที่ต้องการวัดออกมา เครื่องมือวัดส่วนใหญ่ในทางสังคมศาสตร์ มักจะเป็นแบบวัดข้อเขียน สิ่งเร้าจึงมักจะเป็นคำถามหรือข้อความให้แสดงความรู้สึกหรือ พฤติกรรมตอบสนอง สิ่งเร้าเหล่านี้จะต้องสร้างขึ้นด้วยความรอบคอบระมัดระวัง ต้องทดลอง ปรับปรุงจนแน่ใจว่าสามารถใช้กระตุ้นให้ผู้ถูกวัดได้แสดงพฤติกรรมที่ต้องการวัดออกมาได้จริงและ ต้องตรวจสอบคุณภาพจนสามารถประกันได้ว่าเครื่องวัดนั้นจะให้ผลการวัดที่มีความตรง ความเที่ยง และความเป็นปรนัยได้ในระดับที่ควรจะเป็น

ขั้นตอนที่ 6 ดำเนินการวัด เป็นการใช้เครื่องมือที่ได้สร้างขึ้นไปกระตุ้นให้ผู้ถูกวัดแสดง พฤติกรรมตอบสนองแล้วนำผลการตอบสนองนั้นมาแปลงให้เป็นตัวเลขคะแนนตามกฎเกณฑ์ ที่กำหนด

ธรรมชาติของการวัดพฤติกรรม พฤติกรรมส่วนใหญ่ของมนุษย์จะเป็นพฤติกรรม ภายในที่ไม่สามารถสังเกตและวัดได้โดยตรง การวัดพฤติกรรมจึงมีธรรมชาติที่แตกต่างไปจากการวัด ลักษณะทางกายภาพทั่วไป กล่าวคือ

1. เป็นการวัดโดยอ้อม นั่นคือต้องอาศัยการสังเกตหรือวัดจากพฤติกรรมภายนอก หรือหลักฐานร่องรอยที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมนั้น ๆ แล้วจึงค่อยสรุปพาดพิง (infer) ไปยังลักษณะ หรือตัวแปรที่ต้องการวัดดังนั้นจึงไม่ใช่เราวัดลักษณะหรือตัวแปรนั้น ๆ โดยตรง การวัดในทาง สังคมศาสตร์จึงค่อนข้างจะมีความสงสัยในเรื่องของความตรงของผลการวัดอยู่มาก แม้ว่าในหลาย

กรณีของการวัดทางกายภาพก็กระทำในลักษณะทางอ้อมเช่นนี้เหมือนกัน แต่หลักการหรือทฤษฎีที่ยืนยันว่าลักษณะภายนอกกับลักษณะที่ต้องการวัดมีความสัมพันธ์กันมีความแข็งแกร่งเชื่อถือได้มาก ส่วนทฤษฎีที่จะมายืนยันความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะภายนอกกับลักษณะที่ต้องการวัดในทางสังคมศาสตร์นั้นยังอ่อนอยู่มาก ทำให้การวัดทางสังคมศาสตร์มักจะไม่มีความเชื่อถือได้น้อยกว่าการวัดทางกายภาพอยู่มาก

2. หน่วยการวัดไม่แน่นอน ส่วนใหญ่การวัดทางสังคมศาสตร์มักจะทำด้วยวิธีอัตนัยซึ่งอาศัยความรู้สึกเป็นเกณฑ์ในการกำหนดตัวเลข หน่วยตัวเลขที่ใช้กันมักจะเรียกว่าคะแนน เป็นหน่วยที่ไม่เป็นมาตรฐาน คะแนนในการวัดที่ต่างกรรมต่างวาระกันอาจมีความหมายไม่เหมือนกัน ทำให้การแปลความหมายจากผลการวัดมีปัญหาอย่างมาก จะต้องกระทำด้วยความรอบคอบและระมัดระวังเป็นพิเศษเป็นอย่างยิ่ง

3. มีความคลาดเคลื่อน แม้ว่าการวัดทุกครั้งต้องมีความคลาดเคลื่อนเกิดขึ้นเสมอแต่การวัดในทางสังคมศาสตร์ส่วนใหญ่มักจะมีคลาดเคลื่อนค่อนข้างมาก ทั้งนี้เนื่องจากลักษณะที่วัดมักจะมีธรรมชาติที่ไม่แน่นอนมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ วิธีวัดส่วนใหญ่ใช้วิธีอัตนัยค่าต่าง ๆ ที่วัดได้มักเป็นค่าโดยประมาณ ในหลายกรณีกฎเกณฑ์ในการกำหนดตัวเลขค่อนข้างหลวมไม่ชัดเจนนักค่าที่วัดได้จึงขาดความแม่นยำอยู่มาก

4. เป็นการวัดที่ไม่สมบูรณ์ การวัดพฤติกรรมต่าง ๆ นั้นเราไม่สามารถจะสังเกตหรือวัดพฤติกรรมเหล่านั้นได้ในทุกสถานการณ์หรือทุกกรณี สิ่งที่เราวัดได้จึงเป็นพฤติกรรมเพียงส่วนหนึ่งที่เรารวัดหรือสังเกตได้เท่านั้น การวัดจะมีความถูกต้องแม่นยำเพียงใดขึ้นอยู่กับว่าเราได้เลือกวัดพฤติกรรมที่เป็นตัวแทนของพฤติกรรมทั้งหมดอย่างเพียงพอหรือไม่

จากการศึกษาความหมายของค่านิยมและพฤติกรรมที่กล่าวมาข้างต้น การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยจึงให้ความหมายของค่านิยมตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง ความเชื่อ ความคิด การยอมรับนับถือในปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่และการปฏิบัติตนแก่พสกนิกรชาวไทย ซึ่งมีคุณค่าสมควรปฏิบัติตามและยึดถือเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต และพฤติกรรมตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง การกระทำ การปฏิบัติหรือกิริยาอาการที่บุคคลแสดงออกตามแนวทางของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงทั้งที่สามารถสังเกตได้โดยตรงและไม่สามารถสังเกตได้โดยตรง

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับค่านิยมและพฤติกรรมตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

สุเมธ ตันติเวชกุล (2541) อธิบายถึงเศรษฐกิจพอเพียงระดับบุคคลว่า คือ ความสามารถในการดำรงชีวิตได้อย่างไม่เดือดร้อน มีความเป็นอยู่อย่างประมาณตนตามอัตภาพและไม่หลงใหลไปตามกระแสของวัตถุนิยม มีอิสรภาพเสรีภาพ ไม่พันธนาการอยู่กับสิ่งใด หลักการพึ่งตนเองซึ่งอาจจำแนกโดยยึดหลักสำคัญ 5 ด้าน คือ ด้านจิตใจ ทำตนให้เป็นที่คนที่มีจิตสำนึกที่ดี สร้างสรรค์ให้ตนเองและชาติโดยรวม มีจิตใจเอื้ออาทร ประณีประนอม เห็นประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง ด้านสังคม ชุมชนต้องช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายชุมชนที่แข็งแรงและเป็นอิสระด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ให้ใช้และจัดการอย่างฉลาด พร้อมทั้งหาทางเพิ่มมูลค่าโดยให้ยึดอยู่บนหลักการของความยั่งยืน ด้านเทคโนโลยี จากสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว เทคโนโลยีที่เข้ามาใหม่มีทั้งดีและไม่ดี จึงต้องแยกแยะบนพื้นฐานของภูมิปัญญาชาวบ้าน และเลือกใช้ที่สอดคล้องกับความต้องการและสภาพแวดล้อมและควรพัฒนาเทคโนโลยีจากภูมิปัญญาของเราเอง และด้านเศรษฐกิจ เดิมนักพัฒนามักมุ่งที่การเพิ่มรายได้และไม่มีการมุ่งที่จะลดรายจ่าย ในเวลาเช่นนี้จะต้องปรับทิศทางใหม่คือ จะต้องมุ่งลดรายจ่ายก่อนเป็นสำคัญและยึดหลักพออยู่พอใช้

ประเวศ วะสี (2542) กล่าวว่า เศรษฐกิจพอเพียงเกี่ยวข้องกับการที่มนุษย์เรามีความพึงพอใจอย่างน้อย 7 ประการด้วยกัน คือ พอเพียงสำหรับทุกคนทุกครอบครัวไม่ใช่เศรษฐกิจแบบทอดทิ้งกัน จิตใจพอเพียง ทำให้รักและเอื้ออาทรคนอื่นได้ คนที่ไม่พอจะรักคนอื่นไม่เป็นและทำลายยากมาก สิ่งแวดล้อมพอเพียง การอนุรักษ์และเพิ่มพูนทรัพยากรสิ่งแวดล้อม ทำให้ยังชีพและทำมาหากินได้ เช่น การทำเกษตรผสมผสานซึ่งได้ทั้งอาหาร สิ่งแวดล้อมและได้เงินด้วย ชุมชนเข้มแข็งพอเพียง การรวมตัวกันเป็นชุมชนที่เข้มแข็งจะทำให้สามารถแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้ เช่น ปัญหาสังคม ปัญหาความยากจน หรือปัญหาสิ่งแวดล้อม ปัญญาพอเพียง มีการเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติ และการปรับตัวได้อย่างต่อเนื่อง วัฒนธรรมพอเพียง หมายถึง วิถีชีวิตของกลุ่มชุมชนที่สัมพันธ์อยู่กับสิ่งแวดล้อมที่หลากหลาย ดังนั้นเศรษฐกิจจึงควรสัมพันธ์และเติบโตขึ้นจากฐานทางวัฒนธรรมจึงจะมั่นคง ขณะนี้ไม่กระทบกระเทือนจากเศรษฐกิจฟองสบู่แตก ไม่มีคนตกงาน เพราะอยู่บนพื้นฐานของสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่นที่เอื้อต่อการทำสวนผลไม้ ทำการประมงและการท่องเที่ยว และความมั่นคงพอเพียง ไม่ใช่ুবวาบ เตียวจน เตียวรวยกะทันหัน เตียวไม่มีกินไม่มีใช้ ถ้าเป็นเช่นนั้น มนุษย์อาจตกในภาวะที่ทนไม่ไหว จึงสุขภาพจิตเสีย เครียดรุนแรง ฆ่าตัวตาย เศรษฐกิจพอเพียงที่มั่นคง จึงทำให้สุขภาพจิตดี เมื่อทุกอย่างพอเพียงก็เกิดความสมดุล ความสมดุล คือ ความเป็นปกติและยั่งยืน ซึ่งอาจเรียกเศรษฐกิจพอเพียงในชื่ออื่นๆ เช่น เศรษฐกิจพื้นฐาน เศรษฐกิจสมดุล เศรษฐกิจบูรณาการ เศรษฐกิจศีลธรรม

อำพล เสนาณรงค์ (2542) กล่าวไว้ว่า การดำรงชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงโดยใช้หลักการพึ่งตนเอง 5 ประการ คือ พึ่งตนเองทางจิตใจ คนที่สมบูรณ์พร้อมต้องมีจิตใจที่เข้มแข็ง มีจิตสำนึกว่าตนนั้นสามารถพึ่งตนเองได้ ดังนั้นจึงควรที่จะสร้างพลังผลักดัน ให้มีภาวะจิตใจอีกเข็ม ต่อสู้ชีวิตด้วยความสุจริต อาจจะไม่ประสบผลสำเร็จบ้างก็ตาม มิพึงควรท้อแท้ ให้พยายามต่อไป พึ่งตนเองทางสังคม ควรเสริมสร้างให้แต่ละชุมชนในท้องถิ่นได้ร่วมมือช่วยเหลือเกื้อกูลกัน นำความรู้ที่ได้มารับมาถ่ายทอดเผยแพร่ให้ได้รับประโยชน์ซึ่งกันและกัน พึ่งตนเองทางทรัพยากรธรรมชาติ คือ การส่งเสริมให้มีการนำเอาศักยภาพของผู้คนในท้องถิ่น ให้สามารถเสาะแสวงหาทรัพยากรธรรมชาติ หรือวัสดุในท้องถิ่น ที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ซึ่งส่งผลให้เกิดการพัฒนาประเทศได้อย่างดีเยี่ยม สิ่งดีก็คือ การประยุกต์ใช้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น (local wisdom) ซึ่งมีมากมายในประเทศ พึ่งตนเองได้ ทางเทคโนโลยี ควรส่งเสริมให้มีการศึกษาทดลอง ทดสอบ เพื่อให้ได้มาซึ่งเทคโนโลยีใหม่ๆ ที่ สอดคล้องกับสภาพภูมิประเทศ และสังคมไทย สำคัญที่สุดคือ สามารถนำเทคโนโลยีไปใช้ ปฏิบัติ ได้อย่างเหมาะสม และพึ่งตนเองได้ในทางเศรษฐกิจ หมายถึง สามารถอยู่ได้ด้วยตนเองในระดับ เบื้องต้น กล่าวคือ แม้ไม่มีเงินก็ยังมีข้าว ปลา ผัก ผลไม้ ในท้องถิ่นของตนเองเพื่อการยังชีพ ซึ่ง นำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศในระดับมหภาคต่อไปได้

สำนักงานการพัฒนารัฐวิสาหกิจและสังคมแห่งชาติ (2545, อ้างอิงใน กานตนา มานะกุล, 2550) สรุปและแบ่งแยกหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงได้เป็น 3 ระดับ ดังนี้

ระดับจิตสำนึก เกิดขึ้นจากการที่สมาชิกในชุมชนแต่ละคนตระหนักถึงความสุขและความพอใจในการใช้ชีวิตอย่างพอดี (ความสันโดษ) และรู้สึกถึงความพอเพียง คือดำเนินชีวิต “อย่างสมถะ” ประกอบสัมมาอาชีพหาเลี้ยงตนเองได้อย่างถูกต้อง ไม่ให้อดอยากหรือโลภแล้วดักดวง หรือเบียดเบียนผู้อื่นจนเกินความจำเป็น แต่คิดเผื่อแบ่งปันไปยังสมาชิกคนอื่น ๆ ในชุมชนด้วย อย่างไรก็ตามแม้ว่าระดับความพอเพียงของแต่ละคนจะไม่เท่าเทียมกันแต่สมาชิกทุกคนที่ดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงเห็นสอดคล้องกันในการยึดมั่นหลัก 3 ประการ คือ

(1) การใช้ชีวิตบนพื้นฐานของการรู้จักตนเอง รู้จักพัฒนาตนเองด้วยความพยายามทำจิตใจให้ผ่องใส รวมทั้งมีความเจริญ และมีความเย็นในจิตใจอยู่เป็นประจำอย่างต่อเนื่อง

(2) การคิดพึ่งพาตนเอง และพึ่งพาซึ่งกันและกันในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ คือ เมื่อมีปัญหาจากการดำเนินชีวิต ก็ให้ใช้สติปัญญาไตร่ตรองหาสาเหตุของปัญหา และแก้ไขไปตามเหตุ และปัจจัยด้วยความสามารถและศักยภาพที่ตนเองมีอยู่ ก่อนที่จะคิดพึ่งผู้อื่นและมีการปรึกษาหารือ ถ้อยทีถ้อยอาศัยช่วยเหลือซึ่งกันและกันในชุมชน เป็นต้น

(3) การใช้ชีวิตอย่างพอเพียง รู้จักลดละกิเลสและลดความต้องการของตนเองลง เพื่อให้เหลือแรงและเวลาในการพัฒนาคุณภาพชีวิต ตลอดจนทำประโยชน์ให้แก่ส่วนรวมได้มากขึ้น

ระดับปฏิบัติ ชุมชนได้ระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับความหมายและสรุปเป็นแนวทางปฏิบัติได้เป็น 4 ชั้น ดังนี้

ชั้นที่ 1 “พึ่งตนเองได้” คือ ต้องพยายามพึ่งตนเองให้ได้ในระดับครัวเรือนก่อน ให้แต่ละครอบครัวมีการบริหารจัดการอย่างพอดี ประหยัด ไม่ฟุ่มเฟือย

ชั้นที่ 2 “อยู่ได้อย่างพอเพียง” คือ ดำเนินชีวิตโดยยึดหลักทางสายกลางมัชฌิมาปฏิปทาให้ตนเองอยู่ได้อย่างสมดุล คือ มีความสุขที่แท้จริง โดยไม่รู้สึกขาดแคลนจนต้องเบียดเบียนตนเองหรือดำเนินชีวิตอย่างเกินพอดีจนต้องเบียดเบียนผู้อื่นหรือเบียดเบียนสิ่งแวดล้อม

ชั้นที่ 3 “อยู่ร่วมกันอย่างเอื้ออาทร” คือ มีความคิดที่จะแจกจ่ายแบ่งปันไปให้ผู้อื่น ซึ่งจะทำให้ได้เพื่อนและเกิดเป็นวัฒนธรรมที่ดี ที่จะช่วยลดความเห็นแก่ตัว และสร้างความพอเพียงให้เกิดขึ้นในจิตใจ ซึ่งการมีจิตใจที่แบ่งปันกันนั้นจะเป็นพื้นฐานทำให้เกิดการรวมกลุ่มทางสังคม สร้างเป็นเครือข่ายเชื่อมโยงระหว่างสมาชิกต่อไป

ชั้นที่ 4 “อยู่ดียิ่งขึ้นด้วยการเรียนรู้” คือ ต้องรู้จักพัฒนาตนเอง โดยการเรียนรู้จากธรรมชาติและประสบการณ์ในโลกกว้างด้วยตนเองหรือจากการแลกเปลี่ยนร่วมกับผู้อื่นให้เกิดเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ ที่ทุกคนช่วยกันพัฒนาชีวิตของตนเองและผู้อื่นร่วมกัน มีการสืบทอดและเรียนรู้เพื่อพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เป็นสังคมที่มั่นคงและยั่งยืนตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง โดยใช้คุณธรรมและวัฒนธรรมเป็นตัวนำไม่ได้ใช้เงินเป็นตัวตั้ง

ระดับปฏิเวธ (ผลที่เกิดจากการปฏิบัติ) ความหมายของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงครอบคลุมไปถึงผลการวัดจากการปฏิบัติตามหลักการข้างต้นด้วย กล่าวคือ สมาชิกในแต่ละชุมชนได้พัฒนาชีวิตตนเองให้ดีขึ้นโดยเริ่มจากการพัฒนาจิตใจให้เกิดความพอเพียงในทุกะดับของการดำเนินชีวิตทั้งในระดับครอบครัว ชุมชนและขยายไปถึงในระดับสังคมดังนี้

(1) ความพอเพียงในระดับครอบครัว คือ การที่สมาชิกในครอบครัวมีความเป็นอยู่ในลักษณะที่พึ่งพาตนเองได้อย่างมีความสุข ทั้งทางกายและทางใจ สามารถดำเนินชีวิตได้โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น รวมทั้งไม่เป็นหนี้สินของตนเองและครอบครัว แต่สามารถหาปัจจัยสี่มาเลี้ยงตนเองได้ โดยที่ยังมีเหลือเป็นส่วนออมของครอบครัวได้อีกด้วย

(2) ความพอเพียงในระดับชุมชน เกิดขึ้นจากการที่สมาชิกจากแต่ละครอบครัวในชุมชนมีความพอเพียงในระดับครอบครัว ก่อนที่จะรู้จักรวมกลุ่มกันทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม เช่น บริหารจัดการปัจจัยต่าง ๆ เช่น ทรัพยากรธรรมชาติ ภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือศักยภาพของสมาชิกในท้องถิ่นที่มีอยู่ให้สามารถนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้องและสมดุล เพื่อให้เกิดความเป็นอยู่ที่พอเพียงของชุมชนโดยรวมในที่สุด

(3) ความพอเพียงในระดับสังคม เกิดขึ้นจากการรวมกลุ่มของชุมชนหลาย ๆ แห่งที่มีความพอเพียง มาร่วมกันแลกเปลี่ยนความรู้ สืบทอดภูมิปัญญา และร่วมกันพัฒนาตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อสร้างเป็นเครือข่ายเชื่อมโยงระหว่างชุมชนให้เกิดเป็นสังคมแห่งความพอเพียงในที่สุด

ทีटना แชมมณี (2546) ได้วิเคราะห์ว่า ค่านิยมเศรษฐกิจพอเพียงจากทฤษฎีใหม่มีแนวคิดหลักที่สำคัญ ๆ อยู่ 7 ประการ คือ แนวคิดเกี่ยวกับการพึ่งตนเอง แนวคิดเกี่ยวกับการเป็นอิสระภาพ แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการ แนวคิดเกี่ยวกับการทำงาน แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนา แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมและการได้รับความช่วยเหลือและแนวคิดเกี่ยวกับการประยุกต์ในการใช้ทฤษฎี

จากแนวคิด 7 ประการข้างต้นนั้น เมื่อนำมาประมวลและพิจารณาร่วมกัน จะเห็นได้ว่า มีสาระสำคัญอยู่ 4 ประการ ซึ่งสาระสำคัญดังกล่าว กลายเป็นกระบวนการที่จำเป็นอย่างยิ่งในการดำเนินชีวิตหรือกิจกรรมต่าง ๆ ในชีวิต

ประการแรก การพึ่งตนเอง ได้แก่ การไม่มุ่งที่จะพึ่งพาคนอื่นก่อนที่จะลงมือพึ่งตนเองหรือการรอคอยแต่จะให้ผู้อื่นมาช่วยโดยตนเองไม่ยอมทำอะไร การที่บุคคลจะพึ่งตนเองได้นั้น จะต้องเป็นผู้มีความรับผิดชอบในตนเอง หากขาดความรู้สึกรับผิดชอบแล้ว ก็ขาดจิตสำนึกในการพึ่งตนเอง บุคคลที่สามารถพึ่งตนเองจะมีชีวิตที่อิสระไม่ตกอยู่ในอำนาจหรือถูกบีบบังคับโดยผู้อื่น การพึ่งตนเองกับชีวิตที่เป็นอิสระภาพจึงเป็นข้อคู่กันโดยปริยาย

ประการที่สอง การทำงานและการแก้ปัญหา เมื่อบุคคลเกิดจิตสำนึกมีความรับผิดชอบในตนเองและพร้อมที่จะพึ่งตนเองแล้ว บุคคลนั้นก็ต้องลงมือกระทำการอันจะช่วยให้ตนเองได้ในสิ่งที่ต้องการ การทำงานหรือการลงมือปฏิบัติจึงเป็นกระบวนการที่สำคัญในอันดับต่อมา บุคคลใดจะสามารถประกอบกิจการงานให้ประสบผลสำเร็จตามที่มุ่งหวังได้ จะต้องมีความขยันอดทน ไม่ท้อถอย สามารถที่จะต่อสู้กับอุปสรรคต่าง ๆ และแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นได้ นอกจากนั้นยังต้องมีทักษะการบริหารจัดการกิจกรรมด้านต่าง ๆ ในชีวิตให้ประสบผลสำเร็จ เมื่อบุคคลมีการลงมือปฏิบัติขยายไปสู่การรวมกลุ่ม และได้รับความร่วมมือจากชุมชนหรือคนอื่นมากขึ้น

ประการที่สาม การแสวงหาความรู้และข้อมูล ในการทำงานใด ๆ ให้ได้ผล การแสวงหาข้อมูลและความรู้เพื่อนำมาใช้ในการงานเป็นสิ่งจำเป็น เพราะการปฏิบัติโดยขาดความรู้ อาจทำให้เสียเวลาและทรัพยากรมากและอาจไม่ประสบผลสำเร็จ การศึกษาหาความรู้ที่จำเป็นต่อการทำงาน ไม่ว่าจะจากผู้รู้หรือแหล่งความรู้อื่น ๆ จะช่วยให้การทำงานของบุคคลก้าวหน้าและได้ผลมากขึ้น หรือพูดง่าย ๆ ว่า ทฤษฎีเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการปฏิบัติ และในขณะเดียวกันการปฏิบัติก็ส่งผลทำให้ทฤษฎีหรือข้อความรู้ขยายตัวออกไป ดังนั้นการปฏิบัติตนและทฤษฎีหรือข้อความรู้จึงเป็นกระบวนการที่มีปฏิสัมพันธ์ต่อกันและกันและส่งผลต่อกันและกันเสมอ

และประการที่สุดท้าย การพัฒนาตนเองและคุณภาพชีวิต เมื่อบุคคลมีความรับผิดชอบที่จะพึ่งตนเองและลงมือทำงานโดยอาศัยความรู้ต่าง ๆ ที่เป็นผลประโยชน์และหากมีปัญหาเกิดขึ้นก็สามารถที่จะศึกษาหาวิธีการที่จะแก้ปัญหาเหล่านั้น ๆ ได้ การปฏิบัติก็จะบังเกิดผล บุคคลก็จะเกิดการพัฒนาทันทีทางด้านคุณภาพชีวิตและคุณสมบัติส่วนตัว ผลที่เกิดจากการทำงาน นอกจากจะสามารถนำไปใช้เลี้ยงชีวิตได้แล้ว บุคคลยังเกิดความชำนาญจากการลงมือกระทำและมีความรู้เพิ่มพูนมากขึ้น ทั้งจากประสบการณ์การทำงานและการศึกษาหาความรู้ขณะทำงาน ซึ่งจะเป็นปัจจัยช่วยให้บุคคลนั้นสามารถคิดและทำในสิ่งต่าง ๆ ได้มากขึ้นและดีขึ้น จึงกล่าวได้ว่าบุคคลเกิดการพัฒนาตนเองและคุณภาพชีวิตจากการพึ่งตนเอง การทำงานและแสวงหาความรู้มาใช้ในการทำงาน

คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง (2547) อธิบายถึงหลักพิจารณาปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง 5 ส่วน โดยมีรายละเอียดดังนี้

ส่วนที่ 1 กรอบแนวคิด เป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็น โดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลา และเป็นการมองโลกเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัยวิกฤติ เพื่อความมั่นคงและความยั่งยืนของการพัฒนา

ส่วนที่ 2 คุณลักษณะ เศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติได้ในทุกระดับโดยเน้นการปฏิบัติบนทางสายกลางและการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน

ส่วนที่ 3 ค่านิยม ความพอเพียงจะต้องประกอบด้วย 3 คุณลักษณะพร้อม ๆ กัน ดังนี้

ความพอประมาณ หมายถึง การไม่เบียดเบียนตนเองและเบียดเบียนผู้อื่น ซึ่งเป็นการคิดและการกระทำที่ไม่น้อยเกินไปหรือ "ตึงเกินไป" และไม่มากเกินไปหรือ "หย่อนเกินไป" ซึ่งสะท้อนให้เห็นความพอดี พอสำเร็จประโยชน์ ดังนั้น บุคคลที่รู้จักพอจึงเป็นบุคคลที่รู้จักตนเองว่าตนเองต้องการอะไร และสิ่งที่กระทำอยู่หรือได้รับผลนั้นเพียงพอหรือไม่กับสิ่งที่ตนคาดหวังหรือต้องการ

ความมีเหตุผล หมายถึง การมีเหตุผลในการตัดสินใจเกี่ยวกับความพอเพียง จึงไม่เป็นผู้ดื้อรั้นหรือเชื่อคนง่าย แต่เป็นผู้ "เปิดรับข้อมูล" จากรอบด้าน เพื่อนำมาพิจารณาในระยะสั้นแล้วยังต้องพิจารณาอย่างรอบคอบในเชิงของระยะเวลา คือ นอกจากจะพิจารณาในระยะสั้นแล้วยังต้องพิจารณาในระยะยาวด้วย ตลอดจนจนการมองหลายแง่มุม เพื่อให้เกิดความพอเพียงอย่างแท้จริง โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น

การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึง ความสามารถที่จะปรับตัวให้พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงพร้อมทั้งรับผลกระทบทั้งดีและไม่ดี ตลอดจนพร้อมรับเหตุการณ์ใหม่ ๆ ที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต

ทั้งในระยะใกล้และระยะไกล โดยมีความสามารถคาดการณ์ได้ทั้งสิ่งที่อาจเกิดและความสามารถในการดำเนินไปถึงความเป็นไปได้ของการเกิดสิ่งต่าง ๆ นั้น

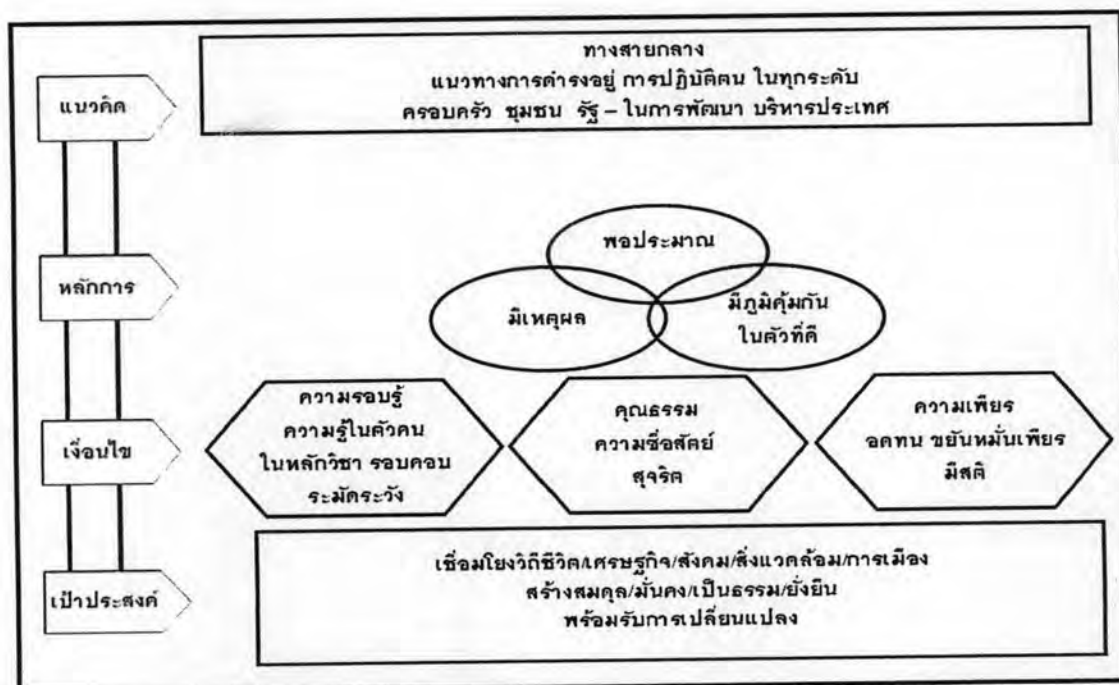
ส่วนที่ 4 เจื่อนไซ การตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียงนั้น ต้องอาศัยทั้งความรู้และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน กล่าวคือ

เจื่อนไซความรู้ ประกอบด้วย ความรู้เกี่ยวกับวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกันเพื่อประกอบการวางแผน และระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ

เจื่อนไซคุณธรรมที่จะต้องเสริมสร้าง ประกอบด้วย มีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริตและมีความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต

ส่วนที่ 5 แนวทางปฏิบัติ/ผลที่คาดว่าจะได้รับ จากการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ คือ การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน พร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงในทุกด้านทั้งด้าน เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ความรู้และเทคโนโลยี

คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง (2547) สรุปหลักพิจารณาปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงทั้ง 5 ส่วน ดังภาพที่ 2.7

ภาพที่ 2.7 หลักพิจารณาของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ปรียานุช พิบูลสรวาฐ (2549) กล่าวว่า เป้าหมายของเศรษฐกิจพอเพียงนั้นมุ่งให้เกิดความสมดุลและพร้อมรับการเปลี่ยนแปลง กล่าวคือ ต้องสมดุลอย่างมั่นคงและยั่งยืน สมดุลทั้งทางด้านเศรษฐกิจสังคม สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม ประโยชน์สุขของคนส่วนใหญ่จะเกิดขึ้นได้อย่างแท้จริง ก็ต่อเมื่อสร้างความสมดุลให้เกิดขึ้นในด้านเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม

สมดุลทางด้านเศรษฐกิจ หมายถึงการดำรงชีวิตโดยรายได้สมดุลกับรายจ่าย รายจ่ายพอประมาณกับรายได้ มีเหตุมีผลในการใช้ของเพราะจำเป็นหรือฟุ่มเฟือยและมีภูมิคุ้มกันด้วยการออม

สมดุลทางด้านสังคม ไม่มีใครเอาตัวคนเดียวเปรียบกัน ทุกคนช่วยเหลือกัน แบ่งปันกัน ทั้งกำลังทรัพย์ กำลังกาย กำลังใจและกำลังความรู้ การใช้จ่ายเงินทองเมื่อสมดุลทางเศรษฐกิจก็ต้องคำนึงถึงการใช้จ่ายเพื่อสร้างสมดุลทางสังคมให้เกิดขึ้นด้วย ถึงจะอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข การอยู่ร่วมกันต้องรอบคอบในการคิด การพูดและการกระทำ ระมัดระวัง มีความเพียร ความอดทนในการรักษาสมาคม ใช้สติปัญญา ความรอบคอบ ในการเตรียมพร้อมรับการเปลี่ยนแปลง

สมดุลด้านสิ่งแวดล้อม การจัดการทรัพยากรทางธรรมชาติให้สามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างยั่งยืน ต้องสามารถทำให้คนรุ่นต่อไปดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพในระดับเดียวกันกับคนรุ่นปัจจุบัน พยายามรักษาสมาคมทางสิ่งแวดล้อมให้เกิดขึ้นจึงจะเรียกได้ว่า พอประมาณกับทรัพยากรที่มีอยู่ บนพื้นฐานของความรอบคอบตามหลักวิชาการและเป็นการสร้างภูมิคุ้มกัน

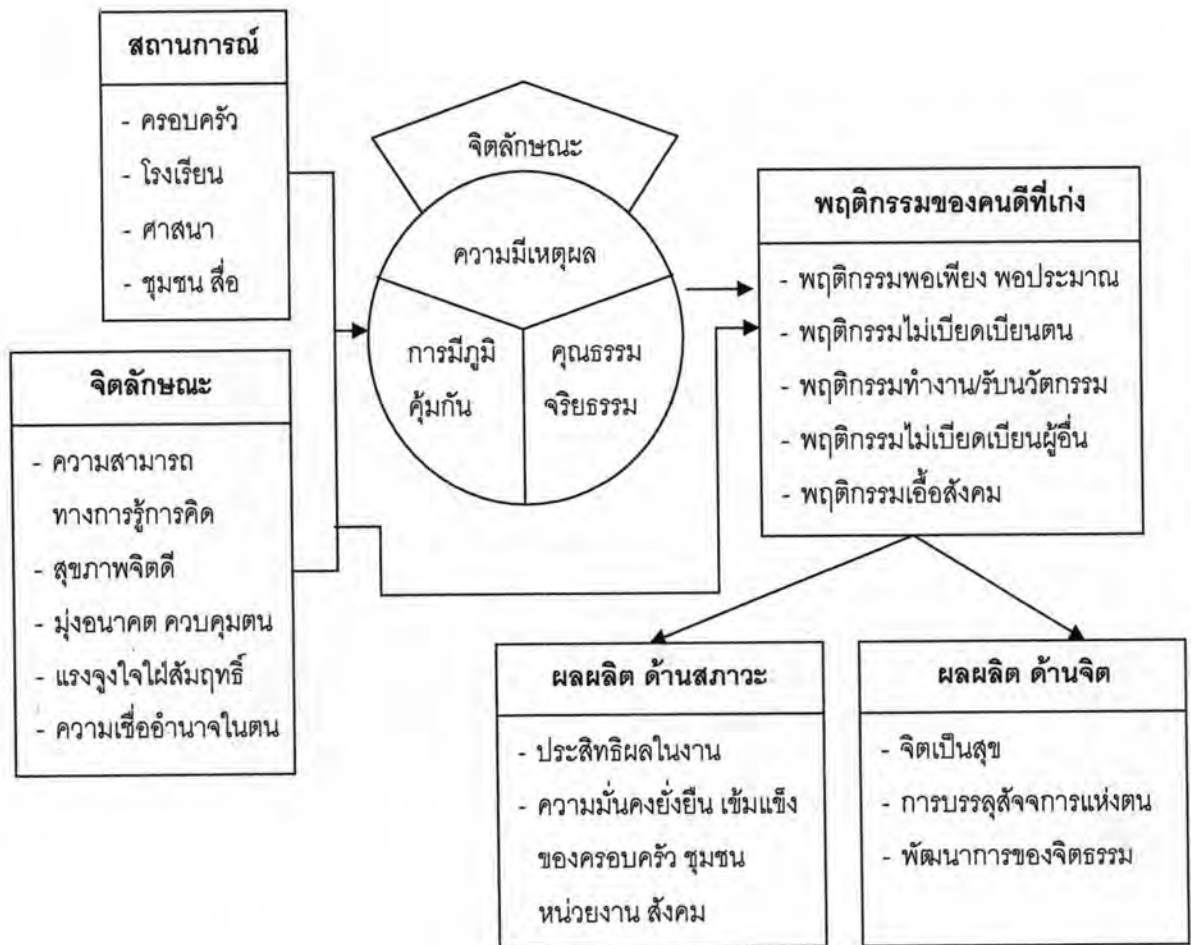
สมดุลด้านวัฒนธรรม ปลุกฝังเด็กและเยาวชนไทยให้เห็นคุณค่าในความเป็นไทย เอกลักษณ์ไทย เห็นประโยชน์และคุณค่าของภูมิปัญญาไทย ภูมิปัญญาท้องถิ่น ยุคปัจจุบันที่มีกระแสโลกาภิวัตน์ การเสริมสร้างความพอเพียงทางวัฒนธรรม จะเป็นเสมือนภูมิคุ้มกันทางวัฒนธรรม ที่จะทำให้เด็กไทย คนไทย อยุ่รอดได้ในยุคโลกาภิวัตน์ ดำรงตนอยู่ได้อย่างมีศักดิ์ศรีท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ การปลุกฝังให้เด็กเยาวชน โดยเฉพาะเด็กรุ่นใหม่ ๆ มีความภูมิใจในความเป็นไทย จึงมีความจำเป็นที่เด็กจะได้รู้จักรากเหง้า ประวัติศาสตร์และความเป็นมาของประเทศ ภูมิใจในความเป็นไทยและเห็นคุณค่าของวัฒนธรรมในชาติตน รู้จักเลือกรับและแยกแยะวัฒนธรรมอื่น ๆ ที่ไหลเข้ามาสู่ตนในยุคโลกาภิวัตน์ได้เป็นอย่างดี

เกษม วัฒนชัย (2550) กล่าวไว้ว่า ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะให้มีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี พอสมควรต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน พอประมาณในที่นี้คือ ความพอดี พอเหมาะแต่ความจำเป็น พอควรแก่อัตภาพตามภูมิสังคมศาสตร์ ความมีเหตุผลแบ่งเป็น 2 ส่วน คือ ความมีเหตุผลตามหลักวิชาและเหตุผลตามเกณฑ์สังคม ตามหลักกฎหมาย หลักศีลธรรมความจำเป็นในการดำเนินชีวิตสำหรับการสร้างระบบภูมิคุ้มกันต้องสร้างความเข้มแข็งทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ ด้านวัตถุ

ประกอบด้วย มีเงินออม มีประกันความเสี่ยงในอนาคต มีการวางแผนระยะยาว ด้านสังคม ประกอบด้วย รู้รักสามัคคีร่วมมือร่วมใจกัน มีคุณธรรมใฝ่ศาสนธรรม ด้านสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วย มีความรู้สำนึกและห่วงใยในสิ่งแวดล้อม สร้างสุขนิสัย สะอาด เป็นระเบียบและอยู่กับธรรมชาติ และด้านวัฒนธรรมประกอบด้วย มั่นคงในวัฒนธรรม และเชิดชูวัฒนธรรมท้องถิ่น

พริทเพท รุ่งคุณากร (2550) อธิบายว่า สารสำคัญเชิงจิตวิทยาของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง *ประการแรก* เศรษฐกิจพอเพียงเป็นหลักคิดขั้นสูงโดยเฉพาะการใช้วิจารณ์ญาณและการคิดวิเคราะห์ที่ลึกซึ้ง ที่อาศัยองค์ประกอบทางปัญญาและประสบการณ์ ในการพิจารณาสภาพการณ์ที่เป็นอยู่อย่างรอบด้าน สามารถมองทะลุและเกิดความประจักษ์แจ้ง การวิเคราะห์ที่ลึกซึ้งเป็นอีกปัจจัยหนึ่งในกระบวนการคิดของเศรษฐกิจพอเพียง โดยสามารถจำแนกหาเหตุและผลของสิ่งต่างๆที่เกิดขึ้นอย่างถูกต้อง โดยเริ่มจากทุกสิ่งใกล้ตัว รวมทั้งการคิดรอบ คัดไกล และคิดอย่างมีระบบ *ประการที่สอง* เศรษฐกิจพอเพียงคำนึงถึงการกระทำที่เหมาะสมกับอัตภาพตามหลักการสันโดษ การกระทำทุกสิ่งและดำรงชีวิตอย่างสอดคล้องกับขนาดความเหมาะสม เพราะว่า ถ้าหากทำสิ่งที่เหมาะสม ขนาดที่เหมาะสม อาจจะดูไม่หรูหรา แต่ว่าจะไม่ล้ม หรือถ้าล้มก็จะไม่เสียหายมาก *ประการที่สาม* เศรษฐกิจพอเพียงอาศัยความซุ้ม รอบคอบ ระมัดระวังความโลภ และ*ประการสุดท้าย* เศรษฐกิจพอเพียงคำนึงถึงการใช้ปัญญา ตระหนักรู้ในตนเอง และรู้สำนึกเพื่อสังคม โดยทำงานตามหน้าที่แล้วหวังดีต่อผู้อื่น ทำงานด้วยความเห็นอกเห็นใจกัน และทำด้วยความขยันหมั่นเพียร

ดุจเดือน และ ดวงเดือน พันธมนาวิน (2550) ได้วิเคราะห์ว่า การศึกษาจิตลักษณะและพฤติกรรมตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วย 3 กลุ่มดัชนี (1) กลุ่มดัชนีแกน (core indicators) ซึ่งเน้นที่จิตลักษณะกลุ่มที่สำคัญตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 3 ประการ คือ ความมีเหตุผลการมีภูมิคุ้มกันและคุณธรรมจริยธรรม (2) กลุ่มดัชนีเหตุของกลุ่มดัชนีแกน (causal indicators) ซึ่งประกอบด้วยกลุ่มสาเหตุ 2 ด้าน คือ ด้านสถานการณ์ภายนอกตัวบุคคล เช่น ครอบครัว โรงเรียน หน่วยงาน สื่อ เป็นต้น และด้านจิตลักษณะพื้นฐานของบุคคล เช่น ลักษณะมุ่งอนาคตควบคุมตน ความสามารถทางการรู้ การคิด (สติปัญญา) แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ สุขภาพจิต เป็นต้นและ (3) กลุ่มดัชนีผลของกลุ่มดัชนีแกน (consequential indicators) โดยผลทางตรง คือ กลุ่มพฤติกรรมต่าง ๆ ของคนดีที่เก่ง ซึ่งพฤติกรรมเหล่านี้นำไปสู่ผลใน 2 ด้าน คือ ทางด้านภายนอกตัวบุคคล เช่น ประสิทธิภาพในการทำงาน ความมั่นคงเข้มแข็งของสถาบันทางสังคม เป็นต้น และทางด้านจิตใจของบุคคล โดยเฉพาะความเป็นสุขทางจิตใจ การบรรลุถึงความสำเร็จตนเองและการมีพัฒนาการด้านธรรมะ ซึ่งสรุปไว้ดังภาพที่ 2.8

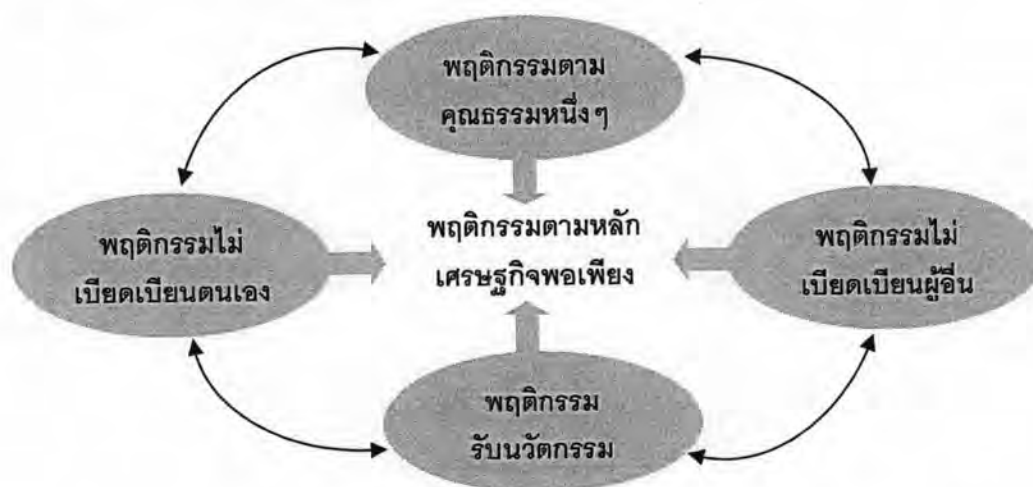

ภาพที่ 2.8 ดัชนีเหตุ ดัชนีแกน (กระบวนการ) และดัชนีผล ระดับบุคคลตามจิตลักษณะและพฤติกรรมตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวคิดของ ดุจเดือนและดวงเดือน พันธุนาวิน (2550)

ดุจเดือน และ ดวงเดือน พันธุนาวิน (2550) กล่าวว่า ดัชนีแกนจากที่กล่าวมาข้างต้น ประกอบด้วยกลุ่มจิตลักษณะ 3 ประการ คือ (1) ความมีเหตุผล โดยเฉพาะจากการพิจารณาไตร่ตรองถึงสาเหตุที่แท้จริงของผลหนึ่ง ๆ (2) การมีภูมิคุ้มกันตน โดยการมีความใฝ่เรียนใฝ่รู้ข้อมูลข่าวสารที่จะสามารถนำมาปรับใช้ในสถานการณ์ต่าง ๆ เพื่อให้เกิดพฤติกรรมที่นำปรรณนาต่าง ๆ ตลอดจนความสามารถในการระงับยับยั้งตนเองไม่ให้กระทำการที่เป็นภัยต่อตนเองและผู้อื่น และ (3) การมีคุณธรรมจริยธรรม ซึ่งคุณธรรมจริยธรรมพื้นฐานที่จะนำไปสู่คุณธรรมในขั้นสูงต่อไป คือ การรับรู้ความดีหรือความกตัญญูนั่นเอง

ดุจเดือน และ ดวงเดือน พันธุนาวิน (2550) ได้อธิบายเพิ่มเติมว่า จากหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ผู้ที่มีความพอเพียง พอประมาณ มักเป็นผู้ที่มีพฤติกรรมที่ไม่เบียดเบียนตนเอง รวมทั้งมีพฤติกรรมที่ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ซึ่งหมายรวมไปถึงการมีพฤติกรรมตามหลักคุณธรรมที่ดี

งามต่าง ๆ ด้วย พฤติกรรมของคนดีคนเก่งเมื่อยึดตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สามารถแบ่งเป็นกลุ่มพฤติกรรมที่สำคัญ 4 กลุ่ม ได้แก่ (1) พฤติกรรมตามคุณธรรม เช่น การแสดงความเพียร ความพอประมาณ ความอดทน การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ความสามัคคี การประหยัด และการออม (2) พฤติกรรมรับนวัตกรรม ซึ่งเป็นการแสดงถึง ความตระหนักของการเปลี่ยนแปลง มีการยอมรับนวัตกรรม แนวทาง หรือหลักการใหม่ ๆ เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ ซึ่งจะส่งเสริมให้บุคคลมีความรอบรู้ในเรื่องราวต่าง ๆ รอบตัว (3) พฤติกรรมไม่เบียดเบียนตนเอง ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่แสดงถึงการทำลายทำร้ายตนเอง เช่น การออม การไม่ใช้จ่ายเกินตัว การดูแลสุขภาพของตนเอง การไม่เสพสารเสพติด การบริโภคสิ่งต่าง ๆ (เช่น อาหาร เทคโนโลยี ข้อมูลข่าวสาร ฯลฯ) อย่างพอเหมาะพอควร เป็นต้น และ (4) พฤติกรรมที่ไม่เบียดเบียนผู้อื่น เช่น พฤติกรรมที่อสังค์ย พฤติกรรมรับผิดชอบต่อบทบาทหน้าที่และสิทธิ เป็นต้น สรุปได้ดังแผนภาพที่ 2.9

ภาพที่ 2.9 พฤติกรรมตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวคิดของคุงเต๋อและดวงเต๋อ
พันธุมนาวิน (2550)

สมศักดิ์ คงเที่ยง (2550) กล่าวว่า ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง คือ การดำเนินไปในทางสายกลาง และการพัฒนาอย่างเป็นขั้นเป็นตอน โดยมีสำนึกในคุณธรรมเป็นองค์กำกับควบคู่ไปกับการใช้ความรู้ คุณธรรมที่ทุกคนควรจะศึกษาและน้อมนำมาปฏิบัติ ได้แก่ การรักษาความสัตย์ความจริงใจต่อตนเองที่จะปฏิบัติแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์และเป็นธรรม การรู้จักขมใจตนเอง ผิกใจตนเองให้ประพฤติ ปฏิบัติอยู่ในความสัตย์ความดีนั้น การอดทน อดกลั้น อดออม ที่จะไม่ประพฤติล่วงความสัตย์ สุจริตไม่ว่าด้วยเหตุผลประการใด การรู้จักละวางความชั่ว ความทุจริตและรู้จักเสียสละประโยชน์ส่วนน้อยของตนเองเพื่อประโยชน์ส่วนใหญ่ของบ้านเมือง ระบบการศึกษาต้องน้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ในการจัดการศึกษาได้อย่างเหมาะสมการจัดการศึกษา

บนพื้นฐานของเศรษฐกิจพอเพียง มุ่งปลูกฝังจิตสำนึกพอเพียงให้เกิดขึ้นในเด็กเยาวชน โดยสอนให้นักเรียน นักศึกษา ตระหนักถึงความพอประมาณในการดำเนินชีวิต ไม่โลภไม่ฟุ้งเฟ้อ มีการตัดสินใจบนพื้นฐานของเหตุผล ฝึกให้มีการมองไปข้างหน้าและเตรียมตัวให้พร้อมรับความผันผวนของเหตุการณ์ต่าง ๆ อย่างรู้เท่าทัน รวมถึงหมั่นแสวงหาความรู้เพื่อให้เกิดความรอบรู้ในด้านต่าง ๆ ฝึกฝนตนเองให้มีความรอบคอบ ระมัดระวัง โดยใช้สติปัญญาในการทำงานและดำเนินชีวิต

สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ สำนักปลัดกระทรวงศึกษาธิการ (2550) ได้เสนอแนะไว้ว่าการส่งเสริมการเรียนรู้ ปลูกฝังและปฏิบัติตนและดำเนินชีวิตตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ดังนี้

1. ปฏิบัติตนให้มีความพอประมาณ รู้จักการประมาณตน รู้จักศักยภาพของตนที่มีอยู่ และรู้จักสภาพแวดล้อมของชุมชนหรือสังคมที่อาศัยอยู่
2. ปฏิบัติตนอย่างมีเหตุผล บนพื้นฐานของความถูกต้อง โดยใช้สติ ปัญญา มีความรอบรู้ และรอบคอบในการคิด พุดและทำโดยยึดทางสายกลางในการปฏิบัติ
3. มีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวเอง พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์
4. มีความรอบรู้ในเรื่องที่เกี่ยวข้อง สามารถคิดวิเคราะห์และปฏิบัติด้วยความรอบคอบ ระมัดระวัง
5. ปฏิบัติตนและดำเนินชีวิตตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงด้วยความซื่อสัตย์ สุจริต ขยัน อดทน ขยันหมั่นเพียร แบ่งปัน มีสติ ปัญญา มีวินัย พึ่งตนเอง เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เกื้อกูล มีความรับผิดชอบและอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข
6. มีทักษะ ค่านิยมและจริยธรรมเบื้องต้นที่จำเป็นในการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม อย่างเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เกื้อกูล ไม่เบียดเบียน นำไปสู่ความสันติสุขและรู้จักสามัคคี
7. ใช้และพัฒนาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมให้เกิดประโยชน์และความสุข อย่างยั่งยืน
8. สืบสานและพัฒนาศิลปวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น หวงแหนทรัพย์สินสมบัติของชาติ รักและภาคภูมิใจในความเป็นไทย

จากการศึกษาแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จะเห็นได้ว่า ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงได้แฝงไว้ด้วยค่านิยมและพฤติกรรมที่พึงามที่ควรปลูกฝังให้เกิดขึ้นกับบุคคล และยึดถือเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต ได้แก่ การพึ่งตนเอง การประหยัดและรู้จักประมาณตน ความมีเหตุผล ความเป็นผู้รอบรู้และใช้สติปัญญา การยึดมั่นในคุณธรรม ความสามัคคีและมีจิตสำนึกสาธารณะ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ และการเห็นคุณค่าและ

ภูมิใจในความเป็นไทย ซึ่งตัวแปรเหล่านี้สังเคราะห์จากแนวคิดของนักวิชาการผู้มีความเชี่ยวชาญ ด้านปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ผู้วิจัยจึงเลือกทุกตัวแปรเป็นองค์ประกอบของค่านิยมและ พฤติกรรมตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ดังที่สรุปผลการสังเคราะห์ไว้ในตารางที่ 2.1

ตาราง 2.1 สรุปผลการสังเคราะห์ค่านิยมและพฤติกรรมตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ค่านิยมและพฤติกรรม ตามหลักปรัชญา ของเศรษฐกิจพอเพียง	สุเมธ (2541)	ประเวศ (2542)	อำพล (2542)	สำนักงานพัฒนาการเศรษฐกิจฯ (2545)	ทิตานา (2546)	คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนฯ (2547)	ปริญญ์ (2549)	เกษม (2550)	ดุจเดือนและดวงเดือน (2550)	ณัฐพงศ์ (2550)	พิรเทพ (2550)	สมศักดิ์ (2550)	สำนักปลัดกระทรวงศึกษาธิการ (2550)
การพึ่งตนเอง	✓		✓	✓	✓								
การประหยัดและรู้จักประมาณตน			✓	✓			✓	✓	✓		✓	✓	✓
ความมีเหตุผล				✓		✓		✓		✓	✓		
ความเป็นผู้รอบรู้และใช้สติปัญญา								✓	✓	✓	✓		✓
การยึดมั่นในคุณธรรม				✓		✓		✓	✓			✓	✓
ความสามัคคีและมีจิตสำนึกสาธารณะ	✓		✓	✓			✓				✓		
การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและ ทรัพยากรธรรมชาติ	✓	✓					✓						✓
การเห็นคุณค่าและภูมิใจในความเป็นไทย							✓						✓

ตอนที่ 3 แนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อค่านิยมและพฤติกรรมตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ในตอนนี้นำผู้วิจัยเสนอแนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อค่านิยมและพฤติกรรมตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง แบ่งเป็น 2 ส่วน ได้แก่ ส่วนแรก แนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อค่านิยมตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและส่วนที่สอง แนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

3.1 แนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อค่านิยมตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

3.1.1 แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อค่านิยมตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ซูซีพ อ่อนโคกสูง (2522) กล่าวว่า ค่านิยมเป็นสิ่งที่เกิดจากการเรียนรู้ การเรียนรู้เบื้องต้นเริ่มจากบ้าน โรงเรียนและชุมชนหรือสังคม ดังนั้นสถาบันเหล่านี้จึงมีอิทธิพลเป็นอย่างยิ่งต่อค่านิยมของบุคคล ดังนี้

อิทธิพลของครอบครัวต่อค่านิยมบุคคล ซึ่ง Hartshorne, May, Shuttleworth ศึกษาหาค่าสหสัมพันธ์ (r) ระหว่างค่านิยมของลูกกับค่านิยมของพ่อแม่ พบว่า ได้ค่าสหสัมพันธ์มีค่าบวกในระดับสูงมาก ซึ่งหมายความว่า ค่านิยมของเด็กคล้ายตามค่านิยมของพ่อแม่มาก เพราะเด็กได้อยู่ใกล้ชิดกับครอบครัวมากที่สุด

อิทธิพลของโรงเรียน ครูเป็นบุคคลสำคัญที่จะเป็นผู้ปลูกฝังและสนับสนุนให้นักเรียนยึดค่านิยมอันเป็นที่ยอมรับในสังคม โดยปกตินักเรียนมีแนวโน้มที่จะเลียนแบบครูอยู่แล้ว ครูที่มีความสัมพันธ์อันดีกับนักเรียน ทำตัวให้นักเรียนนับถือชื่นชม เป็นผู้ที่เข้าใจนักเรียน ยอมรับและให้ความอบอุ่นทางจิตใจต่อเด็ก ครูผู้นั้นก็จะปลูกฝังค่านิยมของเด็กง่ายขึ้น ยิ่งถ้าค่านิยมที่ครูจะถ่ายทอดให้ นั้นไม่ขัดขวางกับค่านิยมของผู้ปกครอง การปลูกฝังค่านิยมจะยิ่งง่ายขึ้น

อิทธิพลของสังคม ชนบธรรมนิยม ประเพณี และวัฒนธรรมของสังคม ย่อมมีอิทธิพลต่อค่านิยมของเด็ก ค่านิยมของเด็กมักจะคล้ายตามค่านิยม ชนบธรรมนิยม ประเพณีและวัฒนธรรมของสังคมที่เด็กเป็นสมาชิกอยู่ เช่น สังคมไทยมีค่านิยมเกี่ยวกับความเชื่อเพื่อพ่อแม่ เด็กก็จะได้รับการปลูกฝังจากครอบครัว โรงเรียนและสังคมให้มีค่านิยมดังกล่าวด้วย

โสภณัท นุชนาด (2542) กล่าวถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อค่านิยมของบุคคลและทำให้ค่านิยมของบุคคลแตกต่างกัน ไว้ดังนี้

เพศ การเป็นเพศหญิงหรือเพศชายทำให้เรามีค่านิยมต่อสิ่งต่าง ๆ ไม่เหมือนกันจะเห็นได้ว่าเพศหญิงสนใจเรื่องราวของความสวยความงาม ความประณีตละเอียดอ่อน เช่น การเลือกสีของเสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย ส่วนเพศชายไม่สนใจในเรื่องความงามมากนัก แต่กลับสนใจในสิ่งซึ่งแสดงออกถึงความเข้มแข็ง การต่อสู้และการแข่งขัน เช่นว่า เพศชายจะสนใจดูการแข่งขัน การชกมวย การแข่งม้า และการกีฬามากกว่าเพศหญิง

ชนบทรรมนิยมประเพณีและวัฒนธรรม ประเพณีและวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่น แต่ละภาคแต่ละประเทศ จะแตกต่างกันออกไป อันมีผลทำให้บุคคลซึ่งเป็นสมาชิกอยู่ในสังคมนั้น ๆ มีค่านิยมต่อสิ่งหนึ่งไปในลักษณะเดียวกันและแตกต่างกันออกไปจากบุคคลในสังคมอื่น ๆ เช่น สังคมไทยคนไทยส่วนใหญ่นิยมยกย่องผู้ที่มีความกตัญญูรู้คุณ ในขณะที่สังคมของบางประเทศไม่ได้เป็นเช่นนี้

ระดับการศึกษา ผู้ที่มีระดับการศึกษาต่างกัน จะมีค่านิยมในสิ่งต่าง ๆ แตกต่างกันไป เช่น ผู้ที่มีระดับการศึกษาสูง มักจะเห็นความสำคัญของความสะอาด ดังนั้น ในการแต่งกาย การจัดบ้านเรือน การเลี้ยงดูเด็ก ก็เน้นถึงเรื่องความสะอาดมาก แต่คนที่มีระดับการศึกษาต่ำไม่เห็นในความสำคัญของความสะอาดมากนัก จึงไม่ได้กวดขันในเรื่องความสะอาดของการแต่งกาย การเลี้ยงดูเด็ก ฯลฯ

ศาสนา แนวคำสอนของแต่ละศาสนา จะแตกต่างกันไป เช่น ศาสนาพุทธ สอนให้คนทำความดี ละเว้นความชั่ว ทำจิตใจให้ผ่องใส โดยการพอใจในสิ่งที่ตนมีอยู่ ไม่เบียดเบียนผู้อื่น คนไทยจึงชอบหรือพยายามที่จะทำตนให้เป็นคนที่มีเมตตากรุณา ใจคอเยือกเย็น โอบอ้อมอารี ไม่เห็นแก่ตัว เป็นคนเกรงใจ ความเกรงใจจึงเป็นคุณลักษณะประจำชาติอย่างหนึ่งของคนไทย ศาสนาพุทธเชื่อเรื่องบาป บุญ ชาติหน้า ชาติก่อน คนเราจึงทำอะไรด้วยความระมัดระวังและคำนึงถึงผลการกระทำของตัวที่จะต้องติดตามไป ส่วนศาสนาคริสต์ เขาเชื่อว่าพระเจ้าเป็นผู้สร้างโลก สร้างมนุษย์และสิ่งที่มีชีวิตทุกชนิด ถ้าต้องการให้พระเจ้ารัก พอใจก็ต้องทำงาน จึงทำให้สังคมของเขาเจริญก้าวหน้ามากทางด้านวัตถุและอุตสาหกรรม ค่านิยมของเขาจึงเน้นหนักในเรื่องความสามารถของบุคคล ความเป็นผู้นำและการเป็นผู้ผลิต

การเลี้ยงดูและการอบรมสั่งสอน ทั้งทางบ้านและทางโรงเรียน พ่อแม่สามารถปลูกฝังค่านิยมต่าง ๆ ให้แก่ลูกได้ ด้วยการอบรมสั่งสอนและการทำตัวให้เป็นตัวอย่างแก่ลูก เช่น การประหยัด พ่อแม่พยายามสอนให้ลูกรู้จักประหยัดในการใช้จ่าย รู้จักเก็บออม เป็นต้น ทางโรงเรียนครูก็มีส่วนช่วยได้มาก โดยการอบรมสั่งสอน เช่น สอนให้เป็นคนมีระเบียบวินัย ตรงต่อเวลา ซื่อสัตย์ ยุติธรรม ฯลฯ

โดยครูทำตัวเป็นตัวอย่างที่ดีให้เด็กได้เห็นอยู่เสมอ ๆ เช่น เข้าสอนตรงเวลา ออกจากห้องสอนตรงเวลา เมื่อมีการนัดหมายทำกิจกรรมพิเศษต่าง ๆ ครูจะต้องรักษาเวลาเหล่านี้ จะทำให้นักเรียนเห็นความสำคัญของการตรงต่อเวลาและเริ่มมีความคิดว่าเป็นสิ่งที่ดีควรทำตาม เมื่อเด็กอยากทำโดยความสมัครใจนั้นก็แสดงว่าเด็กมีค่านิยมในการตรงต่อเวลาเกิดขึ้นแล้ว

พีระพล ยศธสาร (2534) ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อค่านิยมไว้ว่า *ครอบครัว* เป็นสถาบันแห่งแรกที่มีอิทธิพลต่อค่านิยม ครอบครัวก็คือ พ่อแม่ จะเป็นผู้กำหนดค่านิยมให้เกิดแก่สมาชิก เช่น ค่านิยมในเรื่องของความรัก ความสามัคคี ความเห็นอกเห็นใจ เป็นต้น *โรงเรียน* เป็นสถาบันแห่งที่สองที่ปลูกฝังค่านิยมในสังคมหลายรูปแบบให้แก่สมาชิก *เพื่อน* นับได้ว่ามีอิทธิพลต่อความคิดเห็นในสังคมปัจจุบันนี้มาก จะเห็นว่า เมื่อสมาชิกในครอบครัวเริ่มรู้จักเพื่อน คบเพื่อน มีบางสิ่งที่ทำให้พฤติกรรมเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม

สื่อสารมวลชน เช่น โทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ วารสาร สื่อมวลชนจะนำเสนอแนวความคิดใหม่ ๆ ในสังคม ซึ่งจะทำให้สมาชิกในสังคมได้รับการปลูกฝังค่านิยมได้อย่างรวดเร็ว *ชนบทรรมนิยมประเพณี* ถือได้ว่ามีส่วนสำคัญในการปลูกฝังค่านิยมไทย ๆ เป็นอย่างยิ่ง ค่านิยมในทางบวกล้วนแล้วแต่ได้รับการปลูกฝังจากชนบทรรมนิยมประเพณีทั้งสิ้น

จรินทร์ สกุลถาวร (2542) กล่าวว่า ค่านิยมของคนแต่ละคนนั้นขึ้นอยู่กับสิ่งต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

อิทธิพลทางบ้าน บ้านเป็นแหล่งที่สำคัญในการปลูกฝังค่านิยมให้แก่เด็ก พ่อ แม่ มีค่านิยมอย่างไร ก็จะถ่ายทอดค่านิยมเหล่านั้นให้แก่บุตรและถึงแม้ว่าค่านิยมของเด็กอาจจะเปลี่ยนแปลงไปบ้างเมื่อเด็กมีประสบการณ์มากขึ้น แต่ค่านิยมที่ได้รับจากบิดา มารดา จะยังคงมีอิทธิพลอยู่ ฉะนั้นจึงกล่าวได้ว่าครอบครัวมีอิทธิพลต่อค่านิยมที่บุคคลยึดถือ อิทธิพลทางบ้านประกอบด้วย

1. ระดับการศึกษาของบิดามารดา ระดับการศึกษาของบิดามารดา มีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับค่านิยมการเลือกอาชีพและค่านิยมต่อการเลือกทางศึกษาต่อ จะเห็นว่านักเรียนซึ่งเลือกเรียนในโรงเรียนช่างกลหรือเทคนิค ส่วนใหญ่มาจากครอบครัวซึ่งบิดามารดามีการศึกษาในระดับต่ำส่วนนักเรียนที่เลือกเรียนในระดับมหาวิทยาลัย ส่วนมากมาจากครอบครัวที่บิดามารดามีการศึกษาในระดับสูง

2. สภาพของตัวนักเรียน พบว่า ความแตกต่างกันเรื่องค่านิยมของการเลือกอาชีพและค่านิยมของการเลือกศึกษาต่อ นั้นขึ้นอยู่กับความสนใจ ความพอใจและลักษณะของงานเป็นสำคัญ ความแตกต่างในเรื่องเพศทำให้มีความสนใจต่างกันเพียงเล็กน้อย เช่น เพศชายสนใจเกี่ยวกับเครื่องยนต์กลไก กิจกรรมทางวิทยาศาสตร์ การเมือง การทหารและอาชีพที่มีลักษณะโลดโผนตื่นเต้น ส่วนเพศหญิงสนใจในด้านศิลปะ ดนตรี กิจกรรมทางวรรณคดีบัญญัติ ครู และด้านสังคมสงเคราะห์

3. ฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว มีส่วนทำให้ค่านิยมของเด็กแตกต่างกัน เช่น เด็กที่มีฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวอยู่ในระดับต่ำ จะเลือกค่านิยมทางการเงิน และเกียรติยศของงานสูงกว่านักเรียนที่มาจากครอบครัวที่มีฐานะทางเศรษฐกิจระดับดีกว่า ซึ่งเด็กพวกนี้จะมีค่านิยมสูงในด้านการรู้จักตนเองในเรื่องงาน

อิทธิพลของโรงเรียน เนื่องจากเด็กอยู่ในโรงเรียนวันละหลายชั่วโมง ครู และเพื่อนนักเรียน จึงมีส่วนสำคัญในการเสริมสร้างค่านิยมบางอย่างให้แก่เด็กได้ เช่น ครูที่ชอบความยุติธรรม มีความซื่อสัตย์เพราะได้เห็นแบบอย่างของครู

อิทธิพลของสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ ภาพยนตร์ สิ่งเหล่านี้ มีส่วนต่อค่านิยมที่จะเกิดขึ้นในตัวเด็กเป็นอย่างมาก

บรรเทา กิตติศักดิ์ (2548) ได้กล่าวถึงปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงค่านิยมซึ่งสามารถสรุปได้ดังต่อไปนี้

แบบแผนการเลี้ยงดูและการอบรมของครอบครัว ครอบครัวมีอิทธิพลเป็นอย่างมากในการกำหนดแบบแผนพฤติกรรมของเด็ก บุคลิกภาพ และค่านิยมที่บุคคลยึดถือย่อมเนื่องมาจากอิทธิพลของการอบรมจากครอบครัว ค่านิยมที่เด็กได้จากครอบครัวน้อยลง เนื่องจากสภาพสังคมเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และมีตัวแทนของการให้การศึกษาและการอบรม เช่น โรงเรียน กลุ่มเพื่อน สื่อมวลชน และกลุ่มอื่น ๆ ในสังคมที่เด็กเข้าไปเกี่ยวข้องด้วย ทำให้ค่านิยมที่เด็กยึดถืออยู่มีการเปลี่ยนแปลงโดยรับค่านิยมใหม่หรือไม่ก็เลิกยึดถือค่านิยมเดิม

การศึกษาจากสถาบันการศึกษา ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการปลูกฝังและการเปลี่ยนแปลงค่านิยมแก่นักเรียน บางที่อาจมีบทบาทมากกว่าครอบครัวเสียอีก เพราะสภาพการเรียนในโรงเรียน นักเรียนจะอยู่ในโรงเรียนเป็นเวลานานและสถาบันการศึกษาส่วนมากจะปลูกฝังค่านิยมใหม่ให้แก่พวกเขา ในขณะเดียวกันก็ย้ายค่านิยมบางอย่างที่เด็กได้รับมาจากบ้าน

สถาบันทางศาสนา วัดทำหน้าที่ในการให้การศึกษาอบรมทางจริยธรรม ปัจจุบันบทบาทของพระสงฆ์ทำหน้าที่ให้การอบรมสั่งสอนลดลง จะทำหน้าที่พิธีกรรมทางศาสนา ทำให้นักเรียนไม่สามารถเข้าถึงปรัชญาของพุทธศาสนาที่แท้จริง นักเรียนจะเรียนรู้ศาสนาจากวิชาศีลธรรมในโรงเรียน โดยการท่องจำ นำไปตอบเวลาสอบเท่านั้น อย่างไรก็ตามพระสงฆ์ก็ยังทำหน้าที่ในการอบรมค่านิยมให้แก่สังคม

สื่อมวลชน ซึ่งมีอิทธิพลทั้งในทางที่ดีและไม่ดี เด็กจะได้รับค่านิยมจากสื่อมวลชนทั้งที่รู้ตัวและไม่รู้ตัว เช่น ละครโทรทัศน์ หรือภาพยนตร์ หรือนวนิยายที่แสดงถึงความหรูหราฟุ่มเฟือย เด็กอาจตกอยู่ภายใต้อิทธิพลเหล่านี้ซึ่งเป็นค่านิยมอย่างหนึ่งโดยไม่รู้ตัว

การคมนาคมติดต่อกันได้อย่างสะดวกรวดเร็ว ทำให้ความคิดของบุคคลได้รับการแลกเปลี่ยน วัฒนธรรมไทย เกิดการเคลื่อนย้าย ทำให้เกิดการเรียนรู้วัฒนธรรมใหม่ได้ง่ายขึ้น

กลุ่มเพื่อน ค่านิยมของกลุ่มเพื่อนมีอิทธิพลต่อเด็กในเรื่องแบบแผนของพฤติกรรม ซึ่งจะขัดกับบรรทัดฐานของสังคมส่วนรวม เพราะการติดต่อระหว่างสมาชิกในกลุ่มเพื่อนมีความใกล้ชิดกันเป็นเวลานาน จนยึดถือแบบแผนของพฤติกรรมเพื่อนมาเป็นตัวอย่าง

3.1.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยที่มีอิทธิพลค่านิยมตามปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียง

จूरีย์ สุขราษฎร์ (2542) ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง ค่านิยมในด้านการอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 5 จังหวัดพังงา กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 295 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบวัดค่านิยมที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนมีค่านิยมในเชิงบวกในด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่น จากการหาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรกับค่านิยมในด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นพบว่า ระดับการศึกษาของมารดา อาชีพของบิดาและมารดา มีความสัมพันธ์กับค่านิยมในด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่น อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ชัยรินทร์ ชัยวิสิทธิ์ (2545) ศึกษาวิจัยเรื่อง การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อสร้าง ค่านิยมตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงให้นักเรียนและชุมชนด้วยโครงการอาชีพ กลุ่มเป้าหมายที่ ศึกษาคือนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2544 ของโรงเรียนแม่เจดีย์ วิทยาคม อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย ผู้มีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัย ได้แก่ ผู้วิจัย นักเรียน ผู้ปกครอง ญาติพี่น้อง เพื่อนบ้านและภูมิปัญญาท้องถิ่น เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ แบบเรียงความ แบบบันทึกการสังเกต แบบสอบถามความคิดเห็น แบบบันทึกการเรียน ของนักเรียน แบบสอบถามเมื่อจบบทเรียนและแบบสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ ผลการวิจัย พบว่า หลังจากนักเรียนได้เรียนรู้เรื่องแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงแล้วได้นำไปประยุกต์ใช้ในโครงการ ปรากฏว่า นักเรียนมีการใช้จ่ายในโครงการอย่างประหยัด มีการใช้วัสดุอุปกรณ์อย่างคุ้มค่า มีการแลกเปลี่ยนพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ เครื่องมือและความรู้ต่าง ๆ นำเศษสิ่งเหลือใช้ในโครงการมาใช้ ประโยชน์ ประึกษากับคนในครอบครัวและภูมิปัญญาท้องถิ่นมากขึ้น โดยทุกคนในครอบครัว ให้ความร่วมมือสนับสนุน ส่วนความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อเนื้อหา กิจกรรมการเรียนการสอน และครูผู้สอนเป็นไปในทางบวกและความคิดเห็นของชุมชนที่มีต่อการทำโครงการอาชีพของ นักเรียนก็เป็นทางบวกเช่นเดียวกัน

พัฒนาภรณ์ ฉัตรวิโรจน์ (2545) ศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทของครูในการส่งเสริมความรู้เศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดขอนแก่น โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถามจากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 361 คน ผลการวิจัย พบว่า ครูส่วนใหญ่มีบทบาทในการส่งเสริมความรู้เศรษฐกิจพอเพียงอยู่ในระดับต่ำ ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปฏิบัติบทบาทของครู ได้แก่ เจตคติที่ดีต่อการจัดการเรียนการสอนเศรษฐกิจพอเพียง การสนับสนุนจากหน่วยงานเอกชน การสนับสนุนจากโรงเรียน และรายวิชาที่สอน การปฏิบัติหน้าที่ของครูในการส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียง มีปัญหาด้านผู้เรียนมากที่สุด รองลงมาคือ ด้านผู้บริหารและด้านเพื่อนร่วมงาน

ฉันทนา วงศ์ฝัน (2545) ศึกษาวิจัยเรื่อง ตัวแปรที่สัมพันธ์กับค่านิยมอันจำเป็นเพื่อการดำรงชีวิตของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ค่านิยมอันจำเป็นเพื่อการดำรงชีวิตประกอบด้วย (1) การรักตนเอง ครอบครัวและเห็นคุณค่าของชีวิต (2) การมองโลกในแง่ดียุติธรรม (3) การรักธรรมชาติสิ่งแวดล้อม (4) การชอบพัฒนาใฝ่ดี (5) การสนใจใคร่รู้ (6) การมีเหตุผลไม่เอียงฝ่ายแต่ยอมรับความจริงไม่ตื้อตึง (7) การไม่เห็นแก่ตัว (8) การรักอิสระเป็นตัวของตัวเองชอบพึ่งตนเอง (9) การมีความรับผิดชอบมีน้ำใจเป็นนักกีฬา (10) ความจงรักภักดีต่อบ้านเมือง (11) การยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคล (12) ความศรัทธาในการปกครองระบอบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลเป็นแบบวัดค่านิยมอันจำเป็นเพื่อการดำรงชีวิตแบบสอบถามสภาพแวดล้อมทางครอบครัว ทางการศึกษาและสังคม ผลการวิจัยพบว่า สภาพแวดล้อมทางครอบครัว สภาพแวดล้อมทางการศึกษาและสภาพแวดล้อมทางสังคม ในด้านต่าง ๆ ทั้ง 7 ด้าน ได้แก่ การอบรมเลี้ยงดู ความสัมพันธ์ภายในครอบครัว การปฏิบัติตนของบิดามารดาหรือผู้ปกครอง การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การจัดบรรยากาศภายในโรงเรียน การคบเพื่อน และการรับข้อมูลข่าวสารจากสื่อมวลชน มีความสัมพันธ์กันในทางบวก และตัวแปรสภาพแวดล้อมทางครอบครัว สภาพแวดล้อมทางการศึกษาและสภาพแวดล้อมทางสังคม ที่ส่งผลต่อค่านิยมอันจำเป็นเพื่อการดำรงชีวิตจำแนกรายด้านและโดยรวม พบว่า การอบรมเลี้ยงดู ความสัมพันธ์ภายในครอบครัว การปฏิบัติตนของบิดามารดาหรือผู้ปกครอง การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การจัดบรรยากาศภายในโรงเรียน การคบเพื่อน และการรับข้อมูลข่าวสารจากสื่อมวลชน ร่วมกันพยากรณ์ค่านิยมอันจำเป็นเพื่อการดำรงชีวิตโดยรวม

ศักดิ์สิทธิ์ อินทิพย์ (2546) ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทของครูในการปลูกฝังและเสริมสร้างค่านิยมพื้นฐาน 5 ประการ ในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดตาก ค่านิยมพื้นฐาน 5 ประการ ได้แก่ (1) การพึ่งตนเอง ขยันหมั่นเพียรและมีความรับผิดชอบ (2) การประหยัดอดออม (3) การมีระเบียบวินัยและเคารพกฎหมาย (4) การปฏิบัติตนตาม

คุณธรรมของศาสนา (5) ความรักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ ศึกษาครอบคลุมบทบาทของครู 5 ด้าน คือ (1) ผู้ปฏิบัติงานปลูกฝังสร้างเสริมค่านิยมทำตนเป็นแบบอย่างที่ดี (2) การจัดสิ่งแวดล้อมที่แสดงให้เห็นถึงค่านิยมที่พึงประสงค์ (3) การให้ความรู้เรื่องค่านิยมที่จะปลูกฝัง (4) การสร้างความสำนึกที่จะปฏิบัติตามค่านิยมที่พึงประสงค์ (5) การฝึกและปฏิบัติตามค่านิยมที่ปลูกฝัง ผลการวิจัยพบว่า บทบาทของครูในการปลูกและสร้างเสริมค่านิยมพื้นฐาน 5 ประการ โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้านพบว่าด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ผู้ปฏิบัติงานปลูกฝังสร้างเสริมค่านิยมทำตนเป็นแบบอย่างที่ดี ด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ การจัดสิ่งแวดล้อมที่แสดงให้เห็นถึงค่านิยมที่พึงประสงค์ ปัญหาของครูในการปลูกฝังและสร้างเสริมค่านิยมพื้นฐาน 5 ประการ โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับน้อย เมื่อพิจารณารายด้านพบว่าด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ การให้ความรู้เรื่องค่านิยมที่จะปลูกฝัง ด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ การฝึกและปฏิบัติตามค่านิยมที่ปลูกฝัง

สุทธิณี กล้ากล่อมจิต (2548) ทำการศึกษาวิจัยเรื่องการศึกษาค่านิยมในการปฏิบัติตนของนักเรียนวัยรุ่น ศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างนักเรียนระดับ ปวช. และ ปวส. จำนวน 1,607 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบสอบถามค่านิยมในการปฏิบัติตนของนักเรียนวัยรุ่น ด้านการอุปโภคบริโภค ด้านพฤติกรรมทางเพศ ด้านนันทนาการ ด้านภาษา ด้านคุณธรรมจริยธรรมและมารยาท ด้านศิลปะและขนบธรรมเนียมประเพณีไทย ด้านการพึ่งตนเอง ด้านการประหยัดและการออม ด้านการมีระเบียบวินัยและเคารพกฎหมาย ผลการวิจัยพบว่า ค่านิยมในการปฏิบัติตนของนักเรียนวัยรุ่นโดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับปานกลาง และตัวแปรด้านครอบครัว ด้านกลุ่มเพื่อน และด้านสื่อมวลชนมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับค่านิยมในการปฏิบัติตนของนักเรียนวัยรุ่น

ธีระ อังคสุรกร (2548) ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาการปฏิบัติตามค่านิยมที่จำเป็นของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ในโรงเรียนสังกัดเขตพื้นที่การศึกษา กรุงเทพมหานคร เขต 2 เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามจากกลุ่มตัวอย่าง 400 คน ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ในโรงเรียนสังกัดเขตพื้นที่การศึกษา กรุงเทพมหานคร เขต 2 มีการปฏิบัติตามค่านิยมที่จำเป็นโดยภาพรวมในระดับมาก นักเรียนที่มีเพศ ระดับผลการเรียนเฉลี่ย ลักษณะการพักอาศัยและระดับการศึกษาของผู้ปกครอง ต่างกัน มีค่านิยมที่จำเป็นต่างกัน

เทพวानी วินิจกำธร (2548) ศึกษาวิจัยเรื่อง การปลูกฝังค่านิยมตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โดยใช้กระบวนการตามแนวคิดของบลูมและแรทท์ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย แบบวัดความรู้ความเข้าใจของนักเรียนตามเนื้อหาสาระ ค่านิยม แบบวัดเจตคติของนักเรียนตามค่านิยม และแบบวัดพฤติกรรมการปฏิบัติตนของนักเรียนตามค่านิยมที่ต้องการปลูกฝังตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง รวมทั้งแบบบันทึกการเรียนรู้

ผลการวิจัย พบว่า ค่าเฉลี่ยของคะแนนความรู้ ความเข้าใจ เจตคติ พฤติกรรมการปฏิบัติตนของนักเรียนตามเนื้อหาสาระค่านิยมที่ต้องการปลูกฝัง เรื่องความซื่อสัตย์สุจริต ความอดทน ความเพียร และความรอบคอบของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โดยใช้กระบวนการตามแนวคิดของบลูม และแรทส์ ภายหลังจากเข้าร่วมกิจกรรมมีค่าเฉลี่ยสูงกว่าก่อนการเข้าร่วมกิจกรรมการปลูกฝังค่านิยม และนักเรียนได้รับความรู้ความเข้าใจเนื้อหาสาระของค่านิยม สามารถบอกและแสดงพฤติกรรมการปฏิบัติตนที่แสดงออก รู้ถึงคุณค่าและความสำคัญของการมีค่านิยมทั้ง 4 เรื่องและนักเรียนรู้สึกสนใจ สนุก เพลิดเพลิน ชอบกิจกรรมต่างๆ และตั้งใจที่ได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ สามารถทำงานประดิษฐ์ต่าง ๆ ได้ ทำงานกลุ่มให้สำเร็จได้ด้วยความร่วมมือกัน ทำแผนผังความคิดเป็น และมีความกล้าหาญในการแสดงออกมากขึ้น

สุธี เสริมสุข (2548) ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง โมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของความนิยมไทยของนักเรียนอาชีวศึกษา ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ จำนวน 500 คน ตัวแปรที่ศึกษาประกอบด้วยตัวแปรแฝง 6 ตัว ได้แก่ ความนิยมไทย สถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของบิดามารดา เพศ อิทธิพลของเพื่อน อิทธิพลของสื่อมวลชน อิทธิพลของค่านิยมของบิดามารดาหรือผู้ปกครอง และการอบรมเลี้ยงดูของบิดามารดาหรือผู้ปกครอง ใช้แบบสอบถาม และแบบวัดในการเก็บรวบรวมข้อมูล ผลการวิจัยพบว่า โมเดลมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์อยู่ในเกณฑ์ดี ค่าไคส-แควร์เท่ากับ 33.04 ที่องศาอิสระเท่ากับ 81 ค่าความน่าจะเป็นเท่ากับ 1.00 ดัชนี GFI เท่ากับ .99 ดัชนี AGFI เท่ากับ .98 ดัชนี CFI เท่ากับ .99 ค่า SRMR เท่ากับ .018 และค่า RMSEA เท่ากับ .00 ตัวแปรทั้งหมดในโมเดลสามารถอธิบายความแปรปรวนของสมรรถภาพด้านการใช้เหตุผลได้ร้อยละ 94 ตัวแปรที่มีอิทธิพลทางตรงต่อความนิยมไทยมากที่สุดคือ อิทธิพลของสื่อมวลชน รองลงไปได้แก่ อิทธิพลของเพื่อนและอิทธิพลของค่านิยมของบิดามารดาหรือผู้ปกครอง

โสภา ศิริอุเทน (2548) ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง ค่านิยมที่พึงประสงค์ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดขอนแก่น ค่านิยมที่พึงประสงค์ได้แก่ การประหยัด ความขยันหมั่นเพียร ความมีสติและปัญญา การพึ่งตนเอง ความรับผิดชอบ ความสามัคคี การยึดมั่นในคุณธรรมและจริยธรรม ความมีวินัย และความรักชาติ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลายในโรงเรียนที่ตั้งอยู่ในเขตเทศบาลนครขอนแก่น จำนวน 375 คน ผลการวิจัยพบว่า ค่านิยมที่พึงประสงค์ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดขอนแก่นโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง การปฏิบัติเกี่ยวกับความมีวินัย อยู่ในระดับมาก สูงที่สุดรองลงมาคือการยึดมั่นในคุณธรรมจริยธรรมอยู่ในระดับมาก และต่ำที่สุดคือ การพึ่งตนเอง อยู่ในระดับปานกลาง ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อค่านิยมที่พึงประสงค์ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดขอนแก่น

จากการวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต่าง ๆ พบว่า ตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับค่านิยมที่พึงประสงค์ที่ระดับนัยสำคัญ .05 ได้แก่ ระดับชั้นเรียน เขตที่พักอาศัย เพื่อน สื่อ เทคโนโลยี การสื่อสารและสถานศึกษา

ภัญญามล กระต่ายแก้ว (2550) ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อค่านิยมความเป็นไทยของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษา ช่วงชั้นที่ 4 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย แบบสอบถามวัดปัจจัยด้านเอกลักษณ์แห่งตน ด้านการได้รับการปลูกฝังความเป็นไทยในครอบครัว ด้านการได้รับการปลูกฝังความเป็นไทยในโรงเรียนด้านอิทธิพลของสื่อมวลชน ด้านอิทธิพลของเพื่อนและแบบสอบถามวัดค่านิยมความเป็นไทย จากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 575 คน ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยด้านเอกลักษณ์แห่งตน การได้รับการปลูกฝังความเป็นไทยในครอบครัว การได้รับการปลูกฝังความเป็นไทยในโรงเรียน อิทธิพลของสื่อมวลชนและอิทธิพลของเพื่อนมีความสัมพันธ์ทางบวกกับค่านิยมความเป็นไทยอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 เมื่อวิเคราะห์แยกตามเพศ คือ นักเรียนชาย นักเรียนหญิง และวิเคราะห์รวมทั้งหมดค่าน้ำหนักของตัวแปรปัจจัยด้านอิทธิพลของสื่อมวลชนของนักเรียนชาย การได้รับการปลูกฝังความเป็นไทยในครอบครัว อิทธิพลของสื่อมวลชนของนักเรียนหญิง การได้รับการปลูกฝังในครอบครัว อิทธิพลของสื่อมวลชน ของนักเรียนทั้งหมด ส่งผลต่อค่านิยมความเป็นไทยอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ค่าน้ำหนักของตัวแปรปัจจัยด้านเอกลักษณ์แห่งตนของนักเรียนหญิงและของนักเรียนทั้งหมด ส่งผลต่อค่านิยมความเป็นไทย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

สร้อยหทัย พัดเงิน (2550) ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยบางประการกับค่านิยมในการพึ่งตนเองของนักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ สาขาพาณิชยกรรมสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน ในเขตกรุงเทพมหานคร เขต 1 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยได้แก่แบบสอบถาม จากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 694 คน ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยด้านแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ ความรับผิดชอบ บุคลิกภาพการแสดงตัว และการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย มีความสัมพันธ์ทางบวกกับค่านิยมในการพึ่งตนเองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ค่าน้ำหนักความสำคัญของปัจจัยด้านแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ ความรับผิดชอบ บุคลิกภาพการแสดงตัว ส่งผลทางบวกต่อค่านิยมในการพึ่งตนเอง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยปัจจัยด้านแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ ส่งผลต่อค่านิยมในการพึ่งตนเองมากที่สุด รองลงมาคือ ด้านบุคลิกภาพการแสดงตัว และความรับผิดชอบ

3.2 แนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

3.2.1 แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยที่มีอิทธิพลพฤติกรรมตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

พัฒน์ สุจำนงค์ (2522) กล่าวว่า องค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของมนุษย์ ได้แก่ กลุ่มสังคม (social group) ได้แก่ กลุ่มเพื่อนบ้าน กลุ่มเพื่อนโรงเรียน กลุ่มเพื่อนร่วมสถาบันเดียวกัน เป็นต้น

บุคคลที่เป็นแบบอย่าง (identification figure) ได้แก่ พ่อ แม่ พี่ น้อง ครู ผู้มีชื่อเสียงในทางสังคม เป็นต้น

สถานภาพ (status) อาจเป็นสถานภาพที่ทางสังคมกำหนดให้ เช่น เพศ อายุ ศาสนา ฯลฯ หรืออาจเป็นสถานภาพที่บุคคลนั้นหามาได้ด้วยตัวเอง เช่น ยศ ตำแหน่ง ฯลฯ เมื่อบุคคลมีสถานภาพแตกต่างกันไปพฤติกรรมก็ย่อมแตกต่างกันไปด้วย

ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี เช่น ปัจจุบันการนิยมใช้เครื่องทุ่นแรงต่าง ๆ ในการทำงาน แทนการใช้แรงงานเหมือนอย่างแต่ก่อน ทำให้พฤติกรรมเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม

กฎหมาย พฤติกรรมบางอย่างของมนุษย์จะถูกควบคุมโดยกฎหมาย เช่น การสูบบุหรี่บนรถประจำทางในเขตกรุงเทพมหานครถือว่าผิดกฎหมาย ดังนั้นพฤติกรรมการสูบบุหรี่บนรถประจำทางก็น้อยลงไป

ศาสนา แต่ละศาสนามีกฎเกณฑ์ข้อห้ามที่แตกต่างกัน ดังนั้น ในสถานการณ์อย่างเดียวกันคนที่นับถือศาสนาต่างกันก็อาจแสดงพฤติกรรมที่ต่างกันได้

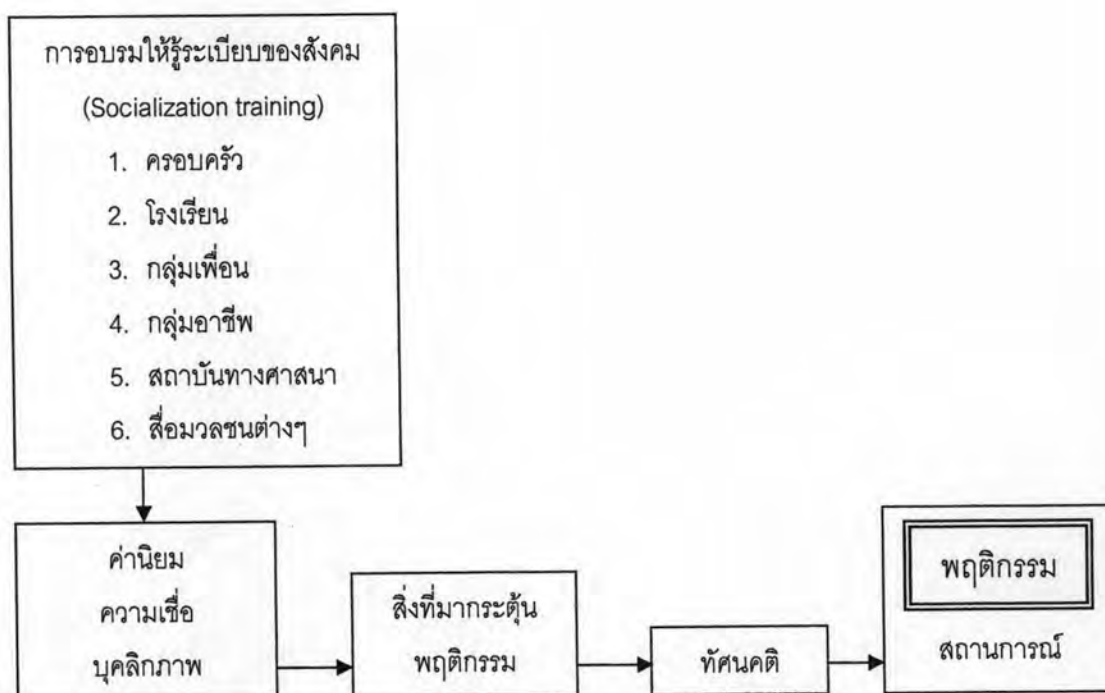
ขนบธรรมเนียม ประเพณี ความเชื่อต่าง ๆ ล้วนมีอิทธิพลต่อการปฏิบัติของบุคคลทั้งสิ้น เช่น ประเพณีการเลี้ยงเด็กในแต่ละสังคมก็แตกต่างกันไปตามความเชื่อ เป็นต้น

สิ่งแวดล้อม คนที่อยู่ในสิ่งแวดล้อมต่างกันออกไป พฤติกรรมก็ต่างกันด้วย เช่น คนในชนบทกับคนในเมือง

ทัศนคติ มีอิทธิพลต่อการแสดงออกของมนุษย์ เช่น นักเรียนมีทัศนคติที่ไม่ค่อยดีต่อครูผู้สอนก็มักจะแสดงพฤติกรรมแปลก ๆ ออกมา เช่น ไม่ตั้งใจเรียน หรือขาดเรียนเมื่อถึงชั่วโมงที่ครูคนนั้นสอน เป็นต้น

การเรียนรู้ ในจิตวิทยาถือว่าพฤติกรรมส่วนมากของมนุษย์เกิดจากการเรียนรู้ การเรียนรู้เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องโดยตลอด ตั้งแต่เด็กจนโต เช่น เด็กเรียนรู้การปฏิบัติตนจากที่ได้ดูตัวอย่างจากผู้ใหญ่ เป็นต้น

สุชา จันท์ธอม (2531) สรุปองค์ประกอบต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของมนุษย์ โดยเขียนแผนภาพที่ 2.10

ภาพที่ 2.10 สรุปองค์ประกอบต่างๆที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของมนุษย์ตามแนวคิดของ สุชา จันท์ธอม (2531)

ความเชื่อ (belief) ความเชื่อเป็นสิ่งที่หักห้ามได้ยาก และมีอิทธิพลต่อบุคคลมาก บุคคลใดมีความเชื่ออย่างไร ก็จะมีพฤติกรรมเป็นไปตามความเชื่อของเขา

ค่านิยม (value) เป็นเครื่องชี้แนวทางปฏิบัติอย่างกว้าง ๆ แก่บุคคลว่าอะไรเป็น จุดมุ่งหมายของชีวิต สิ่งใดควรปฏิบัติหรือไม่ควรปฏิบัติ

บุคลิกภาพ (personality) เป็นคุณลักษณะ (trait) ของแต่ละบุคคล

สิ่งที่มากระตุ้นพฤติกรรม (stimulus object) ซึ่งมีความเข้มข้นแตกต่างกันไปและสิ่งที กระตุ้นพฤติกรรมอย่างหนึ่งก็อาจมีพลังกระตุ้นพฤติกรรมของแต่ละบุคคลไม่เท่ากัน

ทัศนคติ (attitude) หมายถึงความรู้สึกหรือท่าทีของบุคคลที่มีต่อบุคคล วัตถุ สิ่งของ หรือสถานการณ์ต่าง ๆ เกิดจากประสบการณ์และการเรียนรู้ของบุคคล ทัศนคติมีความสำคัญ ต่อการตอบสนองทางสังคมของบุคคลเป็นอย่างมาก นั่นคือ บุคคลที่มีพฤติกรรมอย่างไร หรือทำสิ่งใดลงไป ทัศนคติจะเป็นเครื่องกำหนดให้มีพฤติกรรมเป็นไปอย่างนั้น

สถานการณ์ (situation) หมายถึง สภาพแวดล้อมหรือสภาวะที่บุคคลกำลังจะมี พฤติกรรม

สงวน สุทธิเลิศอรุณ (2545) กล่าวถึงปัจจัยพื้นฐานสิ่งแวดล้อมทางสังคมที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของมนุษย์มีหลายปัจจัย ได้แก่

ครอบครัว บิดามารดาหรือผู้ปกครองมีบทบาทสำคัญในการหล่อหลอมบุคลิกภาพของเด็กให้เด็กเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่ดีในอนาคตและพฤติกรรมที่เด็กแสดงออก ยังขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในครอบครัว

โรงเรียน เป็นสถาบันที่มีความสำคัญรองจากครอบครัว โรงเรียนจะทำหน้าที่ตามบทบาท ดังนี้ (1) เป็นขบวนการสังคมประภคิต (2) เป็นขบวนการพัฒนาให้มีวัฒนธรรม (3) เป็นขบวนการพัฒนาให้ทันสมัย และ (4) เป็นขบวนการพัฒนาให้มีวุฒิภาวะทางการเมือง

กลุ่มเพื่อน เพื่อนจะมีความสำคัญต่อวิถีชีวิตของบุคคลเป็นอย่างมาก เริ่มตั้งแต่เพื่อนก่อนเข้าโรงเรียน เพื่อนร่วมกลุ่ม เพื่อนร่วมชั้น เพื่อร่วมสถาบัน เพื่อนต่างสถาบัน เพื่อนต่างเพศ พฤติกรรมของบุคคลจะดีหรือชั่วในส่วนหนึ่งมาจากเพื่อน เมื่อบุคคลรู้จักเลือกคบเพื่อนในคุณสมบัติต่าง ๆ แล้วบุคคลก็จะประพฤติปฏิบัติตนให้มีคุณสมบัติเช่นนั้นด้วย

กลุ่มอาชีพ บุคคลจะหางานทำหรือประกอบอาชีพตามความถนัด ความสนใจและความรู้สึกรักในอาชีพ ถ้าประกอบอาชีพสุจริตก็จะมี ความมั่นคงในอาชีพ มีหลักฐานมั่นคง รักงาน รักอาชีพ มีพฤติกรรมที่ดี ปรับตัวได้และสร้างสรรค์สังคม พยายามขยายงานเพื่อช่วยให้เพื่อนมนุษย์มีงานทำ ในทางตรงข้าม ถ้าประกอบอาชีพไม่สุจริต ก็จะขาดความมั่นคงในอาชีพ ขาดหลักฐานที่มั่นคง จะมีพฤติกรรมเบี่ยงเบนและเอาเปรียบสังคม

สื่อมวลชน ในสังคมปัจจุบัน บุคคลทุกเพศทุกวัยส่วนใหญ่จะผูกพันกับสื่อมวลชน ได้แก่ รายการวิทยุ รายการโทรทัศน์ ภาพยนตร์ วัสดุทัศน์ แผ่นซีดี อินเทอร์เน็ต เทปเพลง หนังสือพิมพ์ นิตยสาร หนังสือ และสิ่งพิมพ์อื่น ๆ จะเปิดมุมมองของสังคมและของโลกให้กว้างขึ้น สิ่งที่ยาวชนหรือผู้ใหญ่ไม่เคยพบมาก่อนอาจพบได้จากสื่อมวลชนประเภทต่าง ๆ ซึ่งล้วนมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมบุคคลทั้งสิ้น ถ้าบุคคลรู้จักเลือกสื่อมวลชนที่เหมาะสมกับอัตรภาพของตน เขาจะมีพฤติกรรมที่เหมาะสม หากผู้ใดเลือกสื่อมวลชนไม่เหมาะสมกับอัตรภาพของตนจะเป็นสาเหตุสำคัญทำให้พฤติกรรมเบี่ยงเบนไปได้

สถาบันทางศาสนา ทุก ๆ ศาสนาต่างสอนให้ศาสนิกชนมุ่งกระทำแต่ความดี เพื่อเป็นคนดีของสังคม แต่เน้นกระบวนการและปรัชญาที่แตกต่างกัน ดังนั้นบุคคลที่นับถือลัทธิและศาสนาต่างกันั้นก็แสดงออกทางพฤติกรรมที่แตกต่างกัน

หน่วยสังคมอื่น ๆ ได้แก่ บริษัท ห้างร้าน ศูนย์การค้า ศูนย์นันทนาการและบันเทิง ล้วนมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของมนุษย์

ตุจเดือน และ ดวงเดือน พันธุนาวิวิน (2550) ได้ประมวลเอกสารและผลงานวิจัยที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรเชิงเหตุของจิตลักษณะที่สำคัญของการมีเหตุผล การมีภูมิคุ้มกันตน และการมีคุณธรรมจริยธรรมและตัวแปรเชิงเหตุของพฤติกรรมคนดีที่เก่งตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งประกอบด้วย พฤติกรรมตามคุณธรรมจริยธรรม พฤติกรรมรับนวัตกรรม พฤติกรรมไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น จำนวน 9 เรื่อง โดยนำเสนอในสาเหตุ 2 ด้าน ได้แก่ ปัจจัยที่อาจเป็นสาเหตุด้านจิตลักษณะและปัจจัยที่อาจเป็นสาเหตุด้านสถานการณ์ สรุปได้ดังนี้ ปัจจัยเชิงเหตุด้านจิตลักษณะของการมีเหตุผล การมีภูมิคุ้มกันตนและการมีคุณธรรมจริยธรรม ได้แก่ ลักษณะมุ่งอนาคตควบคุมตน ความเชื่ออำนาจในตน สุขภาพจิต ความสามารถทางการรู้ การคิด ประสบการณ์ทางสังคม แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ ความเชื่อทางศาสนา และค่านิยมที่ถูกต้องเหมาะสม ปัจจัยเชิงเหตุด้านสถานการณ์ของการมีเหตุผล การมีภูมิคุ้มกันตน และการมีคุณธรรมจริยธรรม แบ่งออกเป็น 3 ด้าน ได้แก่ ด้านครอบครัว ประกอบด้วย การอบรมเลี้ยงดูของผู้ปกครอง การทำตนเป็นแบบอย่างที่ดีของผู้ปกครอง ด้านโรงเรียน ประกอบด้วย การรับรู้การปฏิบัติจากครู การเห็นแบบอย่างจากเพื่อนและด้านสังคม ประกอบด้วย การเปิดรับข่าวสาร แบบอย่างจากสื่อ ปรักสถานทางสังคมและบุคคลรอบข้าง

3.2.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยที่มีอิทธิพลพฤติกรรมตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

อรอุษา สรรวิริยะ (2541) ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรม การประหยัดของวัยรุ่น: ศึกษาเฉพาะกรณีนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในโรงเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษา กรุงเทพมหานคร กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-6 จำนวน 436 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถาม ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนที่มีเพศต่างกัน ระดับการศึกษาต่างกัน และบิดามารดามีรายได้ครอบครัวต่างกันมีทัศนคติ พฤติกรรมการประหยัดแตกต่างกันและปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการประหยัดของวัยรุ่น ได้แก่ การปลูกฝังเรื่องการประหยัดจากสื่อมวลชน ครอบครัวและโรงเรียน

นवलละออ แสงสุข (2544) ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยรามคำแหง กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนจำนวน 600 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถาม ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและฐานะทางเศรษฐกิจของผู้ปกครองต่างกัน มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านความซื่อสัตย์ ด้านการพึ่งตนเอง ด้านความขยันหมั่นเพียรและด้านความเสียสละแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ธีรพงษ์ คำพูน (2545) ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งแวดล้อมทางสังคมกับพฤติกรรมของวัยรุ่นในเขตอำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 303 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถาม ผลการวิจัยพบว่า ตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับภาพรวมของพฤติกรรมวัยรุ่น ได้แก่ พฤติกรรมของเพื่อนสนิท การอบรมเลี้ยงดูในครอบครัว พฤติกรรมของครูและการเปิดรับข่าวสารจากสื่อมวลชน

ศุภวิชญ์ จันทิพย์วงษ์ (2548) ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง พฤติกรรมการประหยัดของนักเรียนช่วงชั้นที่ 4 ในสถานศึกษาอำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนช่วงชั้นที่ 4 จำนวน 340 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถาม ผลการวิจัยพบว่า การสนับสนุนทางสังคมจากครอบครัว การมีวินัยในตนเอง การคล้อยตามสื่อมวลชน การสนับสนุนทางสังคมจากโรงเรียนและความสนใจ สามารถร่วมกันทำนายพฤติกรรมการประหยัดของนักเรียนช่วงชั้นที่ 4 ได้ร้อยละ 55.4 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

วินัย ไมถึง (2548) ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง ตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อความซื่อสัตย์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 จังหวัดอุบลราชธานี กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยเป็นนักเรียนจำนวน 610 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบวัดที่มีลักษณะเป็นแบบมาตราประเมินจำนวน 8 ฉบับ ผลการวิจัยพบว่า ตัวแปรในกลุ่มลักษณะสถานการณ์ 3 ตัวแปร คือ การได้รับสนับสนุนจากคนรอบด้าน บรรยากาศในโรงเรียน การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย ตัวแปรกลุ่มจิตลักษณะเดิม 3 ตัวแปร คือ แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ ลักษณะมุ่งอนาคตและควบคุมตน และตัวแปรกลุ่มจิตลักษณะตามสถานการณ์ คือ ทศนคติต่อความซื่อสัตย์ มีความสัมพันธ์กับความซื่อสัตย์ของนักเรียนในระดับมาก โดยค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณ เท่ากับ .725 แสดงว่าตัวแปรทั้ง 7 ตัวร่วมกันพยากรณ์ความซื่อสัตย์ของนักเรียนได้ร้อยละ 72.5 โดยที่ทศนคติต่อความซื่อสัตย์พยากรณ์ได้มากที่สุด

ศิวพร สุทธิคັນสนีย์ (2548) ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาโมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุจริยธรรมของนักเรียนช่วงชั้นที่ 3 จำนวน 420 คน ตัวแปรที่ศึกษาประกอบด้วยตัวแปรแฝง 6 ตัว ได้แก่ จริยธรรมของนักเรียน สภาพแวดล้อมทางบ้าน ลักษณะและสภาพแวดล้อมภายในโรงเรียน การอบรมเลี้ยงดู ลักษณะของนักเรียน และภูมิหลังครอบครัว ใช้แบบสอบถาม และแบบวัดในการเก็บรวบรวมข้อมูล ผลการวิจัยพบว่า โมเดลมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ค่าไคส-แคว์เท่ากับ 45.80 ที่องศาอิสระเท่ากับ 31 ค่าความน่าจะเป็นเท่ากับ 1.00 ดัชนี GFI เท่ากับ 1.00 ดัชนี AGFI เท่ากับ 1.00 ดัชนี CFI เท่ากับ 1.00 ค่า SRMR เท่ากับ .01 และค่า RMSEA เท่ากับ .00 ตัวแปรทั้งหมดในโมเดลสามารถอธิบายความแปรปรวนของจริยธรรมของนักเรียนได้ร้อยละ 75 ตัวแปรที่มีอิทธิพลทางตรงต่อจริยธรรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ได้แก่ ลักษณะและสภาพแวดล้อมภายในโรงเรียน สภาพแวดล้อมทางบ้านและการอบรมเลี้ยงดู

จันทน์ กิ่งไทรงาม (2548) ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาโมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของสมรรถภาพด้านการใช้เหตุผลของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 540 คน ตัวแปรที่ศึกษาประกอบด้วยตัวแปรแฝง 6 ตัว ได้แก่ สมรรถภาพด้านการใช้เหตุผล สถิติปัญญา พื้นความรู้เดิม การอบรมเลี้ยงดู คุณภาพการสอน สถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม ใช้แบบสอบถามและแบบวัดในการเก็บรวบรวมข้อมูล ผลการวิจัยพบว่า โมเดลมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ อยู่ในเกณฑ์ดี ค่าไคส-แควร์เท่ากับ 22.73 ที่องศาอิสระเท่ากับ 53 ค่าความน่าจะเป็นเท่ากับ 1.00 ดัชนี GFI เท่ากับ 1.00 ดัชนี AGFI เท่ากับ .97 ดัชนี CFI เท่ากับ 1.00 ค่า SRMR เท่ากับ .01 และค่า RMSEA เท่ากับ .00 ตัวแปรทั้งหมดในโมเดลสามารถอธิบายความแปรปรวนของสมรรถภาพด้านการใช้เหตุผลได้ร้อยละ 37 ตัวแปรที่มีอิทธิพลทางตรงต่อสมรรถภาพด้านการใช้เหตุผลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติได้แก่ คุณภาพการสอน การอบรมเลี้ยงดู สถิติปัญญาและพื้นความรู้เดิม

อนุศักดิ์ จินดา (2548) ศึกษาวิจัยเรื่อง ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของตัวแปรที่ส่งผลต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย จังหวัดสระบุรี จำนวน 620 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถาม ผลการวิจัยพบว่า โมเดลมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์อยู่ในเกณฑ์ดี ค่าไคส-แควร์เท่ากับ 3.086 ที่องศาอิสระเท่ากับ 2 ค่าความน่าจะเป็นเท่ากับ .214 ดัชนี GFI เท่ากับ 1.00 ดัชนี AGFI เท่ากับ .98 ดัชนี CFI เท่ากับ 1.00 ค่า SRMR เท่ากับ .00 ตัวแปรทั้งหมดในโมเดลสามารถอธิบายความแปรปรวนของพฤติกรรมเชิงจริยธรรมได้ร้อยละ 56.6 ตัวแปรสาเหตุที่ส่งผลต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรมมากที่สุด คือ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน รองลงมาคือ การอบรมเลี้ยงดู ความสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนกับเพื่อน ลักษณะมุ่งอนาคต แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์และการยอมรับข่าวสารจากสื่อมวลชน

รุ่งทิพย์ หอมวิไลย (2549) ศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยบางประการกับความเป็นคนดีของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 กลุ่มศรีนครินทร์ กรุงเทพมหานคร จำนวน 330 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถาม 5 ฉบับ ตัวแปรที่ศึกษา ได้แก่ ปัจจัยบางประการ ประกอบด้วย แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ ลักษณะมุ่งอนาคต ความเชื่ออำนาจภายในตน และการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม และตัวแปรตามคือ ความเป็นคนดี ประกอบด้วย มีวินัย เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ รักษาดี รู้หน้าที่ ซื่อสัตย์ ขยันหมั่นเพียร ประหยัด เป็นประชาธิปไตย เสียสละและรักษาสิ่งแวดล้อม ผลการวิจัยพบว่า แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ ลักษณะมุ่งอนาคต ส่งผลต่อความเป็นคนดีอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และ .05 ตามลำดับ และความเชื่ออำนาจภายในตนส่งผลต่อความเป็นคนดีอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

เอริสา มโนธรรม (2550) ศึกษาวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อการประหยัดของนักเรียนช่วงชั้นที่ 4 โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร จำนวน 306 คน

โดยใช้แบบสอบถามในการเก็บรวบรวมข้อมูล ปัจจัยที่ศึกษาแบ่งเป็น 4 ปัจจัย ได้แก่ ปัจจัยด้านส่วนตัว ประกอบด้วย ระดับชั้น บุคลิกภาพ และควมามีวินัย ปัจจัยด้านครอบครัว ประกอบด้วย สภาพครอบครัว ฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว และการเลียนแบบผู้ปกครอง ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน ประกอบด้วย การเลียนแบบครูและการเลียนแบบเพื่อน และปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมในสังคม ประกอบด้วย การเลียนแบบสื่อ ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อการประหยัดของนักเรียนช่วงชั้นที่ 4 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ได้แก่ การเลียนแบบสื่อ ควมามีวินัย การเลียนแบบเพื่อน ฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวและการเลียนแบบผู้ปกครอง

มงคล ศัยยกุล และ ชญาณิชฎี รุ่งรังสี (2550) ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง "รูปแบบการเสริมสร้างพฤติกรรม การดำรงชีวิตที่พอเพียงตามแนวพระราชดำริ" ของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ กลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษาจำนวน 390 คน เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม และกระบวนการสนทนากลุ่ม ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการเสริมสร้างพฤติกรรมการดำรงชีวิตที่พอเพียงตามแนวพระราชดำรินักศึกษามีองค์ประกอบที่สำคัญแบ่งออกเป็น 3 ด้านคือ ด้านสิ่งแวดล้อมภายนอก ได้แก่ บทบาทผู้นำชุมชน สื่อสารมวลชน วัด องค์กรภาครัฐและเอกชนและสถานบันเทิง ด้านมหาวิทยาลัย ได้แก่ พันธกิจ ผู้บริหาร บรรยาการ และการจัดการเรียนการสอนและด้านครอบครัว ได้แก่ การเป็นแบบอย่างของพ่อแม่ การอบรมสั่งสอน และสภาพแวดล้อมภายในบ้าน

Laura McKee และคณะ (2008) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการเลี้ยงดูของพ่อแม่ กับพฤติกรรมภายนอกของเด็ก เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการศึกษาเอกสารและงานวิจัยจำนวน 51 เรื่อง ผลการศึกษาพบว่า พฤติกรรมการเลี้ยงดูของพ่อแม่ 3 แบบ ได้แก่ แบบอบอุ่น (warmth) แบบไม่เป็นมิตร (hostility) และแบบควบคุม (control) การเลี้ยงดูแบบไม่เป็นมิตรส่งผลให้เด็กแสดงพฤติกรรมที่มีปัญหามากที่สุด รองลงมาคือ การเลี้ยงดูแบบควบคุมและการเลี้ยงดูแบบอบอุ่นเด็กจะแสดงพฤติกรรมที่เป็นปัญหาออกมาน้อย

Estefania และคณะ (2008) ศึกษาอิทธิพลของครอบครัวและสภาพแวดล้อมของห้องเรียนที่ส่งผลต่อการพัฒนาลักษณะส่วนตัว ความรู้สึก ทักษะคติ และการรับรู้ทางสังคม ศึกษาจากเด็กวัยรุ่นจำนวน 1,319 คน ช่วงอายุระหว่าง 11-16 ปี จากโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาใน Valencia (Spain) เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาเป็นแบบวัดด้านครอบครัว สภาพแวดล้อมในห้องเรียน ทักษะคติ ความรู้สึก และการรับรู้ทางสังคม ผลการวิจัยพบว่า ตัวแปรอิทธิพลด้านครอบครัวได้แก่ ความสัมพันธ์และการแสดงออกของครอบครัว ตัวแปรอิทธิพลด้านสภาพแวดล้อมของห้องเรียน ได้แก่ ความร่วมมือ การสนับสนุนจากครู ความสัมพันธ์กันในห้องเรียน ส่งผลต่อลักษณะส่วนตัว ความรู้สึก ทักษะคติและการรับรู้ทางสังคมของวัยรุ่น และผลการศึกษาชี้ให้เห็นถึงความแตกต่างระหว่างเพศชายและหญิง อิทธิพลด้านครอบครัวในเชิงบวกเป็นปัจจัยสำคัญ

ในการป้องกันพฤติกรรมที่เป็นปัญหาของเพศหญิง ในทางตรงกันข้ามอิทธิพลด้านสภาพแวดล้อมของห้องเรียนในเชิงบวกเป็นปัจจัยป้องกันในเพศชาย

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อค่านิยมและพฤติกรรมตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ผู้วิจัยจำแนกได้ 4 กลุ่ม ดังนี้ กลุ่มที่หนึ่ง ปัจจัยด้านลักษณะส่วนบุคคล กลุ่มที่สอง ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมทางครอบครัว กลุ่มที่สาม ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมทางโรงเรียน และกลุ่มสุดท้าย ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรม รายละเอียดดังตารางที่ 2.2

ตารางที่ 2.2 สรุปผลการสังเคราะห์ตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อค่านิยมและพฤติกรรมตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ตัวแปร	ค่านิยมตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง														พฤติกรรมตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง																						
	แนวคิด							งานวิจัย							แนวคิด							งานวิจัย															
	ชูชีพ (2522)	โตเกินที่ (2542)	พิระพล (2534)	จรินทร์ (2542)	บรรเทา (2548)	จรรย์ (2542)	ชัยรินทร์ (2545)	พัฒนาภรณ์ (2545)	ฉันทนา (2545)	ศักดิ์สิทธิ์ (2546)	ธีระ (2548)	เทพวานี (2548)	โสภ (2548)	สุทนต์ (2548)	สุธี (2548)	ภิญญาล (2550)	สร้อยทวย (2550)	พัฒน์ (2522)	สุธา (2531)	สงวน (2545)	ดุดเดือน / ดงเดือน (2550)	อรอุษา (2541)	นวดละออง (2544)	ธีรพงษ์ (2545)	ศุภวิชญ์ (2548)	วินัย (2548)	จันทน์ (2548)	ศิวพร (2548)	อนันต์ (2548)	รุ่งทิพย์ (2549)	เอริศา (2550)	มงคล / ชญาธิษฐ์ (2550)	Laura และคณะ (2008)	Estefania และคณะ (2008)			
1. ด้านลักษณะส่วนบุคคล																																					
ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน		✓								✓											✓	✓				✓		✓									
ระดับชั้นเรียน												✓																									
แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์																	✓			✓					✓		✓	✓									
ความเชื่ออำนาจในตน																	✓			✓							✓	✓									
บุคลิกภาพแบบแสดงตัว																✓																					
ลักษณะมุ่งอนาคต																			✓						✓		✓	✓									
2. ด้านสภาพแวดล้อมทางครอบครัว																																					
ลักษณะที่พ่อกอาศัย										✓																											
การอบรมเลี้ยงดูและการปลูกฝังจากครอบครัว	✓	✓	✓	✓	✓		✓						✓		✓	✓		✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓					✓	✓			
ความสัมพันธ์ในครอบครัว							✓												✓															✓		✓	

ตารางที่ 2.2 สรุปผลการสังเคราะห์ตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อค่านิยมและพฤติกรรมตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (ต่อ)

ตัวแปร	ค่านิยมตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง											พฤติกรรมตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง																								
	แนวคิด					งานวิจัย						แนวคิด					งานวิจัย																			
	ชูชีพ (2522)	ใฝ่เกินตัว (2542)	พึ่งพา (2534)	จิตสำนึก (2542)	บรรเทา (2548)	สุจริต (2542)	ซื่อสัตย์ (2545)	พัฒนาภรณ์ (2545)	ฉันพามา (2545)	ศักดิ์สิทธิ์ (2546)	ธีระ (2548)	เทพวานี (2548)	โสภ (2548)	สุพินี (2548)	สุธี (2548)	ภัญญาภรณ์ (2550)	สร้อยหยาย (2550)	พัฒน์ (2522)	สุชา (2531)	สงวน (2545)	ดวงเดือน/ดวงเดือน (2550)	อรุษา (2541)	นวลละออง (2544)	ธีรพงษ์ (2545)	ศุภวิชญ์ (2548)	วินัย (2548)	จันทน์ (2548)	ศิวพร (2548)	อนุศักดิ์ (2548)	รุ่งทิพย์ (2549)	เดริสา (2550)	มงคล / ชญานิษฐ์ (2550)	Laura และคณะ (2008)	Estefania และคณะ (2008)		
การปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างของบิดามารดาหรือผู้ปกครอง	✓	✓	✓	✓				✓					✓	✓			✓	✓		✓														✓	✓	✓
การสนับสนุนของผู้ปกครองและชุมชนต่อการจัดการเรียนการสอน							✓																													
ระดับการศึกษาของบิดามารดา				✓	✓					✓								✓																		
อาชีพของบิดามารดา																		✓																		
ฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว				✓														✓			✓	✓						✓								
3.ด้านสภาพแวดล้อมทางโรงเรียน																																				
การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน		✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓		✓						✓	✓		✓				✓		✓	✓						✓		✓	✓
การปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างของครู	✓			✓			✓		✓								✓		✓				✓													
ความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน	✓																																			
การจัดบรรยากาศภายในโรงเรียน									✓	✓								✓	✓														✓			

ตารางที่ 2.2 สรุปผลการสังเคราะห์ตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อค่านิยมและพฤติกรรมตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (ต่อ)

ตัวแปร	ค่านิยมตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง														พฤติกรรมตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง																						
	แนวคิด			งานวิจัย											แนวคิด		งานวิจัย																				
	ชิวีพ (2522)	โตโกอินซ์ (2542)	พีระพล (2534)	จรินทร์ (2542)	บรรเทา (2548)	จิริย์ (2542)	ชัยรินทร์ (2545)	พัฒนภรณ์ (2545)	ฉันทนา (2545)	ศักดิ์สิทธิ์ (2546)	ธีระ (2548)	เทพวานี (2548)	โสภา (2548)	สุทินี (2548)	สุธี (2548)	ภักธนิยามล (2550)	สร้อยหทัย (2550)	พัฒน์ (2522)	สุชา (2531)	สงวน (2545)	ดุจเดือน / ดวงเดือน (2550)	อรอุษา (2541)	นวลละออ (2544)	ธีรพงษ์ (2545)	ศุภวิชญ์ (2548)	วินัย (2548)	จันทน์ (2548)	ศิวพร (2548)	อนุศักดิ์ (2548)	รุ่งทิพย์ (2549)	เอริสา (2550)	มงคล / ชาญนิษฐ์ (2550)	Laura และคณะ (2008)	Estefania และคณะ (2008)			
4.ด้านสภาพแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรม																																					
การคบเพื่อน			✓		✓			✓				✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓			✓				✓	✓									
ขนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรมของท้องถิ่น	✓	✓	✓									✓					✓		✓																		
การรับรู้ข้อมูลข่าวสารจากสื่อมวลชน			✓	✓	✓			✓				✓	✓	✓	✓				✓	✓	✓		✓	✓				✓		✓	✓						
ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี					✓												✓																				

จากการสังเคราะห์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อค่านิยมและพฤติกรรมตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ผู้วิจัยคัดเลือกตัวแปรโดยพิจารณาตัวแปรที่มีนักวิชาการกล่าวถึงแนวคิด ทฤษฎี และมีผลงานวิจัยที่ผ่านมามีตั้งแต่ 4 คนขึ้นไป ดังนั้น ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อค่านิยมและพฤติกรรมตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง สามารถจำแนกได้ 4 กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มที่หนึ่ง ปัจจัยด้านลักษณะส่วนบุคคล ประกอบด้วยตัวแปรสังเกตได้ คือ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ และลักษณะมุ่งอนาคต

กลุ่มที่สอง ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมทางครอบครัว ประกอบด้วยตัวแปรสังเกตได้ คือ การอบรมเลี้ยงดูและการปลูกฝังจากครอบครัว ความสัมพันธ์ในครอบครัว การปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างของบิดามารดาหรือผู้ปกครอง ระดับการศึกษาของบิดามารดา และฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว

กลุ่มที่สาม ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมทางโรงเรียน ประกอบด้วยตัวแปรสังเกตได้ คือ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างของครู และการจัดบรรยากาศภายในโรงเรียน

และ*กลุ่มสุดท้าย* ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรม ประกอบด้วยตัวแปรสังเกตได้ คือ การคบเพื่อน ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมของท้องถิ่น และการรับรู้ข้อมูลข่าวสารจากสื่อมวลชน

ตอนที่ 4 กรอบแนวคิดและสมมติฐานการวิจัย

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้พัฒนาโมเดลเชิงสาเหตุของ ค่านิยมและพฤติกรรมตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยสังเคราะห์ค่านิยมและพฤติกรรมตาม ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จากแนวคิดของนักวิชาการและหน่วยงาน ซึ่งได้แก่ สุธเมธ ตันติเวชกุล (2541), ประเวศ วะสี (2542), อัมพล เสนาณรงค์ (2542), ทิศนา แชนมณี (2546), ปรียานุช พิบูลสรารุช (2549), เกษม วัฒนชัย (2550), พีรเทพ รุ่งคุณากร (2550), ดุจเดือนและดวงเดือน พันธุมนาวิน (2550), สมศักดิ์ คงเที่ยง (2550), สำนักงานการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2545), คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง (2547) และสำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ สำนัก ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ (2550) ทำให้ได้ตัวบ่งชี้ค่านิยมตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จำนวน 8 ตัวบ่งชี้ ได้แก่ ค่านิยมการพึ่งตนเอง ค่านิยมการประหยัดและรู้จักประมาณตน ค่านิยมความมี เหตุผล ค่านิยมความเป็นผู้รอบรู้และใช้สติปัญญา ค่านิยมการยึดมั่นในคุณธรรม ค่านิยมความ สม่ำเสมอและมีจิตสำนึกสาธารณะ ค่านิยมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ และ ค่านิยมการเห็นคุณค่าและภูมิใจในความเป็นไทย และตัวบ่งชี้พฤติกรรมตามปรัชญาของเศรษฐกิจ พอเพียงจำนวน 8 ตัวบ่งชี้ คือ พฤติกรรมพึ่งตนเอง พฤติกรรมประหยัดและรู้จักประมาณตน พฤติกรรมมีเหตุผล พฤติกรรมรอบรู้และใช้สติปัญญา พฤติกรรมยึดมั่นในคุณธรรม พฤติกรรม สม่ำเสมอและมีจิตสำนึกสาธารณะ พฤติกรรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ และ พฤติกรรมเห็นคุณค่าและภูมิใจในความเป็นไทย

จากการสังเคราะห์แนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อค่านิยมและ พฤติกรรมตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง อันประกอบไปด้วย แนวคิดเกี่ยวกับค่านิยมของ ชูชีพ อ่อนโคกสูง (2522), โสภณัท นุชนาถ (2542), พีระพล ยศธสาร (2534), จรินทร์ สกุดถาวร (2542) และ บรรเทา กิตติศักดิ์ (2548) แนวคิดเกี่ยวกับพฤติกรรมของ พัฒน์ สุจ้านงค์ (2522) สุชา จันท์เอม (2531) และ ดุจเดือนและดวงเดือน พันธุมนาวิน (2550) และงานวิจัยของ จันทนา วงศ์ผืน (2545), สุทธิณี กล้ากล่อมจิต (2548), สุธี เสริมสุข (2548), ศิวพร สุทธิคັນสนีย์ (2548) จันทนี กิ่งไทรงาม (2548), อนุศักดิ์ จินดา (2548) และ เจริสา มโนธรรม (2550) ทำให้ได้ ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อค่านิยมและพฤติกรรมตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง 4 ปัจจัย คือ (1) ปัจจัยด้านลักษณะส่วนบุคคล (2) ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมทางครอบครัว (3) ปัจจัยด้าน สภาพแวดล้อมทางโรงเรียน และ (4) ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรม

ในโมเดลการวิจัยผู้วิจัยเริ่มต้นจากปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมทางครอบครัวน่าจะมีอิทธิพลต่อปัจจัยด้านลักษณะส่วนบุคคล โดยผู้วิจัยอ้างอิงจากงานวิจัยของ จันทน์ กิ่งไทรงาม (2548) ที่ศึกษาความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของสมรรถภาพด้านการใช้เหตุผลของนักเรียน พบว่า สถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของครอบครัว มีอิทธิพลต่อผลการเรียนเฉลี่ยของนักเรียน คือ รายได้ของบิดามารดา ระดับการศึกษาของบิดามารดา ส่งผลต่อผลการเรียนเฉลี่ย และส่งผลให้นักเรียนมีสมรรถภาพด้านการใช้เหตุผล คือ ใช้เหตุผลอย่างมีสติ ผิดการใช้เหตุผลอย่างสม่ำเสมอ ใช้เหตุผลด้วยความมานะพยายาม และมีการวางแผนสำหรับใช้เหตุผล งานวิจัยของ กฤษฎา ศรีพานิชย์ (2546) และ วิภา เมืองมิ่ง (2549) ที่ศึกษาพบว่า สภาพแวดล้อมทางบ้านเป็นตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน

ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมทางโรงเรียนน่าจะมีอิทธิพลต่อปัจจัยด้านลักษณะส่วนบุคคล โดยผู้วิจัยอ้างอิงจากงานวิจัยของ นวรัตน์ ประทุมตา (2546) ที่พบว่า คุณภาพการสอนและบรรยากาศในโรงเรียนมีอิทธิพลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน งานวิจัยของ เนตรชนก พุ่มพวง (2546) ที่ศึกษาพบว่า สิ่งแวดล้อมทางการเรียนส่งผลต่อลักษณะมุ่งอนาคตของนักเรียน งานวิจัยของ จันทน์ กิ่งไทรงาม (2548) ที่ผลการวิจัยพบว่า คุณภาพการสอนของครูมีอิทธิพลต่อผลการเรียนเฉลี่ยของนักเรียน นั่นคือ การสอนครอบคลุมเนื้อหา การจัดสรรเวลาที่เหมาะสม การตรวจสอบผลการเรียนอย่างสม่ำเสมอ การกระตุ้นหรือรื้อฟื้นในการเรียนการสอนการจัดสรรสารสนเทศอย่างเป็นระบบ และการตั้งคำถามที่มีประสิทธิภาพ ทำให้นักเรียนมีผลการเรียนเฉลี่ยที่ดี ส่งผลให้นักเรียนมีสมรรถภาพด้านการใช้เหตุผล และงานวิจัยของ วราภรณ์ ทองสว่างแจ้ง (2549) ที่ศึกษาความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของลักษณะมุ่งอนาคตของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ผลการวิจัยพบว่า สภาพแวดล้อมทางการเรียนมีอิทธิพลต่อลักษณะมุ่งอนาคต แสดงว่า นักเรียนที่เรียนอยู่ในสภาพแวดล้อมที่มีอากาศถ่ายเทสะดวก ภายในห้องเป็นระเบียบเรียบร้อย ขนาดห้องเรียนเหมาะสม ปราศจากสิ่งรบกวน การใช้สื่อการสอนที่ทันสมัย และความเอาใจใส่ของครู จะทำให้นักเรียนมีการวางแผนการดำเนินงานอย่างมีขั้นตอน สามารถคิดแก้ไขปัญหาเพื่อให้ประสบผลสำเร็จตามที่วางแผนไว้

ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมทางครอบครัวน่าจะมีอิทธิพลต่อค่านิยมและพฤติกรรมตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา โดยผู้วิจัยอ้างอิงจากแนวคิดของ ชูชีพ อ่อนโคกสูง (2522), พีระพล ยศธสาร (2534), จรินทร์ สกฤตถาวร (2542) และ สงวน สุทธิเลิศอรุณ (2545) ที่กล่าวสอดคล้องกันว่า ครอบครัวเป็นสถาบันแห่งแรกที่มีอิทธิพลต่อค่านิยมที่บุคคลยึดถือ คือ พ่อแม่จะเป็นผู้กำหนดและปลูกฝังค่านิยมให้แก่เด็ก พ่อแม่มีค่านิยมอย่างไรก็จะถ่ายทอดค่านิยมเหล่านั้นให้แก่บุตรและถึงแม้ว่าค่านิยมของเด็กอาจจะเปลี่ยนแปลงไปบ้างเมื่อเด็กมีประสบการณ์

มากขึ้นแต่ค่านิยมที่ได้รับจากบิดามารดาจะยังคงมีอิทธิพลอยู่ และครอบครัวยังมีบทบาทสำคัญในการหล่อหลอมบุคลิกภาพของเด็กให้เด็กเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่ดีในอนาคต และอ้างอิงจากงานวิจัยของ ฉันทนา วงศ์ฝัน (2545), สุทธิณี กล้ากล่อมจิต (2548) และ ภณญามล กระต่ายแก้ว (2550) ที่มีผลการศึกษาวิจัยสอดคล้องกันว่า ตัวแปรด้านสภาพแวดล้อมทางครอบครัวมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับค่านิยมในการปฏิบัติตนของนักเรียนวัยรุ่น และงานวิจัยของ ศุภวิชญ์ จันทิพย์วงษ์ (2548), ศิวพร สุทธิคันสนีย์ (2548) และ เจริสา มโนธรรม (2550) ที่ศึกษาวิจัยพบว่า สภาพแวดล้อมทางบ้านมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมทางจริยธรรมของนักเรียน

ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมทางโรงเรียนน่าจะมีอิทธิพลต่อค่านิยมและพฤติกรรมตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา โดยผู้วิจัยอ้างอิงจากแนวคิดของ ชูชีพ อ่อนโคกสูง (2522), จรินทร์ สกฤตถาวร (2542), บรรเทา กิตติศักดิ์ (2548) และ สงวน สุทธิเลิศอรุณ (2545) ที่กล่าวสอดคล้องกันว่า โรงเรียนมีอิทธิพลต่อค่านิยมและพฤติกรรมของเด็ก เนื่องจากเด็กอยู่ในโรงเรียนวันละหลายชั่วโมง โดยครูเป็นบุคคลสำคัญที่จะเป็นผู้ปลูกฝังและสนับสนุนให้นักเรียนยึดค่านิยมอันเป็นที่ยอมรับในสังคม ซึ่งปกตินักเรียนมีแนวโน้มที่จะเลียนแบบครูอยู่แล้ว และอ้างอิงจากงานวิจัยของ ฉันทนา วงศ์ฝัน (2545) ที่ศึกษาวิจัยพบว่า สภาพแวดล้อมทางการศึกษาส่งผลต่อค่านิยมอันจำเป็นเพื่อการดำรงชีวิต และงานวิจัยของ วินัย ไม้ถึง (2548), ศิวพร สุทธิคันสนีย์ (2548) และ เจริสา มโนธรรม (2550) ที่มีผลการศึกษาวิจัยสอดคล้องกันว่า สภาพแวดล้อมภายในโรงเรียนมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมทางจริยธรรมของนักเรียน

ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรมน่าจะมีอิทธิพลต่อค่านิยมและพฤติกรรมตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา โดยผู้วิจัยอ้างอิงจากแนวคิดของ ชูชีพ อ่อนโคกสูง (2522), ไสภณท์ นุชนาถ (2542), พีระพล ยศธสาร (2534) และ พัฒน์ สุจำนงค์ (2522) ที่กล่าวสอดคล้องกันว่า สภาพแวดล้อมทางสังคม อันได้แก่ กลุ่มเพื่อน สื่อสารมวลชน ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมของสังคม ย่อมมีอิทธิพลต่อค่านิยมของเด็ก โดยเพื่อนจะมีความสำคัญต่อวิถีชีวิตของบุคคลเป็นอย่างมาก เมื่อบุคคลรู้จักเลือกคบเพื่อนในคุณสมบัติต่าง ๆ แล้วบุคคลก็จะประพฤติปฏิบัติตนให้มีคุณสมบัติเช่นนั้นด้วย และสื่อสารมวลชน เช่น โทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ วารสารที่นำเสนอแนวความคิดใหม่ ๆ ในสังคมจะทำให้สมาชิกในสังคมได้รับการปลูกฝังค่านิยมและพฤติกรรมได้อย่างรวดเร็ว นอกจากนี้ ประเพณีและวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่นแต่ละภาคแต่ละประเทศจะแตกต่างกันออกไป อันมีผลทำให้บุคคลซึ่งเป็นสมาชิกอยู่ในสังคมนั้น ๆ มีค่านิยมและพฤติกรรมแตกต่างกันออกไป และอ้างอิงจากงานวิจัยของ ฉันทนา วงศ์ฝัน (2545), สุธี เสริมสุข (2548) และ ภณญามล กระต่ายแก้ว (2550) ที่มีผลการศึกษาวิจัยสอดคล้องกันว่า สภาพแวดล้อมทางสังคมส่งผลต่อค่านิยมอันจำเป็นเพื่อการดำรงชีวิต

และงานวิจัยของ อรุณา ธรรมวิริยะ (2541) และ ธีรพงษ์ คำพุ่ม (2545) ที่ศึกษาวิจัยพบว่า สิ่งแวดล้อมทางสังคมมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมของวัยรุ่น

ปัจจัยด้านลักษณะส่วนบุคคลน่าจะมีอิทธิพลต่อค่านิยมและพฤติกรรมตามปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียงของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา โดยผู้วิจัยอ้างอิงจากงานวิจัยของ ภิญญามล กระต่ายแก้ว (2550) ที่ทำการศึกษาวิจัยพบว่า ปัจจัยด้านเอกลักษณ์แห่งตนส่งผลต่อค่านิยม ความเป็นความเป็นไทยของนักเรียน งานวิจัยของ สร้อยหทัย พัดเงิน (2550) ที่ศึกษาวิจัยพบว่า ปัจจัยด้านแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ส่งผลต่อค่านิยมในการพึ่งตนเองของนักเรียน งานวิจัยของ นवलละออ แสงสุข (2544) ที่ศึกษาพบว่า นักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่างกัน มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านความซื่อสัตย์ ด้านการพึ่งตนเอง ด้านความขยันหมั่นเพียรและด้านความเสียสละ แตกต่างกัน งานวิจัยของ อนุศักดิ์ จินดา (2548) ที่ศึกษาวิจัยพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ลักษณะมุ่งอนาคตและแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ ส่งผลต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียน และ งานวิจัยของ รุ่งทิพย์ หอมวิไล (2549) ที่ศึกษาวิจัยพบว่า แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์และลักษณะ มุ่งอนาคตส่งผลต่อความเป็นคนดีของนักเรียน

ค่านิยมตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงน่าจะมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมตามปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียงของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา โดยผู้วิจัยอ้างอิงจากแนวคิดของ สุชา จันทร์เอม (2531), ประสาร มาลากุล ณ อยุธยา (2523), ผดุง อารยะวิญญู และ ศรียา นิยมธรรม (2530) ที่กล่าวสอดคล้องกันว่า ค่านิยมมีความสำคัญต่อพฤติกรรมบุคคลเพราะเป็นแรงจูงใจ เป็นตัวกำหนด ตัดสิน และผลักดันให้บุคคลใดบุคคลหนึ่งปฏิบัติหรือแสดงพฤติกรรมในสิ่งที่ตนเองสนใจ และจากงาน ของ ดุจเดือนและดวงเดือน พันธุมนาวิน (2550) ที่ได้ประมวลเอกสารและผลงานวิจัยพบว่า ค่านิยมที่ ถูกต้องเหมาะสมเป็นตัวแปรเชิงเหตุของจิตลักษณะที่สำคัญของการมีเหตุผล การมีภูมิคุ้มกันตน และการมีคุณธรรมจริยธรรมและเป็นตัวแปรเชิงเหตุของพฤติกรรมคนดีที่เฝ้ามองตามปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียง

รายละเอียดเกี่ยวกับการคัดเลือกตัวแปรต่างๆ ในแต่ละปัจจัย ซึ่งพิจารณาจาก แนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. ค่านิยมและพฤติกรรมตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งวัดจากตัวแปร สังเกตได้ 8 ตัวแปร คือ การพึ่งตนเอง การประหยัดและรู้จักประมาณตน ความมีเหตุผล ความเป็น ผู้รอบรู้และใช้สติปัญญา การยึดมั่นในคุณธรรม ความสามัคคีและมีจิตสำนึกสาธารณะ การอนุรักษ์ สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ และการเห็นคุณค่าและภูมิใจในความเป็นไทย โดยพิจารณา จากแนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1.1 การพึ่งตนเอง

สุเมธ ตันติเวชกุล (2541) อธิบายว่า หลักการพึ่งตนเอง คือ มีจิตใจเอื้ออาทร ประนีประนอมเห็นประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง ชุมชนต้องช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ใช้และจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างฉลาด แยกแยะเทคโนโลยีที่เข้ามาใหม่บนพื้นฐานของภูมิปัญญาชาวบ้าน มุ่งลดรายจ่ายก่อนเป็นสำคัญและยึดหลักพออยู่พอใช้ อำพล เสนาณรงค์ (2542) กล่าวว่า เศรษฐกิจพอเพียงเป็นการพยายามพึ่งตนเอง ช่วยตัวเองให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ รู้จักพอมีพอกิน สำนักงานการพัฒนากิจการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2545) อธิบายว่า การคิดพึ่งพาตนเองและพึ่งพาซึ่งกันและกันตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง คือ เมื่อมีปัญหาจากการดำเนินชีวิต ก็ให้ใช้สติปัญญาไตร่ตรองหาสาเหตุของปัญหาและแก้ไขไปตามเหตุและปัจจัย ด้วยความสามารถและศักยภาพที่ตนเองมีอยู่ ก่อนที่จะคิดพึ่งผู้อื่นและมีการปรึกษาหารือถ้อยที่ถ้อยอาศัยช่วยเหลือซึ่งกันและกันในชุมชน และ ทิศนา ไชยมน (2546) กล่าวว่า การที่บุคคลจะพึ่งตนเองได้นั้น จะต้องเป็นผู้มีความรับผิดชอบในตนเอง หากขาดความรู้สึกรับผิดชอบแล้ว ก็จะสามารถจิตสำนึกในการพึ่งตนเอง บุคคลที่สามารถพึ่งตนเองได้จะมีชีวิตที่อิสระไม่ตกอยู่ในอำนาจหรือถูกบีบบังคับโดยผู้อื่น

สรุปได้ว่า การพึ่งตนเอง หมายถึง การใช้ความรู้ความสามารถของตนเองให้เต็มที่ในการกระทำการใด ๆ ให้สำเร็จด้วยตนเองโดยไม่ก่อให้เกิดผลเสียต่อตนเองและผู้อื่น

1.2 การประหยัดและรู้จักประมาณตน

อำพล เสนาณรงค์ (2542) กล่าวว่า เศรษฐกิจพอเพียงเป็นการพยายามกอบนี้ให้น้อยที่สุดและควรมีชีวิตความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย และพอใจในสิ่งที่ได้รับมาโดยชอบธรรม ไม่ฟุ้งเฟ้อฟุ่มเฟือย เพื่อให้รายจ่ายไม่เกินรายรับ และยึดเส้นทางสายกลาง (มัชฌิมาปฏิปทา) ในการดำรงชีวิต สำนักงานการพัฒนากิจการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2545) อธิบายถึงหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงระดับจิตสำนึกไว้ว่า คนจะต้องตระหนักถึงความสุขและความพอใจในการใช้ชีวิตอย่างพอดี (ความสันโดษ) และรู้สึกถึงความพอเพียง คือ ดำเนินชีวิต "อย่างสมถะ" ประกอบสัมมาอาชีพหาเลี้ยงตนเองได้อย่างถูกต้อง ไม่ให้ทอดอยากหรือโลภแล้วตักตวง หรือเบียดเบียนผู้อื่นจนเกินความจำเป็น ปรียานุช พิบูลธรวารุ (2549) กล่าวว่า ควรสอนให้เด็กเห็นคุณค่าของสิ่งของ ตระหนักถึงคุณค่าของเงินทองเพื่อจะได้ฝึกนิสัยประหยัด และสอนให้รู้ว่าครอบครัวมีรายได้และรายจ่ายเท่าไร เด็กจะได้ฝึกจิตสำนึกและนิสัยพอเพียง พีรเทพ รุ่งคุณากร (2550) กล่าวว่า เศรษฐกิจพอเพียงคำนึงถึงการกระทำและการดำรงชีวิตที่เหมาะสมกับอัตภาพ ตามหลักการสันโดษ สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ สำนักปลัดกระทรวงศึกษาธิการ (2550) อธิบายถึงการปฏิบัติตนให้มีความพอประมาณว่าประกอบด้วย รู้จักการประมาณตน รู้จักศักยภาพของตนที่มีอยู่และรู้จักสภาพแวดล้อมของชุมชนหรือสังคมที่อาศัยอยู่

เกษม วัฒนชัย (2550) กล่าวว่า ความพอประมาณ ประกอบด้วย ความพอดี พอเหมาะต่อความจำเป็น พอควรแก่ศักยภาพ ไม่มากหรือน้อยจนเกินไป และ คุจเดือนและดวงเดือน พันธุมาวิน (2550) อธิบายว่า ลักษณะของพฤติกรรมพอประมาณ คือ การแสดงออกทางพฤติกรรมที่ไม่เบียดเบียนตนเอง แสดงออกถึงการไม่ทำลายหรือทำร้ายตนเอง เช่น การออม การไม่ใช้จ่ายเกินตัว การบริโภคสิ่งต่าง ๆ (เช่น อาหาร เทคโนโลยี ข้อมูลข่าวสาร ฯลฯ) อย่างพอเหมาะพอควร

สรุปได้ว่า การประหยัดและรู้จักประมาณตน หมายถึง การกระทำที่เหมาะสมกับศักยภาพ รู้จักใช้และเก็บรักษาทรัพย์สินทั้งของส่วนตัวและส่วนรวมตามความจำเป็นและเกิดประโยชน์สูงสุด โดยคำนึงถึงฐานะและเศรษฐกิจของตนเอง ไม่ใช้จ่ายสุรุ่ยสุร่ายหรือตระหนี่ถี่เหนียว

1.3 ความมีเหตุผล

เกษม วัฒนชัย (2550) กล่าวว่า ความมีเหตุผล ประกอบด้วย เหตุผลตามหลักวิชา เหตุผลตามกฎเกณฑ์สังคม (รวมทั้งประเพณีและวัฒนธรรม) ซึ่งเป็นเหตุผลตามหลักกฎหมาย เหตุผลตามหลักศีลธรรม เหตุผลตามความจำเป็นในการดำเนินชีวิตหรือปฏิบัติกิจกรรม คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง (2550) อธิบายไว้ว่า ลักษณะของความมีเหตุผล คือ ความสามารถในการตัดสินใจที่จะกระทำหรือไม่กระทำ โดยอาศัยการพิจารณาไตร่ตรองให้รอบด้านเกี่ยวกับปรากฏการณ์ที่เกี่ยวข้องในแง่มุมต่างๆ โดยเฉพาะความน่าเชื่อถือเกี่ยวกับเหตุต่าง ๆ และผลของสาเหตุนั้น ๆ ไม่เป็นผู้ดีหรือเห็นแก่คนง่าย แต่เป็นผู้ “เปิดรับข้อมูล” จากรอบด้าน เพื่อนำมาพิจารณาในระยะสั้น แล้วยังต้องพิจารณาอย่างรอบคอบในเชิงของระยะเวลา คือ นอกจากจะพิจารณาในระยะสั้นแล้วยังต้องพิจารณาในระยะยาวด้วย ตลอดจนการมองหลายแง่มุม เพื่อให้เกิดความพอเพียงอย่างแท้จริง โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น ณัฐพงษ์ ทองภักดี (2550) อธิบายว่า ความมีเหตุผลมีผลในปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจะต้องมีสติรอบรู้ คิดถึงระยะยาว ต้องมีเป้าหมายและวิธีการที่เหมาะสม มีความรู้ในการดำเนินการ มีการพิจารณาจากเหตุปัจจัยและข้อมูลที่เกี่ยวข้อง ต้องเป็นการมองระยะยาว ตลอดจนคำนึงถึงผลกระทบของการกระทำและความเสี่ยง และ พิรเทพ รุ่งคุณากร (2550) กล่าวว่า หลักเศรษฐกิจพอเพียง คือ การสามารถจำแนกหาเหตุและผลของสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นอย่างถูกต้อง โดยเริ่มจากทุกสิ่งใกล้ตัว พิจารณาส่งต่าง ๆ อย่างรอบคอบลึกซึ้ง ซึ่งเป็นทั้งการคิดรอบ คัดไกลและคิดอย่างมีระบบ

สรุปได้ว่า ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับพฤติกรรมในมิติต่าง ๆ ซึ่งต้องมีสติรอบรู้ คิดถึงระยะยาว มีเป้าหมายและวิธีการที่เหมาะสม มีความรู้ในการดำเนินการโดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยและข้อมูลที่เกี่ยวข้อง สามารถตัดสินใจที่จะกระทำหรือไม่กระทำโดยอาศัยการพิจารณา ไตร่ตรองให้รอบด้านและคำนึงถึงผลกระทบของการกระทำและความเสี่ยง

1.4 ความเป็นผู้รอบรู้และใช้สติปัญญา

เกษม วัฒนชัย (2550) กล่าวว่า การดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงต้องอาศัยความรู้ ความรอบคอบและความระมัดระวังอย่างยิ่ง ในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผนและดำเนินการทุกขั้นตอนและมีความรอบรู้ที่เหมาะสม ญัฐพงษ์ ทองภักดี (2550) อธิบายว่า ความรอบรู้ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจะต้องมีความรู้เกี่ยวกับวิชาการต่าง ๆ อย่างรอบด้านในเรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นประโยชน์พื้นฐานในการปฏิบัติอย่างพอเพียง การมีความรอบรู้ย่อมทำให้มีการตัดสินใจที่ถูกต้อง ทั้งนี้รวมถึง ความรอบคอบ ความระมัดระวัง มีการวางแผนโดยสามารถที่จะนำความรู้และหลักวิชาต่าง ๆ มาพิจารณาเชื่อมโยงสัมพันธ์กัน และควรมีสติตระหนักถึงการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นได้ พีรเทพ รุ่งคุณากร (2550) กล่าวว่า เศรษฐกิจพอเพียงเป็นหลักคิดขั้นสูง โดยเฉพาะการใช้วิจรรณญาณและการคิดวิเคราะห์ที่ลึกซึ้ง อาศัยองค์ประกอบทางปัญญาและประสบการณ์ในการพิจารณาสภาพการณ์ที่เป็นอยู่อย่างรอบด้าน สามารถมองเห็นทะลุและเกิดความประจักษ์แจ้ง และ สำนักปลัดกระทรวงศึกษาธิการ (2550) อธิบายว่า การปฏิบัติตนตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงต้องมีความรอบรู้ในเรื่องที่เกี่ยวข้องในเชิงกว้างและเชิงลึก สามารถคิดวิเคราะห์และปฏิบัติด้วยความรอบคอบและระมัดระวัง

สรุปได้ว่า ความเป็นผู้รอบรู้และใช้สติปัญญา หมายถึง การมีความรู้ในเรื่องที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน สามารถคิดวิเคราะห์และปฏิบัติด้วยความรอบคอบ ระมัดระวัง รู้จักวางแผน มีสติและปัญญาในเรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้เป็นประโยชน์พื้นฐานและนำไปใช้ในการปฏิบัติอย่างพอเพียง

1.5 การยึดมั่นในคุณธรรม

คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง (2547) อธิบายว่า เงื่อนไขคุณธรรมที่จะต้องเสริมสร้าง ประกอบด้วย มีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริตและมีความอดทน มีความเพียรและใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต เกษม วัฒนชัย (2550) ได้เสนอแนะเกี่ยวกับเงื่อนไขด้านคุณธรรมว่า ควรเสริมสร้างพื้นฐานด้านจิตใจแก่ทุก ๆ คนในชาติให้มีคุณธรรมยึดมั่นในความดี ความจริง ความงาม โดยในปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเน้นเรื่องความซื่อสัตย์ ส่วนการดำเนินชีวิตต้องมีอดทน มีความเพียร สำนักปลัดกระทรวงศึกษาธิการ (2550) เสนอแนะการขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงว่า ให้มีการปลูกฝังให้เด็ก เยาวชน และประชาชน ยึดมั่นคุณธรรมในการดำเนินชีวิต โดยเฉพาะในเรื่องของความขยันหมั่นเพียร ประหยัด ซื่อสัตย์ อดทน มีระเบียบวินัย รู้จักให้ แบ่งปัน รับผิดชอบ รู้รักสามัคคี มีมารยาทและเคารพธรรม ดุจเดือนและดวงเดือน พันธุมนาวิณ (2550) ได้ยกตัวอย่างพฤติกรรมตามคุณธรรมตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของบุคคล ซึ่งได้แก่ การแสดงความเพียร ความพอประมาณ ความอดทน การช่วยเหลือ

เกื้อกูลกัน ความสามัคคี การประหยัด การออม ไม่เบียดเบียนผู้อื่น และมีความซื่อสัตย์ และ
สมศักดิ์ คงเที่ยง (2550) กล่าวว่า คุณธรรมตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่ทุกคนควรน้อม
นำมาปฏิบัติ คือ การรักษาความสัตย์ ความจริงใจต่อตนเองที่จะปฏิบัติแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์
และเป็นธรรม การรู้จักข่มใจตนเอง ฝึกใจตนเองให้ประพฤติปฏิบัติอยู่ในความสัตย์ความดีนั้น การ
อดทน อดกลั้น อดออม ที่จะไม่ประพฤติล่วงความซื่อสัตย์สุจริตไม่ว่าด้วยเหตุประการใด รู้จักละวาง
ความชั่วและความทุจริต

สรุปได้ว่า การยึดมั่นในคุณธรรม หมายถึง การมีความศรัทธาและตระหนักในคุณธรรม
ความซื่อสัตย์สุจริต ความอดทน ความเพียรและมีสติ ยึดถือปฏิบัติในแบบแผนความประพฤติ
ซึ่งตั้งอยู่ในความดีงาม

1.6 ความสามัคคีและมีจิตสำนึกสาธารณะ

สุเมธ ตันติเวชกุล (2541) กล่าวว่า บุคคลควรทำตนให้เป็นที่คนที่มีจิตสำนึกที่ดี
สร้างสรรค์ให้ตนเองและชาติโดยรวมมีจิตใจเอื้ออาทร ประนีประนอมและเห็นประโยชน์
ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง อัมพล เสนาณรงค์ (2542) กล่าวถึงการดำรงชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจ
พอเพียงว่า ต้องเสริมสร้างให้แต่ละชุมชนในท้องถิ่นได้ร่วมมือช่วยเหลือเกื้อกูลกัน นำความรู้ที่ได้รับ
มาถ่ายทอดเผยแพร่ให้ได้รับประโยชน์ซึ่งกันและกัน สำนักงานการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคม
แห่งชาติ (2545) อธิบายว่า แนวทางการดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการอยู่
ร่วมกันอย่างเอื้ออาทร คือ มีความคิดที่จะแจกจ่ายแบ่งปันไปให้ผู้อื่น ซึ่งจะทำได้เพื่อนและเกิด
เป็นวัฒนธรรมที่ดีที่จะช่วยลดความเห็นแก่ตัวและสร้างความพอเพียงให้เกิดขึ้นในจิตใจ ซึ่งการมี
จิตใจที่แบ่งปันกันนี้จะเป็นที่พื้นฐานทำให้เกิดการรวมกลุ่มทางสังคม สร้างเป็นเครือข่ายเชื่อมโยง
ระหว่างสมาชิกต่อไป ปรียานุช พิบูลสรารุช (2549) กล่าวว่า หลักเศรษฐกิจพอเพียงต้องพัฒนาคน
ให้อยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างสันติสุข ไม่มีใครเอาเปรียบกัน ทุกคนช่วยเหลือกัน
แบ่งปันกันทั้งกำลังทรัพย์ กำลังกาย กำลังใจ และกำลังความรู้ และ พิศเทพ รุ่งคุณากร (2550)
อธิบายว่า เศรษฐกิจพอเพียงคำนึงถึงการรู้สำนึกเพื่อสังคม ทำงานตามหน้าที่ด้วยความเห็นอกเห็น
ใจกันและทำเพื่อประโยชน์ส่วนรวม

สรุปได้ว่า ความสามัคคีและมีจิตสำนึกสาธารณะ หมายถึง การอยู่ร่วมกันในสังคม
ไม่เอาเปรียบกัน ทุกคนช่วยเหลือกัน เสียสละ แบ่งปันกันทั้งกำลังทรัพย์ กำลังกายและกำลังใจ

1.7 การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ

ประเวศ วะสี (2542) กล่าวว่า เศรษฐกิจพอเพียงเกี่ยวข้องกับการที่มนุษย์เราตระหนัก
ถึงการอนุรักษ์และเพิ่มพูนทรัพยากรสิ่งแวดล้อม ปรียานุช พิบูลสรารุช (2549) กล่าวว่า การพัฒนา
คนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงโดยการพัฒนาคนให้อยู่ร่วมกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จัดการ

ทรัพยากรทางธรรมชาติให้สามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างยั่งยืนไม่ทำลาย เห็นคุณค่าของทรัพยากรต่าง ๆ รักษาสมดุลให้เกิดขึ้นและมีจิตสำนึกรักษาสีเขียวแวดล้อม และ สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ สำนักปลัดกระทรวงศึกษาธิการ (2550) ได้กำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไว้ว่า ผู้เรียนรู้จักใช้และพัฒนาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมให้ได้ประโยชน์สูงสุดและยั่งยืน

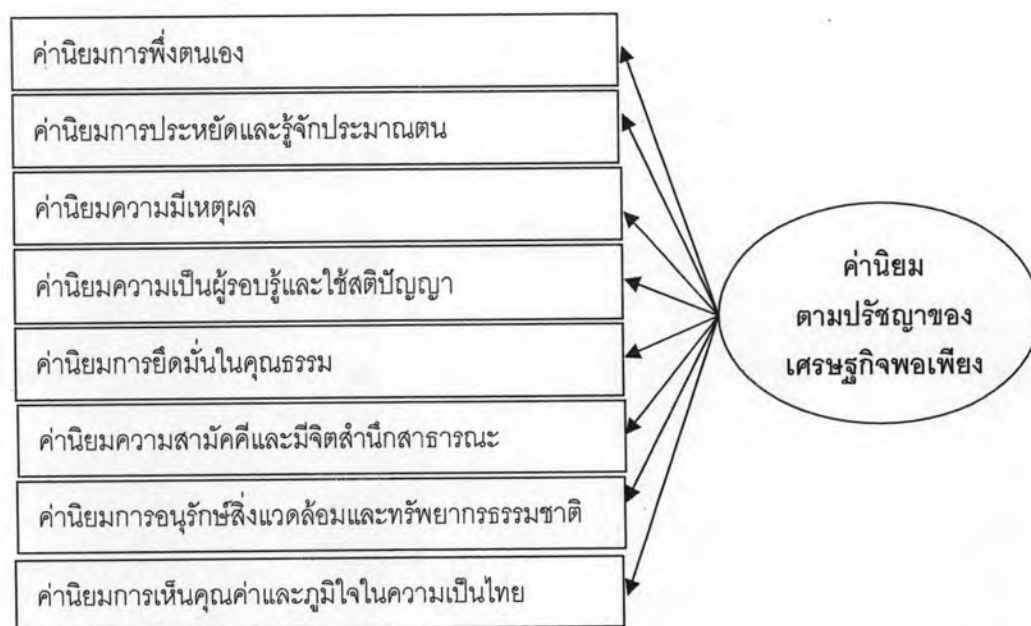
สรุปได้ว่า การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ หมายถึง การจัดการทรัพยากรทางธรรมชาติให้สามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างยั่งยืน พอประมาณกับทรัพยากรที่มีอยู่ และพยายามรักษาสมดุลทางสิ่งแวดล้อมให้เกิดขึ้น

1.8 การเห็นคุณค่าและภูมิใจในความเป็นไทย

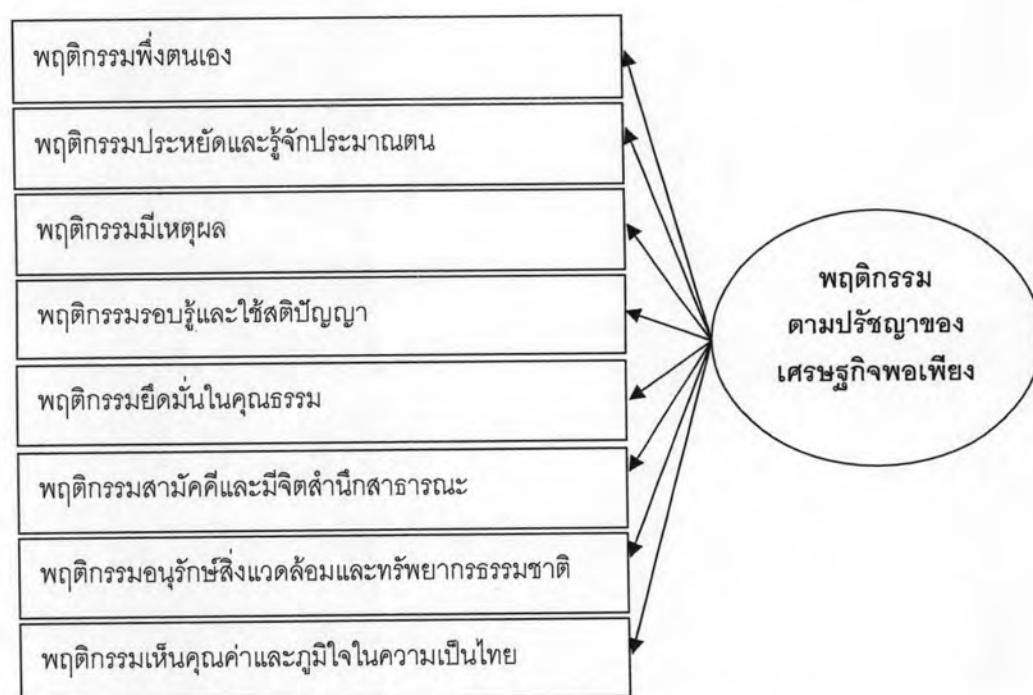
ปริญานุษ พิบูลสงคราม (2549) กล่าวถึงความสมดุลทางวัฒนธรรมซึ่งเป็นเป้าหมายหนึ่งของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงว่า ควรมีการปลูกฝังเด็กและเยาวชนไทยให้เห็นคุณค่าในความเป็นไทย เอกลักษณ์ไทย ภูมิปัญญาไทยและภูมิปัญญาท้องถิ่น การเสริมสร้างความพอเพียงทางวัฒนธรรมจะเป็นเสมือนภูมิคุ้มกันทางวัฒนธรรม ที่จะทำให้เด็กไทยหรือคนไทยอยู่รอดได้ในยุคโลกาภิวัตน์ โดยดำรงตนอยู่ได้อย่างมีศักดิ์ศรี ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ การปลูกฝังให้เด็กเยาวชน โดยเฉพาะเด็กรุ่นใหม่ ๆ มีความภูมิใจในความเป็นไทย จึงมีความจำเป็น เด็กจะได้รู้จักรากเหง้าประวัติศาสตร์และความเป็นมาของประเทศ ภูมิใจในความเป็นไทย และเห็นคุณค่าของวัฒนธรรมในชาติตน และรู้จักเลือกรับและแยกแยะวัฒนธรรมอื่น ๆ ที่ไหลเข้ามาสู่ตนในยุคโลกาภิวัตน์ได้เป็นอย่างดี สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ สำนักปลัดกระทรวงศึกษาธิการ (2550) ได้กำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไว้ว่า ผู้เรียนจะต้องสามารถสืบสานและพัฒนาศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมทั้งรักและภาคภูมิใจในความเป็นไทย

สรุปได้ว่า การเห็นคุณค่าและภูมิใจในความเป็นไทย หมายถึง การตระหนักและภูมิใจในความเป็นคนไทยที่มีวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีเป็นของตนเอง รู้คุณค่าของวัฒนธรรมประเพณีในท้องถิ่นและประเทศชาติ สืบสานศิลปะ วัฒนธรรมและประเพณีที่ดีงามของท้องถิ่นและของไทย การอนุรักษ์ภูมิปัญญาในท้องถิ่นและรักษาวัฒนธรรมประเพณีที่ดีในท้องถิ่นของตนและประเทศชาติ

จากการสังเคราะห์ค่านิยมและพฤติกรรมตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงจากแนวคิดของนักวิชาการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง สามารถนำมาสรุปเป็นกรอบแนวคิดโมเดลการวัดขององค์ประกอบค่านิยมและพฤติกรรมตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ได้ดังภาพที่ 2.11 และ 2.12

ภาพที่ 2.11 โมเดลการวัดขององค์ประกอบค่านิยมตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ภาพที่ 2.12 โมเดลการวัดขององค์ประกอบพฤติกรรมตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

2. **ปัจจัยด้านลักษณะส่วนบุคคล** ซึ่งวัดจากตัวแปรสังเกตได้ 3 ตัวแปร คือ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ และลักษณะมุ่งอนาคต โดยพิจารณาจากแนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

2.1 ตัวแปรผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

โสภณัท นุชนาถ (2542) กล่าวว่า ผู้ที่มีระดับผลการศึกษาดูต่างกันจะมีค่านิยมในสิ่งต่าง ๆ แตกต่างกันไป สอดคล้องกับผลการศึกษาวิจัยของ ชีระ อังคสุรกร (2548) ที่พบว่า นักเรียนที่มีระดับผลการเรียนเฉลี่ยต่างกันมีค่านิยมที่จำเป็นต่างกัน

อรอุษา สรรวิริยะ (2541) ศึกษาวิจัยพบว่า นักเรียนที่มีระดับผลการศึกษาดูต่างกัน มีพฤติกรรมการประหยัดของวัยรุ่นแตกต่างกัน สอดคล้องกับผลการศึกษาวิจัยของ นวลละออ แสงสุข (2544), ศิวพร สุทธิคันสนีย์ (2548) และ จันทนี กิ่งไทรงาม (2548) ที่ศึกษาพบว่า นักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่างกัน มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความซื่อสัตย์ ด้านการพึ่งตนเอง ด้านความขยันหมั่นเพียร และสมรรถภาพด้านการใช้เหตุผลต่างกัน

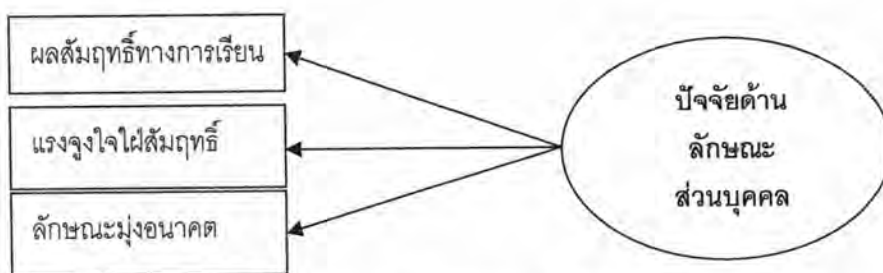
2.2 ตัวแปรแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์

ดุจเดือนและดวงเดือน พันธุมนาวิณ (2550) ประมวลเอกสารและผลงานวิจัย พบว่า แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์เป็นตัวแปรเชิงเหตุของจิตลักษณะที่สำคัญของการมีเหตุผล การมีภูมิคุ้มกันตน การมีคุณธรรมจริยธรรมและพฤติกรรมคนดีที่เก่งตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และ สร้อยหาวาย พัดเงิน (2550) ศึกษาวิจัยพบว่า ปัจจัยด้านแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ส่งผลต่อค่านิยมในการพึ่งตนเองของนักเรียน สอดคล้องกับงานวิจัยของ วินัย ไมถึง (2548), อนุศักดิ์ จินดา (2548) และ รุ่งทิพย์ หอมวิไลย (2549) ที่ศึกษาวิจัยพบว่า แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรมและความเป็นคนดีของนักเรียน

2.3 ตัวแปรลักษณะมุ่งอนาคต

ดุจเดือนและดวงเดือน พันธุมนาวิณ (2550) ประมวลเอกสารและผลงานวิจัย พบว่า ลักษณะมุ่งอนาคต เป็นตัวแปรเชิงเหตุของจิตลักษณะที่สำคัญของการมีเหตุผล การมีภูมิคุ้มกันตน และการมีคุณธรรมจริยธรรม และเป็นตัวแปรเชิงเหตุของพฤติกรรมคนดีที่เก่งตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง สอดคล้องกับงานวิจัยของ วินัย ไมถึง (2548), อนุศักดิ์ จินดา (2548) และ รุ่งทิพย์ หอมวิไลย (2549) ที่ศึกษาวิจัยพบว่า ลักษณะมุ่งอนาคตมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรมและความเป็นคนดีของนักเรียน

จากการสังเคราะห์แนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยด้านลักษณะส่วนบุคคลที่มีอิทธิพลต่อค่านิยมและพฤติกรรมตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง สามารถนำมาสรุปเป็นกรอบแนวคิดโมเดลการวัดขององค์ประกอบด้านลักษณะส่วนบุคคล ได้ดังภาพที่ 2.13

ภาพที่ 2.13 โมเดลการวัดขององค์ประกอบด้านลักษณะส่วนบุคคล

3. ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมทางครอบครัว ซึ่งวัดจากตัวแปรสังเกตได้ 5 ตัวแปร คือ การอบรมเลี้ยงดูและการปลุกฝังจากครอบครัว ความสัมพันธ์ในครอบครัว การปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างของบิดามารดาหรือผู้ปกครอง ระดับการศึกษาของบิดามารดา และฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว โดยพิจารณาจากแนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

3.1 การอบรมเลี้ยงดูและการปลุกฝังจากครอบครัว

ซูชีพ อ่อนโคกสูง (2522) ไสภรณ์ นุชนาถ (2542) พีระพล ยศธสาร (2534) และ จรินทร์ สุกุลถาวร (2542) กล่าวสอดคล้องกันว่า ครอบครัวมีอิทธิพลเป็นอย่างมากในการกำหนดแบบแผนพฤติกรรมของเด็ก แบบแผนการเลี้ยงดูและการอบรมของพ่อแม่สามารถปลุกฝังและกำหนดให้ลูกเกิดค่านิยมต่าง ๆ พ่อแม่มีค่านิยมอย่างไร ก็จะถ่ายทอดค่านิยมเหล่านั้นให้แก่ลูก สอดคล้องกับงานวิจัยของ ฉันทนา วงศ์ฝัน (2545), สุทธิณี กล้ากล่อมจิต (2548), ภัณฑามล กระต่ายแก้ว (2550) และสร้อยหทัย พัดเงิน (2550) ที่ศึกษาวิจัยพบว่า การอบรมเลี้ยงดูและการปลุกฝังจากครอบครัวเป็นตัวแปรที่ส่งผลต่อค่านิยมอันจำเป็น ค่านิยมความเป็นไทย ค่านิยมในการพึ่งตนเอง และค่านิยมในการปฏิบัติตนของนักเรียนวัยรุ่น

สุชา จันทรเอม (2531) และ สงวน สุทธิเลิศอรุณ (2545) กล่าวสอดคล้องกันว่า บิดามารดาหรือผู้ปกครองมีบทบาทสำคัญในการหล่อหลอมบุคลิกภาพและการแสดงออกของเด็กให้เด็กเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่ดีในอนาคต ดุจเดือนและดวงเดือน พันธุมนาวิน (2550) ประมวลเอกสารและผลงานวิจัย พบว่า การอบรมเลี้ยงดูเป็นตัวแปรเชิงเหตุของจิตลักษณะที่สำคัญของการมีเหตุผล การมีภูมิคุ้มกันตน การมีคุณธรรมจริยธรรมและพฤติกรรมคนดีที่เก่งตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง สอดคล้องกับงานวิจัยของ อรรชชา สรรวีริยะ (2541), ศุภวิชญ์ จันทิพย์วงษ์(2548), ธีรพงษ์ คำพูน (2545), วินัย ไมถึง (2548), ศิวพร สุทธิคันสนีย์ (2548), จันทน์ กิ่งไทรงาม(2548), อนุศักดิ์ จินดา (2548), Laura McKee และคณะ (2008) และมงคล ศัยยกุลและชญาณิชฎิ รุ่งรังสี (2550) ที่ทำการศึกษาค้นคว้าพบว่า การอบรมเลี้ยงดู การปลุกฝัง และการสนับสนุนจากครอบครัวมีอิทธิพลในการแสดงออกทางพฤติกรรมของเด็กและวัยรุ่นในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นพฤติกรรมเชิงจริยธรรม และสมรรถภาพด้านการใช้เหตุผลของนักเรียน

3.2 ความสัมพันธ์ในครอบครัว

ฉันทนา วงศ์ฝัน (2545) ศึกษาวิจัยพบว่า ความสัมพันธ์ภายในครอบครัวเป็นตัวแปรที่สัมพันธ์กับค่านิยมอันจำเป็นเพื่อการดำรงชีวิตของนักเรียน และ สงวน สุทธิเลิศอรุณ (2545) กล่าวว่า พฤติกรรมที่เด็กแสดงออกขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในครอบครัว Estefania และคณะ (2008) ศึกษาพบว่า ความสัมพันธ์ของครอบครัวส่งผลต่อลักษณะส่วนตัว ความรู้สึก ทศนคติ และการรับรู้ทางสังคมของวัยรุ่น และมณฑล ศัยยกุลและชญาณิชฎี รุ่งรังสี (2550) ทำการศึกษาพบว่า สภาพแวดล้อมภายในบ้านเป็นองค์ประกอบในการเสริมสร้างพฤติกรรมการดำรงชีวิตที่พอเพียง

3.3 การปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างของบิดามารดาหรือผู้ปกครอง

ชูชีพ อ่อนโคกสูง (2522), โสภณัท นุชนาถ (2542), พีระพล ยศธสาร (2534) และ จรินทร์ สกุลถาวร (2542) กล่าวสอดคล้องกันว่า ค่านิยมของลูกจะคล้ายตามค่านิยมของพ่อแม่ เมื่อพ่อแม่ทำตัวให้เป็นตัวอย่างแก่ลูก สอดคล้องกับงานวิจัยของ ฉันทนา วงศ์ฝัน (2545) และ สุทธิณี กล้ากล่อมจิต (2548) ที่ศึกษาวิจัยพบว่า การปฏิบัติตนของบิดามารดาหรือผู้ปกครองเป็นตัวแปรที่ส่งผลต่อค่านิยมอันจำเป็นเพื่อการดำรงชีวิตและการปฏิบัติตนของนักเรียน

พัฒน์ สุจำนงค์ (2522) และ สุชา จันทร์เอม (2531) กล่าวสอดคล้องกันว่า เด็กจะแสดงพฤติกรรมเลียนแบบพ่อแม่ ดุจเดือนและดวงเดือน พันธมนาวิน (2550) ประมวลเอกสารและผลงานวิจัยพบว่า การทำตนเป็นแบบอย่างที่ดีของผู้ปกครองเป็นตัวแปรเชิงเหตุของจิตลักษณะที่สำคัญของการมีเหตุผล การมีภูมิคุ้มกันตน การมีคุณธรรมจริยธรรมและพฤติกรรมคนดีที่เก่งตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง Estefania และคณะ (2008) ศึกษาพบว่า การแสดงออกของครอบครัว ส่งผลต่อลักษณะส่วนตัว ความรู้สึก ทศนคติ และการรับรู้ทางสังคมของวัยรุ่น และมณฑล ศัยยกุล และ ชญาณิชฎี รุ่งรังสี (2550) ทำการศึกษาพบว่า การเป็นแบบอย่างของพ่อแม่เป็นองค์ประกอบในการเสริมสร้างพฤติกรรมการดำรงชีวิตที่พอเพียง สอดคล้องกับงานวิจัยของ เจริสา มโนธรรม (2550) ที่พบว่า การเลียนแบบผู้ปกครองส่งผลต่อการประหยัดของนักเรียน

3.4 ระดับการศึกษาของบิดามารดา

จรินทร์ สกุลถาวร (2542) กล่าวว่า ระดับการศึกษาของบิดามารดามีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับค่านิยมของนักเรียน จะเห็นว่านักเรียนที่เลือกเรียนในโรงเรียนช่างกลหรือเทคนิคส่วนใหญ่มาจากครอบครัวซึ่งบิดามารดามีการศึกษาในระดับต่ำ ส่วนนักเรียนที่เลือกเรียนในระดับมหาวิทยาลัยส่วนมากมาจากครอบครัวที่บิดามารดามีการศึกษาในระดับสูง จุรีย์ สุขราษฎร์ (2542) ศึกษาวิจัยพบว่า ระดับการศึกษาของมารดามีความสัมพันธ์กับค่านิยมในด้านการอนุรักษ์

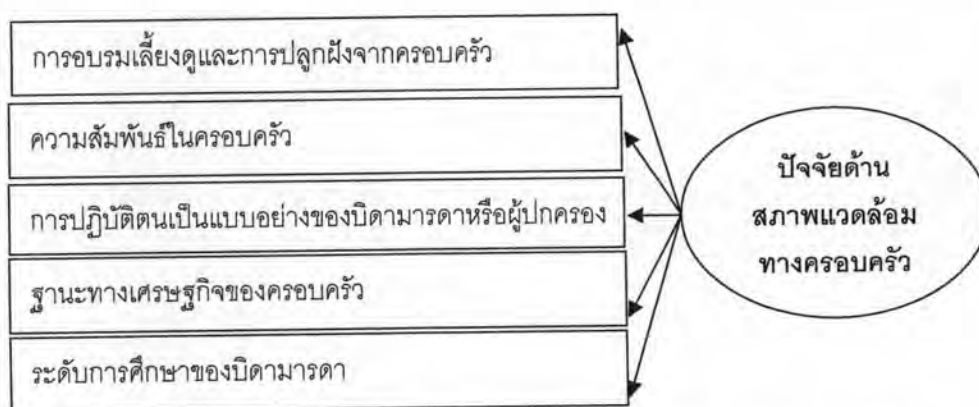
ทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่น สอดคล้องกับผลการศึกษาวิจัยของ ชีระ อังคสุภกร (2548) และศิวพร สุทธิคັນสนีย์ (2548) ที่พบว่า นักเรียนที่ระดับการศึกษาของผู้ปกครองต่างกันมีค่านิยมที่จำเป็นและจริยธรรมต่างกัน

3.5 ฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว

จรินทร์ สกุลถาวร (2542) กล่าวว่า ฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว มีส่วนทำให้ค่านิยมของเด็กแตกต่างกัน เช่น เด็กที่มีฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวอยู่ในระดับต่ำ จะเลือกค่านิยมทางการเงินและเกียรติยศของงานสูงกว่านักเรียนที่มาจากครอบครัวที่มีฐานะทางเศรษฐกิจระดับดีกว่า ซึ่งเด็กพวกนี้จะมีค่านิยมสูงในด้านการรู้จักตนเองในเรื่องงาน

อรอุษา สรรววิริยะ (2541) ศึกษาวิจัยพบว่า นักเรียนที่มีบิดามารดามีรายได้ครอบครัวต่างกันจะมีพฤติกรรมการประหยัดแตกต่างกัน สอดคล้องกับผลการศึกษาวิจัยของ นวลละออ แสงสุข (2544) และศิวพร สุทธิคັນสนีย์ (2548) ที่ศึกษาพบว่า นักเรียนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจของผู้ปกครองต่างกันมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความซื่อสัตย์ ด้านการพึ่งตนเอง และด้านความขยันหมั่นเพียรแตกต่างกัน

จากการสังเคราะห์แนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมทางครอบครัวที่มีอิทธิพลต่อค่านิยมและพฤติกรรมตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง สามารถนำมาสรุปเป็นกรอบแนวคิดโมเดลการวัดขององค์ประกอบด้านสภาพแวดล้อมทางครอบครัว ได้ดังภาพที่ 2.14

ภาพที่ 2.14 โมเดลการวัดขององค์ประกอบด้านสภาพแวดล้อมทางครอบครัว

4. ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมทางโรงเรียน ซึ่งวัดจากตัวแปรสังเกตได้ 3 ตัวแปร คือ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างของครู และการจัดบรรยากาศภายในโรงเรียน โดยพิจารณาจากแนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

4.1 การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

โสภณัท นุชนาถ (2542), พีระพล ยศธสาร (2534), จรินทร์ สกุลถาวร (2542) และบรรเทา กิตติศักดิ์ (2548) กล่าวสอดคล้องกันว่า การศึกษาและการอบรมสั่งสอนจากทางโรงเรียนมีบทบาทสำคัญในการปลูกฝังและการเปลี่ยนแปลงค่านิยมแก่นักเรียน พัฒนาการฉัตรวิโรจน์ (2545), ฉันทนา วงศ์ผืน (2545), ศักดิ์สิทธิ์ อินทิพย์ (2546) และเทพวาทินี วินิจำทร (2548) ศึกษาวิจัยพบว่า การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของครูมีบทบาทสำคัญในการปลูกฝังและเสริมสร้างค่านิยมของนักเรียน

อรอุษา สรรวิริยะ (2541) และ ศุภวิชญ์ จันทิพย์วงษ์ (2548) ทำการศึกษาพบว่า การปลูกฝังเรื่องการประหยัดจากโรงเรียนมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการประหยัดของนักเรียน Estefania และคณะ (2008) ศึกษาพบว่า การจัดการเรียนการสอนส่งผลต่อลักษณะส่วนบุคคล ความรู้สึก ทศนคติ และการรับรู้ทางสังคมของวัยรุ่น และมงคล ศัยยกุล และ ชญานิชฎิ รุ่งรังสี (2550) ทำการศึกษาพบว่า การจัดการเรียนการสอน เป็นองค์ประกอบในการเสริมสร้างพฤติกรรม การดำรงชีวิตที่พอเพียง สอดคล้องกับงานวิจัยของ ศิวพร สุทธิคันสนีย์ (2548) และ จันทนี กิ่งไทรงาม (2548) ที่ศึกษาพบว่า คุณภาพการจัดกิจกรรมการสอนมีอิทธิพลต่อจริยธรรมและสมรรถภาพด้าน การใช้เหตุผลของนักเรียน

4.2 การปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างของครู

ชูชีพ อ่อนโคกสูง (2522) และ จรินทร์ สกุลถาวร (2542) กล่าวสอดคล้องกันว่า ครูมีส่วนสำคัญในการทำตัวให้นักเรียนนับถือชื่นชม ซึ่งโดยปกตินักเรียนมีแนวโน้มที่จะเลียนแบบครูอยู่แล้ว เช่น ครูที่ชอบความยุติธรรม มีความซื่อสัตย์ เด็กก็จะมีค่านิยมความยุติธรรม มีความซื่อสัตย์ เพราะได้เห็นแบบอย่างของครู พัฒนาการฉัตรวิโรจน์ (2545) และ ศักดิ์สิทธิ์ อินทิพย์ (2546) ศึกษาวิจัยพบว่า ครูที่ทำตนเป็นแบบอย่างที่ดีจะมีบทบาทสำคัญในการปลูกฝังและเสริมสร้างค่านิยมของนักเรียน

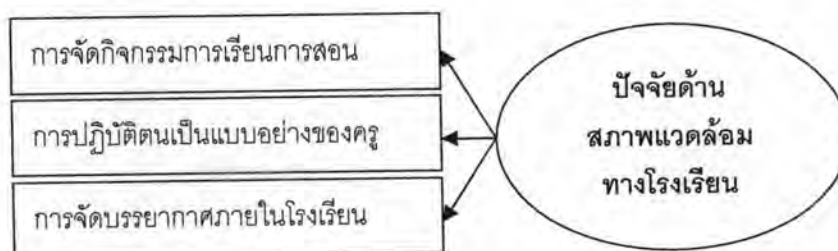
พัฒน์ สุจ้านงค์ (2522) ครูเป็นองค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของมนุษย์ เพราะบุคคลที่เป็นแบบอย่าง อีรพงษ์ คำพุ่ม (2545) ทำการศึกษาวิจัยพบว่า พฤติกรรมของครูมีความสัมพันธ์พฤติกรรมของวัยรุ่น

4.3 การจัดบรรยากาศภายในโรงเรียน

ฉันทนา วงศ์ฝัน (2545) ศึกษาวิจัยพบว่า การจัดบรรยากาศภายในโรงเรียนเป็นตัวแปรที่สัมพันธ์กับค่านิยมอันจำเป็นเพื่อการดำรงชีวิตของนักเรียน และศักดิ์สิทธิ์ อินทิพย์ (2546) ทำการศึกษาวิจัยพบว่า การจัดสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนที่แสดงให้เห็นถึงค่านิยมที่พึงประสงค์มีส่วนช่วยในการปลูกฝังและเสริมสร้างค่านิยมของนักเรียน

มงคล ศัยยกุล และ ชญานิชฎิ รุ่งรังสี (2550) ศึกษาวิจัยพบว่า บรรยากาศในโรงเรียนเป็นองค์ประกอบในการเสริมสร้างพฤติกรรมการดำรงชีวิตที่พอเพียง สอดคล้องกับงานวิจัยของ ศิวพร สุทธิคันสนีย์ (2548) ที่ศึกษาพบว่า สิ่งต่างที่อยู่รอบ ๆ ตัวนักเรียนภายในโรงเรียนมีอิทธิพลต่อจริยธรรมของนักเรียน

จากการสังเคราะห์แนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมทางโรงเรียนที่มีอิทธิพลต่อค่านิยมและพฤติกรรมตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง สามารถนำมาสรุปเป็นกรอบแนวคิดโมเดลการวัดขององค์ประกอบด้านสภาพแวดล้อมทางโรงเรียน ได้ดังภาพที่ 2.15

ภาพที่ 2.15 โมเดลการวัดขององค์ประกอบด้านสภาพแวดล้อมทางโรงเรียน

5. ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งวัดจากตัวแปรสังเกตได้ 3 ตัวแปร คือ การคบเพื่อน ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมของท้องถิ่น และการรับรู้ข้อมูลข่าวสารจากสื่อมวลชน โดยพิจารณาจากแนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

5.1 การคบเพื่อน

พีระพล ยศธสาร (2534) และบรรเทา กิตติศักดิ์ (2548) กล่าวสอดคล้องกันว่า เพื่อนมีอิทธิพลต่อความคิดเห็นในสังคมปัจจุบันนี้มาก จะเห็นว่า เมื่อสมาชิกใครรอบครัวเริ่มรู้จักเพื่อนคบเพื่อน มีบางสิ่งที่ทำให้พฤติกรรมเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ค่านิยมของกลุ่มเพื่อนมีอิทธิพลต่อเด็กในเรื่องแบบแผนของพฤติกรรม ซึ่งจะขัดกับบรรทัดฐานของสังคมส่วนรวม เพราะการติดต่อรหว่างสมาชิกในกลุ่มเพื่อนมีความใกล้ชิดกันเป็นเวลานาน จนยึดถือแบบแผนของพฤติกรรมเพื่อนมาเป็นตัวอย่าง กฤติกา สีลาพตะ (2544), ฉันทนา วงศ์ฝัน (2545), โสภา ศิริอุเทน (2548),

สุทธิณี กล้ากล่อมจิต(2548) และภณญามล กระต่ายแก้ว (2550) ศึกษาวิจัยพบว่า การคบเพื่อน ส่งผลค่านิยมในการปฏิบัติตนด้านต่าง ๆ ของนักเรียน

พัฒน์ สุจำนงค์ (2522), สุชา จันทร์เอม (2531) และสงวน สุทธิเลิศอรุณ (2545) กล่าวสอดคล้องกันว่า เพื่อนจะมีความสำคัญต่อวิถีชีวิตของบุคคลเป็นอย่างมาก เริ่มตั้งแต่เพื่อน ก่อนเข้าโรงเรียน เพื่อนร่วมกลุ่ม เพื่อนร่วมชั้น เพื่อร่วมสถาบัน เพื่อนต่างสถาบัน เพื่อนต่างเพศ พฤติกรรมของบุคคลจะดีหรือชั่วนั้นส่วนหนึ่งมาจากเพื่อน เมื่อบุคคลรู้จักเลือกคบเพื่อนใน คุณสมบัติต่าง ๆ แล้วบุคคลก็จะประพฤติปฏิบัติตนให้มีคุณสมบัติเช่นนั้นด้วย ดุจเดือนและดวงเดือน พันธมนาวิน (2550) ประมวลเอกสารและผลงานวิจัยพบว่า การเลียนแบบจากเพื่อนเป็นตัวแปรเชิงเหตุของจิตลักษณะที่สำคัญของการมีเหตุผล การมีภูมิคุ้มกันตน การมีคุณธรรมจริยธรรม และพฤติกรรมคนดีที่เก่งตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง สอดคล้องกับผลการวิจัยของ อีรพงษ์ คำพูน (2545), ศิวพร สุทธิคันสนีย์ (2548) และอนุศักดิ์ จินดา (2548) ที่ศึกษาพบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนกับเพื่อนเป็นตัวแปรสาเหตุที่ส่งผลต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของ นักเรียนวัยรุ่น

5.2 ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมของท้องถิ่น

ฐิติพร อ่อนโคกสูง (2522), โสภณสิทธิ์ นุชนาถ (2542) และ พีระพล ยศธสาร (2534) กล่าวสอดคล้องกันว่า ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมของสังคมย่อมมีอิทธิพลต่อค่านิยมของเด็ก ค่านิยมของเด็กมักจะคล้ายตามขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมของสังคมที่เด็ก เป็นสมาชิกอยู่ ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่น แต่ละภาค แต่ละประเทศ จะแตกต่างกันออกไป อันมีผลทำให้บุคคลซึ่งเป็นสมาชิกอยู่ในสังคมนั้น ๆ มีค่านิยมต่อสิ่งหนึ่งไป ในลักษณะเดียวกันและแตกต่างกันออกไปจากบุคคลในสังคมอื่น ๆ ขนบธรรมเนียมประเพณีถือได้ว่า มีส่วนสำคัญในการปลูกฝังค่านิยมไทย ๆ เป็นอย่างยิ่ง ซึ่งค่านิยมในทางบวกล้วนแล้วแต่ได้รับการ ปลูกฝังจากขนบธรรมเนียมประเพณีทั้งสิ้น

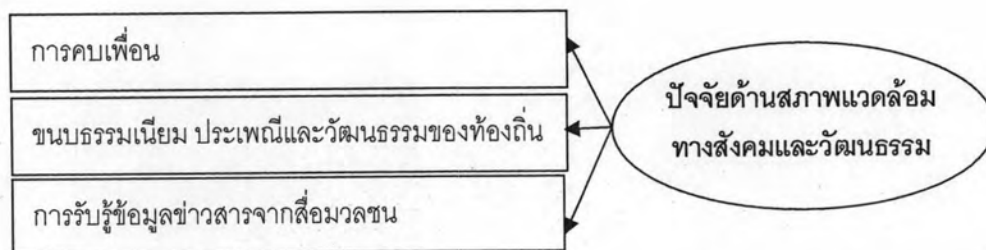
พัฒน์ สุจำนงค์ (2522) กล่าวว่า ขนบธรรมเนียม ประเพณีและความเชื่อต่าง ๆ ล้วนมี อิทธิพลต่อการปฏิบัติของบุคคลทั้งสิ้น เช่น ประเพณีการเลี้ยงเด็กในแต่ละสังคมก็แตกต่างกันไปตาม ความเชื่อ เป็นต้น สอดคล้องกับ ดุจเดือนและดวงเดือน พันธมนาวิน (2550) ที่ประมวลเอกสารและ ผลงานวิจัยพบว่า ปทัสถานทางสังคม ประเพณีและวัฒนธรรมเป็นตัวแปรเชิงเหตุของจิตลักษณะที่ สำคัญของการมีเหตุผล การมีภูมิคุ้มกันตน การมีคุณธรรมจริยธรรม และพฤติกรรมคนดีที่เก่งตาม หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

5.3 การรับรู้ข้อมูลข่าวสารจากสื่อมวลชน

พีระพล ยศธสาร (2534), จรินทร์ สกกุลถาวร (2542) และ บรรเทา กิตติศักดิ์ (2548) กล่าวสอดคล้องกันว่า สื่อสารมวลชนมีส่วนต่อค่านิยมที่จะเกิดขึ้นในตัวเด็กเป็นอย่างมาก เช่น โทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ วารสาร สื่อมวลชนจะนำเสนอแนวความคิดใหม่ ๆ ในสังคม ซึ่งจะทำให้สมาชิกในสังคมได้รับการปลูกฝังค่านิยมได้อย่างรวดเร็ว ซึ่งมีอิทธิพลทั้งในทางที่ดีและไม่ดี เด็กจะได้รับค่านิยมจากสื่อมวลชนทั้งที่รู้ตัวและไม่รู้ตัว เช่น ละครโทรทัศน์ หรือภาพยนตร์ หรือนวนิยายที่แสดงถึงความหรูหราฟุ่มเฟือย เด็กอาจตกอยู่ภายใต้อิทธิพลเหล่านี้ซึ่งเป็นค่านิยมอย่างหนึ่งโดยไม่รู้ตัว ฉันทนา วงศ์ฝัน (2545), สุทธิณี กล้ากล่อมจิต (2548) และ ภิญญามล กระต่ายแก้ว (2550) ศึกษาวิจัยพบว่า การรับรู้ข้อมูลข่าวสารจากสื่อมวลชนเป็นตัวแปรที่สัมพันธ์กับค่านิยมอันจำเป็นเพื่อการดำรงชีวิตและการปฏิบัติตนของนักเรียนวัยรุ่น

สุชา จันทรโสม (2531) และ สงวน สุทธิเลิศอรุณ (2545) กล่าวสอดคล้องกันว่า บุคคลทุกเพศทุกวัยส่วนใหญ่จะผูกพันกับสื่อมวลชน ได้แก่ รายการวิทยุ รายการโทรทัศน์ ภาพยนตร์ วิทยุทัศน์ แผ่นซีดี อินเทอร์เน็ต เทปเพลง หนังสือพิมพ์ นิตยสาร หนังสือ และสิ่งพิมพ์อื่น ๆ จะเปิดมุมมองของสังคมและของโลกให้กว้างขึ้น สิ่งที่ยาวนานหรือผู้ใหญ่ไม่เคยพบมาก่อนอาจพบได้จากสื่อมวลชนประเภทต่าง ๆ ซึ่งล้วนมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมบุคคลทั้งสิ้น ถ้าบุคคลรู้จักเลือกสื่อมวลชนที่เหมาะสมกับอัตภาพของตน เขาจะมีพฤติกรรมที่เหมาะสม หากผู้ใดเลือกสื่อมวลชนไม่เหมาะสมกับอัตภาพของตนจะเป็นสาเหตุสำคัญทำให้พฤติกรรมเบี่ยงเบนไปได้ ดุจเดือนและดวงเดือน พันธุมนานิน (2550) ประมวลเอกสารและผลงานวิจัยพบว่า การเปิดรับข่าวสาร และแบบอย่างจากสื่อเป็นตัวแปรเชิงเหตุของจิตลักษณะที่สำคัญของการมีเหตุผล การมีภูมิคุ้มกันตน การมีคุณธรรมจริยธรรมและพฤติกรรมคนดีที่เก่งตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง สอดคล้องกับผลการวิจัยของ อรุษา สรรวิริยะ (2541), อนุศักดิ์ จินดา (2548), ศุภวิชญ์ จันทิพย์วงษ์ (2548), ธีรพงษ์ คำพุ่ม (2545) และ เจริสา มโนธรรม (2550) ที่พบว่า การปลูกฝังเรื่องการประหยัดจากสื่อมวลชน การเลียนแบบสื่อ การยอมรับข่าวสารจากสื่อมวลชนมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนวัยรุ่น และมงคล คัยยกุล และ ชญาณิชฎ์ รุ่งรังสี (2550) ทำการศึกษาพบว่า สื่อสารมวลชนเป็นองค์ประกอบในการเสริมสร้างพฤติกรรมดำรงชีวิตที่พอเพียง

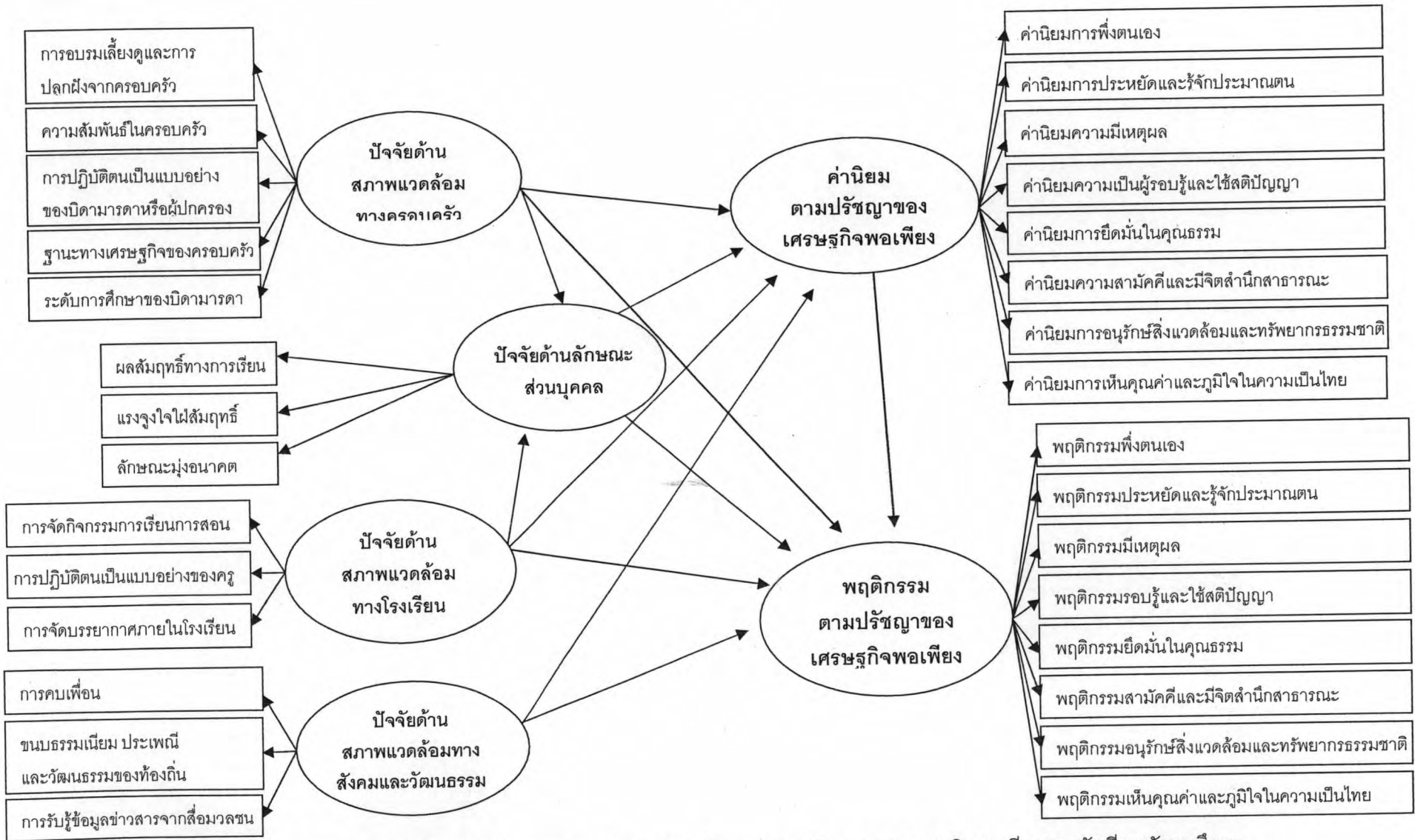
จากการสังเคราะห์แนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีอิทธิพลต่อค่านิยมและพฤติกรรมตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง สามารถนำมาสรุปเป็นกรอบแนวคิดโมเดลการวัดขององค์ประกอบด้านสภาพแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรม ได้ดังภาพที่ 2.16

ภาพที่ 2.16 โมเดลการวัดขององค์ประกอบด้านสภาพแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรม

เมื่อนำตัวแปรที่สังเคราะห์ได้จากแนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งหมดมาสรุปเป็นกรอบแนวคิดในรูปแบบของโมเดลลิสรถ สามารถแสดงได้ดังแผนภาพที่ 2.17 โดยสัญลักษณ์ที่ใช้ในโมเดลมีความหมายดังนี้

- แทน ตัวแปรที่สามารถสังเกตได้
- แทน ตัวแปรแฝง
- แทน ความสัมพันธ์ที่เป็นเหตุและผล ตัวแปรที่ปลายลูกศรทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโดยตรง (สาเหตุ) ต่อตัวแปรที่หัวลูกศร

ภาพที่ 2.17 กรอบแนวคิดโมเดลเชิงสาเหตุของค่านิยมและพฤติกรรมตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของนักเรียนมัธยมศึกษา

ตอนที่ 5 การวิเคราะห์เชิงสาเหตุด้วยโมเดลลิสเรล

โมเดลลิสเรลหรือโมเดลความสัมพันธ์โครงสร้างเชิงเส้น (linear structural relationship model or LISREL model) หมายถึงโมเดลที่อธิบายความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ (causal) ระหว่างตัวแปรที่สังเกตได้ (observed or manifest variables) กับตัวแปรแฝง (latent variables) โดยมีเงื่อนไขหรือข้อจำกัดเกี่ยวกับทิศทางของการเป็นสาเหตุ โมเดลลิสเรลนี้พัฒนามาจากเทคนิคการวิเคราะห์ 2 เทคนิค คือ การวิเคราะห์องค์ประกอบของเทอร์สตัน (Thurstonian factor analysis) และการวิเคราะห์เชิงสาเหตุ (path analysis) หัวใจสำคัญของการวิเคราะห์โมเดลลิสเรล คือ การเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างเมทริกซ์ความแปรปรวน-ความแปรปรวนร่วมที่ได้จากข้อมูลเชิงประจักษ์กับเมทริกซ์ที่ได้จากการประมาณค่าตามโมเดลลิสเรลที่เป็นสมมติฐานวิจัย (นงลักษณ์ วิรัชชัย, 2542)

5.1 ส่วนประกอบของโมเดลลิสเรล

โมเดลลิสเรลประกอบด้วยโมเดลสำคัญ 2 โมเดล คือ โมเดลการวัด (measurement model) และโมเดลสมการโครงสร้าง (structural equation model) (นงลักษณ์ วิรัชชัย, 2542)

1. โมเดลการวัด (measurement model) อธิบายความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรสังเกตได้กับตัวแปรแฝง มี 2 โมเดล คือ โมเดลการวัดสำหรับตัวแปรภายนอกและโมเดลการวัดสำหรับตัวแปรภายในโดย 2 โมเดลแสดงความสัมพันธ์โครงสร้างเชิงเส้นระหว่างตัวแปรแฝงและตัวแปรสังเกตได้ ดังสมการ

$$X = (\Delta_x) (\xi) + \delta$$

$$Y = (\Delta_y) (\eta) + \varepsilon$$

โดยที่	X	=	เวกเตอร์ของค่าจากการวัดตัวแปรอิสระที่สังเกตได้ (ตัวบ่งชี้ของตัวแปรที่เป็นตัวแปรแฝงที่เป็นตัวแปรอิสระ ξ)
	Δ_x	=	เมทริกซ์ของสัมประสิทธิ์การถดถอยหรือน้ำหนักตัวประกอบซึ่งแสดงความสัมพันธ์ระหว่าง X กับ ξ
	δ	=	เวกเตอร์แสดงความคลาดเคลื่อนในสมการ X
	Y	=	เวกเตอร์ของค่าจากการวัดตัวแปรตามที่สังเกตได้ (ตัวบ่งชี้ของตัวแปรที่เป็นตัวแปรแฝงที่เป็นตัวแปรอิสระ η)
	Δ_y	=	เมทริกซ์ของสัมประสิทธิ์การถดถอยหรือน้ำหนักตัวประกอบซึ่งแสดงความสัมพันธ์ระหว่าง Y กับ η
	ε	=	เวกเตอร์แสดงความคลาดเคลื่อนในสมการ Y

2. โมเดลสมการโครงสร้าง (structural equation model) เป็นโมเดลที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรแฝงในโมเดล มีการระบุความสัมพันธ์ระหว่างตัวประกอบหรือตัวแปรแฝงกับตัวแปรแฝง η และ ξ มักมีความสัมพันธ์กันทั้งภายในกลุ่มและระหว่างกลุ่มตัวแปร โดย η เป็นตัวแปรแฝงที่เป็นตัวแปรตาม (latent endogenous variable) และ ξ เป็นตัวแปรแฝงที่เป็นตัวแปรอิสระ (latent exogenous variable) ดังสมการ

$$\eta = (\beta) (\eta) + (\Gamma) (\xi) + \zeta$$

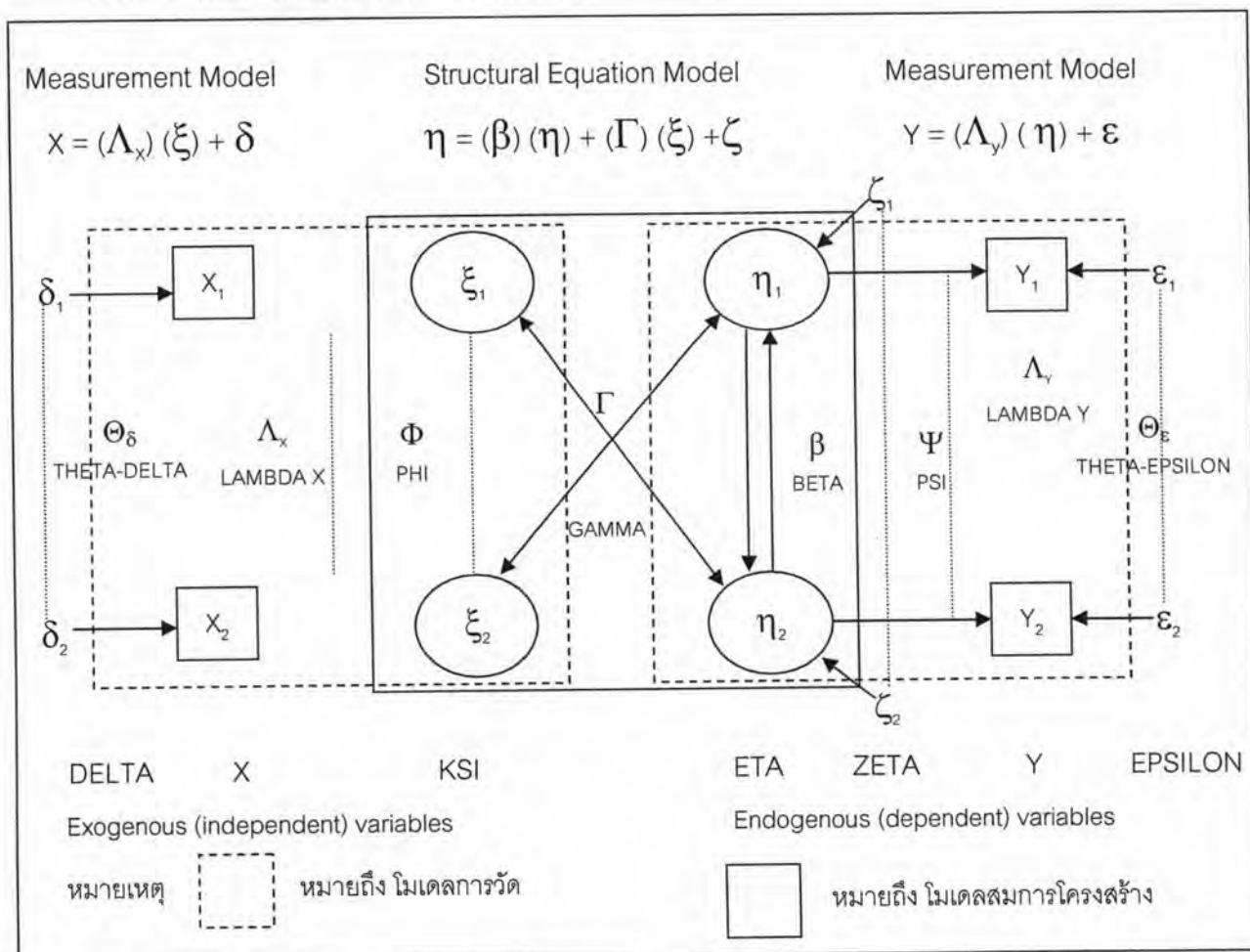
โดยที่ η = เวกเตอร์ของตัวแปรแฝงที่เป็นตัวแปรตาม

ξ = เวกเตอร์ของตัวแปรแฝงที่เป็นตัวแปรอิสระ

β = เมทริกซ์ของสัมประสิทธิ์การถดถอยซึ่งแสดงอิทธิพลโดยตรงของ η ที่มีต่อ η อื่นๆ

Γ = เมทริกซ์ของสัมประสิทธิ์การถดถอยซึ่งแสดงอิทธิพลโดยตรงของ ξ ที่มีต่อ η

เมื่อนำส่วนประกอบของโมเดลทั้งสองส่วนมาเขียนแผนภาพแสดงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร จะเขียนได้ดังแผนภาพที่ 2.18

ภาพที่ 2.18 ภาพโมเดลใหญ่ในโปรแกรม LISREL

ในที่นี้

NX = จำนวนตัวแปรภายนอกสังเกตได้

NY = จำนวนตัวแปรภายในสังเกตได้

NK = จำนวนตัวแปรภายนอกแฝง

NE = จำนวนตัวแปรภายในแฝง

เวกเตอร์ของจำนวนตัวแปรในโมเดลใหญ่มีสัญลักษณ์อักษรกรีกคำอ่าน และความหมายดังต่อไปนี้

$X = EK_s =$ เวกเตอร์ของตัวแปรภายนอกสังเกตได้ X ขนาด $(NX \times 1)$

$Y = W_i =$ เวกเตอร์ของตัวแปรภายในสังเกตได้ Y ขนาด $(NY \times 1)$

$\xi = X_i =$ เวกเตอร์ของตัวแปรภายนอกแฝง K ขนาด $(NK \times 1)$

$\eta = \text{Eta} =$ เวกเตอร์ของตัวแปรภายในแฝง E ขนาด $(NE \times 1)$

$\delta = \text{Delta} =$ เวกเตอร์ความคลาดเคลื่อน d ในการวัดตัวแปร X ขนาด $(NX \times 1)$

$\epsilon = \text{Epsilon} =$ เวกเตอร์ความคลาดเคลื่อน e ในการวัดตัวแปร Y ขนาด $(NY \times 1)$

$\zeta = \text{Zeta} =$ เวกเตอร์ความคลาดเคลื่อน z ในการวัดตัวแปร E ขนาด $(NE \times 1)$

เมทริกซ์พารามิเตอร์อิทธิพลเชิงสาเหตุ หรือสัมประสิทธิ์การถดถอย (causal effects or regression coefficient) รวม 4 เมทริกซ์ และเมทริกซ์พารามิเตอร์ความแปรปรวน-ความแปรปรวนร่วม (variance-covariance) รวม 4 เมทริกซ์ มีสัญลักษณ์อักษรกรีก คำอ่าน ตัวอย่าง ภาษาอังกฤษและความหมาย ดังต่อไปนี้

$\Delta X = \text{Lambda } X = LX =$ เมทริกซ์สัมประสิทธิ์การถดถอยของ X บน K ขนาด $(NK \times NK)$

$\Delta Y = \text{Lambda } Y = LY =$ เมทริกซ์สัมประสิทธิ์การถดถอยของ Y บน E ขนาด $(NX \times NE)$

$\Gamma = \text{Gamma} = GA =$ เมทริกซ์อิทธิพลเชิงสาเหตุจาก K ไป E ขนาด $(NE \times NK)$

$\beta = \text{Beta} = BE =$ เมทริกซ์อิทธิพลเชิงสาเหตุระหว่าง E ขนาด $(NE \times NE)$

Φ	= Phi	= PH	= เมทริกซ์พารามิเตอร์ความแปรปรวน-ความแปรปรวนร่วม ระหว่างตัวแปรภายในแฝง K ขนาด (NK × NK)
Ψ	= Psi	= PS	= เมทริกซ์พารามิเตอร์ความแปรปรวน-ความแปรปรวนร่วม ระหว่างความคลาดเคลื่อน z ขนาด (NE × NE)
$\Theta\delta$	Theta-delta	= TD	= เมทริกซ์พารามิเตอร์ความแปรปรวน-ความแปรปรวนร่วม ระหว่างความคลาดเคลื่อน d ขนาด (NX × NX)
$\Theta\varepsilon$	Theta-epsilon	= TE	= เมทริกซ์พารามิเตอร์ความแปรปรวน-ความแปรปรวนร่วม ระหว่างความคลาดเคลื่อน e ขนาด (NY × NY)

5.2 ข้อตกลงเบื้องต้นของโมเดลลิสเรล

การวิเคราะห์โมเดลลิสเรลมีข้อตกลงเบื้องต้น 4 ประการ ดังนี้ *ประการแรก* ลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรทั้งหมดภายในโมเดลเป็นความสัมพันธ์เชิงเส้น (linear) แบบบวก (additive) และเป็นความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ (causal relationships) *ประการที่สอง* ลักษณะการแจกแจงของตัวแปรทั้งตัวแปรภายนอกและตัวแปรภายใน รวมทั้งความคลาดเคลื่อนต้องเป็นการแจกแจงแบบปกติและความคลาดเคลื่อนต่าง ๆ ต้องมีค่าเฉลี่ยเป็นศูนย์ *ประการที่สาม* ลักษณะความเป็นอิสระต่อกันระหว่างตัวแปรกับความคลาดเคลื่อนแบ่งออกเป็นความอิสระระหว่างความคลาดเคลื่อนกับตัวแปรแฝงและความเป็นอิสระระหว่างความคลาดเคลื่อนด้วยกันเอง และ*ประการสุดท้าย* กรณีการวิเคราะห์ข้อมูลอนุกรมเวลาที่มีการวัดมากกว่า 2 ครั้ง การวัดตัวแปรต้องไม่ได้รับอิทธิพลจากช่วงเวลาเหลือมระหว่างการวัด (นงลักษณ์ วิรัชชัย, 2542)

จากข้อตกลงเบื้องต้นจะเห็นได้ว่าโมเดลลิสเรลนั้นมีการผ่อนคลายข้อตกลงของการวิเคราะห์การถดถอยและการวิเคราะห์อิทธิพลมากกว่าในโมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุแบบดั้งเดิมเป็นอย่างมาก จากการศึกษาพบว่าการศึกษาความสัมพันธ์เชิงสาเหตุโดยวิธีการวิเคราะห์แบบดั้งเดิม (classical causal model) กับโมเดลลิสเรล (Lisrel Model) มีคุณสมบัติบางประการที่เหมือนและแตกต่างกัน (นงลักษณ์ วิรัชชัย, 2542) ดังตารางที่ 2.3

ตารางที่ 2.3 การเปรียบเทียบลักษณะของการวิเคราะห์สาเหตุแบบดั้งเดิมกับโมเดลลิสเรล

การวิเคราะห์สาเหตุแบบดั้งเดิม	การวิเคราะห์สาเหตุด้วยโมเดลลิสเรล
จุดเหมือน	
1. ความคลาดเคลื่อนมีค่าเป็นศูนย์และมีการกระจายคงที่	1. ความคลาดเคลื่อนมีค่าเป็นศูนย์และมีการกระจายคงที่
2. ความแปรปรวนร่วมของเทอมความคลาดเคลื่อนกับตัวแปรสังเกตได้มีค่าเป็นศูนย์	2. ความแปรปรวนร่วมของเทอมความคลาดเคลื่อนกับตัวแปรสังเกตได้มีค่าเป็นศูนย์
จุดต่าง	
1. ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ (Causal relationship) ทางเดียวแบบเส้นเชิงบวก (linear additive)	1. ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ (Causal relationship) ทางเดียวหรือสองทางแบบเส้นเชิงบวก (linear additive)
2. ความแปรปรวนร่วมของเทอมความคลาดเคลื่อนมีค่าเป็นศูนย์	2. ความแปรปรวนร่วมของเทอมความคลาดเคลื่อนมีค่าไม่เป็นศูนย์ได้
3. ตัวแปรไม่มีความคลาดเคลื่อนในการวัด	3. ตัวแปรมีความคลาดเคลื่อนในการวัดได้
4. ในโมเดลมีเฉพาะตัวแปรที่สังเกตได้	4. ในโมเดลมีทั้งตัวแปรสังเกตได้และตัวแปรแฝง
5. ค่าวัดของตัวแปรอยู่ในระดับอันตรภาค	5. ค่าวัดของตัวแปรอยู่ในระดับตั้งแต่นามบัญญัติทั่วไป
6. วิเคราะห์ตามหลักการวิเคราะห์สาเหตุ (Path Analysis)	6. วิเคราะห์ตามหลักการวิเคราะห์สาเหตุ (Path Analysis) ร่วมกับการวิเคราะห์องค์ประกอบ (factor Analysis)
7. ต้องแยกคำนวณดัชนีวัดความกลมกลืน (Goodness of fit)	7. คำนวณดัชนีวัดความกลมกลืนในกระบวนการวิเคราะห์
8. การประมาณค่าใช้การประมาณค่าพหุคูณกำลังสองน้อยที่สุด	8. การประมาณค่าใช้การประมาณค่าพหุคูณกำลังสองน้อยที่สุดหลายแบบ เช่น วิธีการกำลังสองน้อยที่สุดวิธีไล่คัลลิสต์สูงสุด

จากตารางที่ 2.3 โมเดลลิสเรลมีลักษณะเด่นที่ทำให้ผลการวิจัยมีความถูกต้องและมีความน่าเชื่อถือ 4 ประการ ดังนี้ *ประการแรก* หลักการในการวิเคราะห์โมเดลเป็นหลักการที่ตรงตามวิธีวิทยาการวิจัย คือ นักวิจัยได้มีการสร้างสมมติฐานในการวิจัยในรูปแบบของความสัมพันธ์โครงสร้าง

เชิงเส้นที่เกี่ยวข้อง แล้วนำมาวิเคราะห์โมเดลลิสเรลโดยการตรวจสอบข้อมูลเชิงประจักษ์กลมกลืนกับโมเดลที่พัฒนาขึ้น *ประการที่สอง* ลิสเรลเป็นวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติที่ใช้ศึกษาความสัมพันธ์เชิงสาเหตุได้ทั้งการวิจัยที่เป็นการวิจัยเชิงทดลองและการวิจัยที่ไม่ใช่การทดลองโดยผลการวิเคราะห์ข้อมูลจะมีความถูกต้องมากกว่าการวิเคราะห์แบบดั้งเดิม เนื่องจากโมเดลมีการรวมตัวแปรแฝงและมีการรวมข้อตกลงเบื้องต้นหลายประการซึ่งทำให้ข้อมูลสอดคล้องกับข้อตกลงทางสถิติได้ดีขึ้น *ประการที่สาม* เทคนิคการวิเคราะห์ข้อมูลโดยโมเดลลิสเรลนั้นครอบคลุมเทคนิคการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติขั้นสูงเกือบทุกประเภทไม่ว่าจะเป็น การวิเคราะห์ความแปรปรวนการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ การวิเคราะห์ความแปรปรวนร่วม การวิเคราะห์ยืนยันองค์ประกอบ การวิเคราะห์สหสัมพันธ์คาโนนิคอล การวิเคราะห์อิทธิพล รวมทั้งการวิเคราะห์โมเดลการวัดแบบต่างๆ และ*ประการสุดท้าย* การวิเคราะห์โมเดลลิสเรลสามารถใช้เป็นเครื่องมือในการตรวจสอบทฤษฎีที่ผู้วิจัยต้องการศึกษาทั้งในด้านการตรวจสอบความตรงเชิงโครงสร้างและการตรวจสอบความตรงของโมเดล โดยสามารถพิจารณาได้จากดัชนีที่โปรแกรมเสนอไว้ในผลการวิเคราะห์(นงลักษณ์ วิรัชชัย, 2542)

5.3 ขั้นตอนการวิเคราะห์โมเดลลิสเรล

กระบวนการสร้างโมเดลโดยทั่วไป ขั้นตอนแรกจะเป็นการสร้างโมเดลที่ได้มาจากการทบทวนเอกสารรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง ต่อจากนั้นจะเป็นการตรวจสอบโมเดลที่สร้างขึ้นสอดคล้องกับข้อมูลในสภาพจริงหรือไม่ ในขั้นนี้หากเลือกวิเคราะห์ด้วยโปรแกรมลิสเรล ประกอบด้วยขั้นตอนการวิเคราะห์ 6 ขั้นตอน

ขั้นแรก การกำหนดข้อมูลจำเพาะของโมเดล (specification of the model) ขั้นที่สอง การระบุความเป็นไปได้ค่าเดียวของโมเดล (identification of the model) ขั้นที่สาม การประมาณค่าพารามิเตอร์จากโมเดล (parameter estimation from the model) ขั้นที่สี่ การตรวจสอบความตรงของโมเดล (validation of the model) ขั้นที่ห้า การปรับโมเดล (model adjustment) และขั้นสุดท้ายการแปลผลการวิเคราะห์ข้อมูล (นงลักษณ์ วิรัชชัย, 2542)

ขั้นตอนที่ 1 การกำหนดข้อมูลจำเพาะของโมเดล (specification of the model) ในการวิเคราะห์ข้อมูลโปรแกรมลิสเรลสิ่งสำคัญคือ การกำหนดค่าเมทริกซ์ทั้ง 8 เมทริกซ์ ให้สอดคล้องกับโมเดลการวิจัย เพื่อความสะดวกในการเขียนคำสั่งให้โปรแกรมลิสเรลประมาณค่าพารามิเตอร์พารามิเตอร์ในโมเดลลิสเรลสามารถกำหนดค่าเมทริกซ์ได้ 3 แบบ ดังนี้

1. พารามิเตอร์กำหนด (Fixed Parameters: FI) หมายถึง พารามิเตอร์ในโมเดลการวิจัยที่ไม่มีเส้นแสดงอิทธิพลระหว่างตัวแปร ซึ่งสามารถกำหนดค่าความสัมพันธ์ในเมทริกซ์ด้วยสัญลักษณ์ "0"

2. พารามิเตอร์บังคับ (Constrained Parameters: ST) หมายถึง พารามิเตอร์ในโมเดลการวิจัยที่มีเส้นแสดงอิทธิพลระหว่างตัวแปร และพารามิเตอร์ขนาดอิทธิพลตัวนั้นเป็นค่าที่จะต้องมีการประมาณ แต่นักวิจัยมีเงื่อนไขที่ต้องกำหนดให้พารามิเตอร์บางตัวมีค่าเฉพาะคงที่ ซึ่งถ้าบังคับให้เป็นหนึ่ง ก็สามารถกำหนดค่าความสัมพันธ์ในเมทริกซ์ด้วยสัญลักษณ์ "1"

3. พารามิเตอร์อิสระ (Free Parameters: FR) พารามิเตอร์ในโมเดลการวิจัยที่ต้องการประมาณค่าและไม่ได้บังคับให้มีค่าเป็นอย่างไรโดยหนึ่ง ใช้สัญลักษณ์ "*"

การกำหนดลักษณะพารามิเตอร์ว่าเป็นพารามิเตอร์กำหนด พารามิเตอร์บังคับและพารามิเตอร์อิสระในเมทริกซ์ทั้ง 8 มีความสำคัญต่อโปรแกรมลิสเรลมาก ในการเขียนคำสั่ง นักวิจัยต้องกำหนดข้อมูลจำเพาะของพารามิเตอร์ที่เขียนในรูปเมทริกซ์ทั้ง 8 ด้วยว่ามีรูปแบบ (form) และสถานะ (mode) ของพารามิเตอร์เป็นแบบใด รูปแบบของเมทริกซ์ที่ใช้ในโปรแกรมลิสเรล มี 9 รูปแบบ ตามเมทริกซ์คณิตศาสตร์ทั่วไป ดังนี้

1. เมทริกซ์ศูนย์ (Zero Matrix = ZE)
2. เมทริกซ์เอกลักษณ์ (Identity Matrix = ID)
3. เมทริกซ์เอกลักษณ์, ศูนย์ (Identity, Zero Matrix = IZ)
4. เมทริกซ์ศูนย์, เอกลักษณ์ (Zero, Identity Matrix = ZI)
5. เมทริกซ์แนวทแยง (Diagonal Matrix = DI)
6. เมทริกซ์สมมาตร (Symmetric Matrix = SY)
7. เมทริกซ์ใต้แนวทแยง (Subdiagonal Matrix = SD)
8. เมทริกซ์สมมาตรมาตรฐาน (Standardized Symmetric Matrix = ST)
9. เมทริกซ์เต็มรูป (Full Matrix = ID)

ขั้นตอนที่ 2 การระบุความเป็นไปได้ค่าเดียวของโมเดล (identification of the model) การระบุความเป็นไปได้ค่าเดียวทำให้นักวิจัยทราบได้ล่วงหน้าว่า โมเดลนั้นสามารถประมาณค่าพารามิเตอร์ได้หรือไม่โดยไม่ต้องวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมลิสเรลซึ่งใช้เวลาในการวิเคราะห์มากกว่าโปรแกรมทั่วไป เงื่อนไขในการกำหนดความเป็นไปได้ค่าเดียวที่ต้องพิจารณามี 3 ประเภท ดังนี้

1. เงื่อนไขจำเป็น (necessary condition) โมเดลจะเป็นโมเดลระบุได้พอดีต้องมีเงื่อนไขจำเป็นคือ จำนวนพารามิเตอร์ที่ไม่ทราบค่าจะต้องน้อยกว่าหรือเท่ากับจำนวนสมาชิกในเมทริกซ์ความแปรปรวน-ความแปรปรวนร่วมของกลุ่มตัวอย่าง เงื่อนไขนี้เรียกว่า กฎที่ (t-rule) ซึ่งสามารถตรวจสอบได้จาก $t < (1/2)(NI)(NI + 1)$ เมื่อ NI เป็นจำนวนตัวแปรสังเกตได้ เมื่อตรวจสอบได้ว่า t มีค่าน้อยกว่าจำนวนสมาชิกในเมทริกซ์ความแปรปรวน-ความแปรปรวนร่วมสามารถที่จะบอกได้ว่าโมเดลมีโอกาสระบุได้พอดี ยังสรุปไม่ได้ว่า ต้องมีการตรวจสอบเงื่อนไขพอเพียงต่อไป

2. เงื่อนไขพอเพียง (sufficient condition) เงื่อนไขพอเพียงสำหรับการระบุความเป็นไปได้ ค่าเดียวของโมเดลมีหลายกฎ เช่น กฎแรก เป็นกฎสำหรับโมเดลอิสระที่ไม่มี ความคลาดเคลื่อนในการวัดเงื่อนไขพอเพียง ได้แก่ กฎความสัมพันธ์ทางเดียว (recursive rule) กล่าวว่ามีเมทริกซ์ BE ต้องเป็นเมทริกซ์ได้แนวทแยง และเมทริกซ์ PS ต้องเป็นเมทริกซ์แนวทแยง กฎที่สอง เป็นกฎสำหรับโมเดลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันเงื่อนไขพอเพียง ได้แก่ กฎสามตัวบ่งชี้ (three-indicator rule) กล่าวว่ามีสมาชิกใน เมทริกซ์ LX จะต้องไม่เท่ากับศูนย์อย่างน้อยหนึ่งตัวในแต่ละแนว ในแต่ละองค์ประกอบต้องมีตัวบ่งชี้หรือตัวแปรสังเกตได้อย่างน้อย 3 ตัว และเมทริกซ์ TD ต้องเป็นเมทริกซ์แนวทแยง และกฎที่สาม เป็นกฎสำหรับโมเดลอิสระที่มีความคลาดเคลื่อนในการวัดเงื่อนไขพอเพียง ได้แก่ กฎสองขั้นตอน (two-step rule) กล่าวว่ามีขั้นตอนแรกปรับโมเดลอิสระให้เป็นโมเดลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันโดยการรวมตัวแปรภายในและตัวแปรภายนอกให้เป็นชุดเดียวกันเสมือนหนึ่งเป็นตัวแปรภายนอกเพียงอย่างเดียว หลังจากนั้นจึงตรวจสอบโดยใช้กฎสามตัวบ่งชี้ หากพบว่า โมเดลระบุได้พอดีให้ตรวจสอบขั้นที่สองโดยปรับโมเดลให้เป็นโมเดลอิสระที่ไม่มี ความคลาดเคลื่อนในการวัด กล่าวคือ เอาตัวแปรเฉพาะตัวแปรเฉพาะตัวแปรภายในมารวมเป็นชุดเดียวกันเสมือนหนึ่งว่าเป็นตัวแปรสังเกตได้แล้วตรวจสอบด้วยกฎความสัมพันธ์ทางเดียว

3. เงื่อนไขจำเป็นและพอเพียง (necessary and sufficient condition) เป็นเงื่อนไขที่มีประสิทธิภาพสูง เมื่อเปรียบเทียบกับเงื่อนไขสองประเภทแรก ซึ่งโมเดลจะเป็นโมเดลระบุได้พอดีก็ต่อเมื่อสามารถแสดงได้โดยการแก้สมการโครงสร้างว่าพารามิเตอร์แต่ละค่าจะได้จากการแก้สมการที่เกี่ยวข้องกับความแปรปรวนและความแปรปรวนร่วมของประชากร

ขั้นตอนที่ 3 การประมาณค่าพารามิเตอร์จากโมเดล (parameter estimation from the model) จุดมุ่งหมายของการประมาณค่าพารามิเตอร์ คือ การหาพารามิเตอร์ที่จะทำให้เมทริกซ์ ความแปรปรวน-ความแปรปรวนร่วมที่คำนวณได้จากกลุ่มตัวอย่าง (S) และเมทริกซ์ความแปรปรวน-ความแปรปรวนร่วมที่ถูกรู้สร้างขึ้นจากพารามิเตอร์ที่ประมาณค่าได้จากโมเดลสมมติฐาน (Sigma) มีค่าใกล้เคียงกันมากที่สุด ถ้าหากเมทริกซ์ทั้งสองมีค่าใกล้เคียงกันแสดงว่าโมเดลที่เป็นสมมติฐาน มีความกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ในการกำหนดเงื่อนไขให้เมทริกซ์ทั้งสองมีค่าใกล้เคียงกัน ใช้วิธีการสร้างฟังก์ชันความกลมกลืน (fit or fitting function) รูปแบบของ ฟังก์ชันทุกฟังก์ชัน ที่สร้างขึ้นต้องมีคุณสมบัติรวม 4 ประการ คือ (1) ฟังก์ชันความกลมกลืนต้องเป็น สเกลาร์หรือเป็นจำนวนตัวเลข (2) ฟังก์ชันความกลมกลืนต้องมีค่ามากกว่าหรือเท่ากับศูนย์ (3) ความกลมกลืนมีค่าเป็นศูนย์เมื่อเมทริกซ์ S และ Sigma มีค่าเท่ากันเท่านั้น และ (4) ฟังก์ชันความกลมกลืนเป็นฟังก์ชันต่อเนื่อง (continuous function) วิธีประมาณค่าพารามิเตอร์ในการประมาณค่าที่ใช้ความกลมกลืน มี 5 แบบ คือ

1. วิธีกำลังสองน้อยที่สุดไม่ถ่วงน้ำหนัก (Unweighted Least Squares = ULS) การประมาณค่าด้วยวิธีนี้มีความคงเส้นคงวาและเหมาะสมกับข้อมูลที่มีลักษณะการแจกแจงแตกต่างไปจากการแจกแจงแบบพหุนามแต่ไม่มีประสิทธิภาพและไม่มีความเป็นอิสระจากมาตรวัด

2. วิธีกำลังสองน้อยที่สุดถ่วงน้ำหนักทั่วไป (Generalized Least Squares = GLS) การประมาณค่าด้วยวิธีนี้ มีความคงเส้นคงวา มีประสิทธิภาพ และเป็นอิสระจากมาตรวัด กรณีที่ข้อมูลไม่เป็นไปตามข้อตกลงที่ว่าด้วยการแจกแจงแบบพหุนามจะทำให้การประมาณค่าพารามิเตอร์ไม่ถูกต้อง นอกจากนี้ถ้ากลุ่มตัวอย่างมีขนาดเล็กค่าประมาณพารามิเตอร์ที่ได้จะมีความลำเอียงเข้าหาศูนย์

3. วิธีไลค์ลิสต์สูงสุด (Maximum Likelihood = ML) การประมาณค่าด้วยวิธีนี้เป็นวิธีที่ใช้ในการวิเคราะห์โมเดลลิสเรลที่แพร่หลายมากที่สุด เป็นวิธีประมาณค่าที่มีความคงเส้นคงวา มีประสิทธิภาพและเป็นอิสระจากมาตรวัด

4. วิธีกำลังสองน้อยที่สุดถ่วงน้ำหนักทั่วไป (Generally Weighted Least Squares = WLS) การประมาณค่าด้วยวิธีนี้มีความคงเส้นคงวา มีประสิทธิภาพและเป็นอิสระจากมาตรวัด แต่ถ้าเมทริกซ์ที่มีขนาดใหญ่มากจะทำให้การประมาณค่าต้องใช้เวลาคอมพิวเตอร์มาก นอกจากนี้ยังไม่เหมาะกับเมทริกซ์ที่มีการตัดข้อมูลสูญหาย แบบตัดเฉพาะคู่ที่ขาด

5. วิธีกำลังสองน้อยที่สุดถ่วงน้ำหนักแนวทแยง (Diagonally Weighted Least Squares = DWLS) เป็นวิธีที่พยายามลดเวลาคอมพิวเตอร์ในการคำนวณโดยคำนวณเฉพาะเมทริกซ์ในแนวทแยง ผลที่ได้ทำให้การประมาณพารามิเตอร์ไม่มีประสิทธิภาพ แต่ยังคงมีความคงเส้นคงวาและไม่เป็นอิสระจากมาตรวัด การประมาณค่าพารามิเตอร์ในแต่ละวิธีข้างต้นขึ้นอยู่กับพารามิเตอร์ที่ต้องการประมาณค่าและความถูกต้องของค่าตั้งต้นเท่านั้น ไม่ได้ขึ้นอยู่กับขนาดของกลุ่มตัวอย่าง เพราะในการประมาณค่าใช้ข้อมูลจากเมทริกซ์ความแปรปรวน-ความแปรปรวนร่วมหรือเมทริกซ์สหสัมพันธ์ และในฟังก์ชันความกลมกลืนทุกฟังก์ชันไม่มีขนาดกลุ่มตัวอย่างมาเกี่ยวข้อง

ขั้นตอนที่ 4 การตรวจสอบความตรงของโมเดล (validation of the model) ในขั้นตอนนี้เป็นการตรวจสอบความตรงของโมเดลที่เป็นสมมติฐานการวิจัยหรือการประเมินผลความถูกต้องของโมเดลหรือการตรวจสอบความกลมกลืนระหว่างข้อมูลเชิงประจักษ์กับโมเดล ค่าสถิติที่ช่วยในการตรวจสอบความตรงของโมเดลมี 5 วิธี มีดังต่อไปนี้

1. ความคลาดเคลื่อนมาตรฐานและสหสัมพันธ์ของค่าประมาณพารามิเตอร์ (standard errors correlations of estimates) ถ้าค่าประมาณที่ได้ไม่มีนัยสำคัญ แสดงว่าความคลาดเคลื่อนมาตรฐานมีขนาดใหญ่และโมเดลการวิจัยอาจจะยังไม่ดีพอ ถ้าสหสัมพันธ์ระหว่างค่าประมาณที่มีค่าสูงมาก แสดงว่าโมเดลการวิจัยใกล้จะไม่เป็นบวกแน่นอน (non-positive definite) และเป็นโมเดลที่ไม่ดีพอ

2. สหสัมพันธ์พหุคูณและสัมประสิทธิ์การพยากรณ์ (multiple correlations and coefficients of determination) ค่าสถิติเหล่านี้จะต้องมีค่าสูงไม่เกินหนึ่งและค่าที่สูงแสดงว่าโมเดลมีความตรง

3. ค่าสถิติวัดระดับความกลมกลืน (goodness of fit measures) ค่าสถิติกลุ่มนี้จะใช้ตรวจสอบความตรงของโมเดลเป็นภาพรวมทั้งโมเดล ค่าสถิติในกลุ่มนี้มี 4 ประเภท คือ

3.1 ค่าสถิติไค-สแควร์ (chi-square statistics) เป็นค่าสถิติที่ใช้ทดสอบสมมติฐานทางสถิติว่าฟังก์ชันความกลมกลืนมีค่าเท่ากับศูนย์ ถ้าค่าสถิติไค-สแควร์มีค่าต่ำมาก ยิ่งมีค่าเข้าใกล้ศูนย์มากเท่าไรแสดงว่าโมเดลอิสระมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ซึ่ง Saris and Stronkhorst เสนอว่าโมเดลอิสระที่มีความกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ค่าสถิติไค-สแควร์ควรมีค่าเท่ากับองศาอิสระ

3.2 ดัชนีวัดระดับความกลมกลืน (goodness of fit Index = GFI) ค่าดัชนี GFI เป็นอัตราส่วนของผลต่างระหว่างฟังก์ชันความกลมกลืนจากโมเดลก่อนปรับและหลังปรับโมเดลกับฟังก์ชันความกลมกลืนก่อนปรับโมเดล ค่าดัชนี GFI จะมีค่าอยู่ระหว่าง 0 และ 1 และเป็นค่าที่ไม่ขึ้นอยู่กับการขนาดของตัวอย่าง ค่าดัชนี GFI ที่เข้าใกล้ 1.00 แสดงว่าโมเดลมีความกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์

3.3 ดัชนีวัดความกลมกลืนที่ปรับแก้แล้ว (Adjusted Goodness of Fit Index = AGFI) เป็นการนำค่าดัชนี GFI มาปรับค่าโดยคำนึงถึงขนาดขององศาความเป็นอิสระ จำนวนตัวแปรและขนาดของกลุ่มตัวอย่าง ทำให้ได้ค่า AGFI ซึ่งค่า AGFI นี้มีคุณสมบัติเหมือน GFI

3.4 ดัชนีรากของค่าเฉลี่ยกำลังสองของส่วนเหลือ (Root Mean Square Residual = RMR) เป็นดัชนีที่ใช้เปรียบเทียบระดับความกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ของโมเดลสองโมเดลเฉพาะกรณีที่เป็นการเปรียบเทียบโดยใช้ชุดข้อมูลชุดเดียวกัน ค่า RMR ยิ่งมีค่าเข้าใกล้ศูนย์แสดงว่าโมเดลมีความกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์

4. การวิเคราะห์เศษหรือความคลาดเคลื่อน (Analysis of residuals) ในการใช้โปรแกรมอิสระ นักวิจัยควรวิเคราะห์เศษเหลือควบคู่กันไปกับดัชนีตัวอื่นๆ ผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมอิสระในส่วนที่เกี่ยวข้องกับความคลาดเคลื่อนมีหลายแบบ แต่ละแบบให้ประโยชน์ในการตรวจสอบความกลมกลืนของโมเดลกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ดังนี้

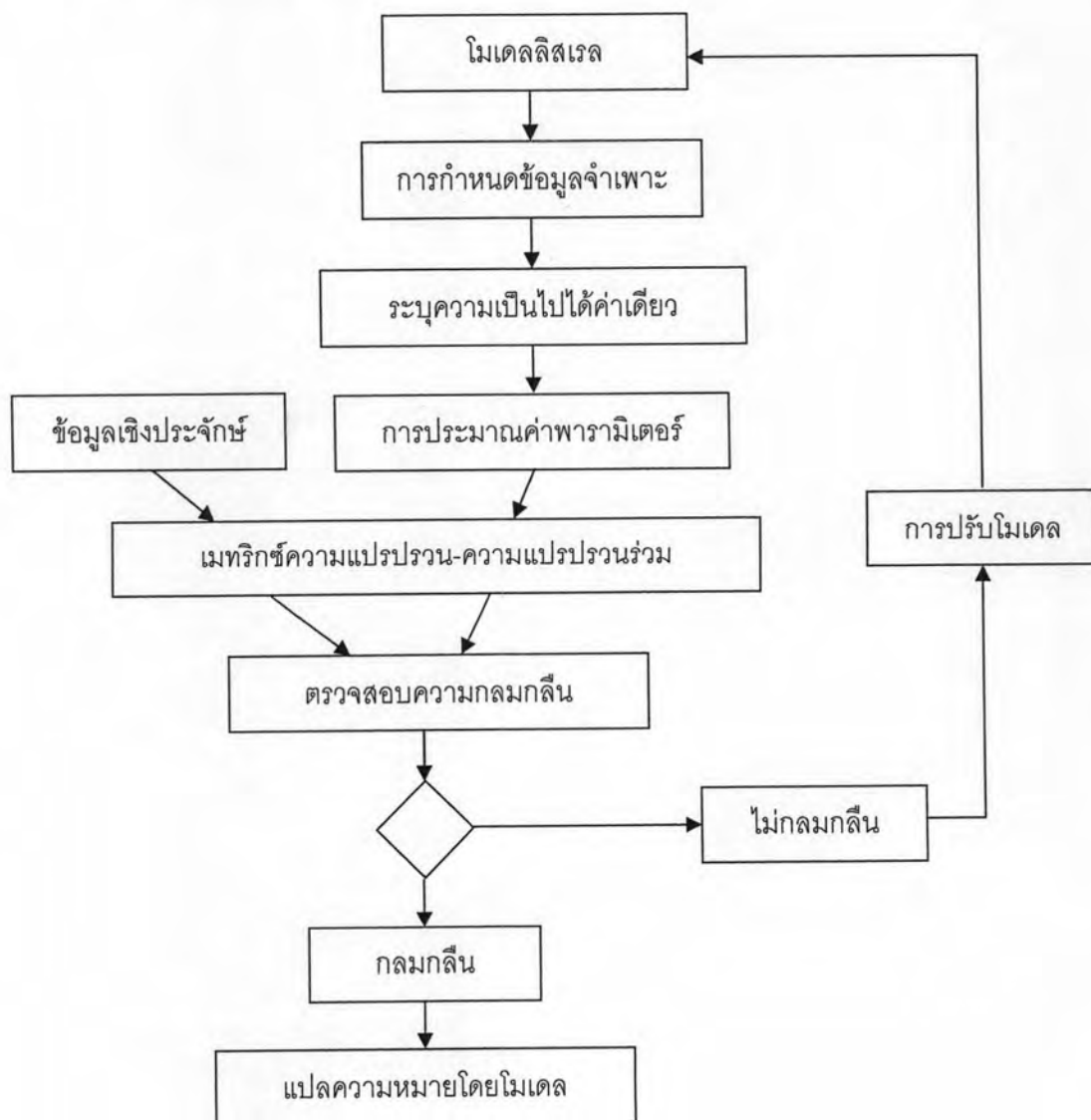
4.1 เมทริกซ์เศษเหลือหรือความคลาดเคลื่อนในการเทียบความกลมกลืน (fitted residuals matrix) ถ้าโมเดลมีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูล ค่าความคลาดเคลื่อนในรูปคะแนนมาตรฐานไม่ควรมีค่าเกิน 2.00 ถ้ายังมีค่าเกิน 2.00 ต้องปรับโมเดล

4.2 คิวพล็อต (Q-plot) เป็นกราฟแสดงความสัมพันธ์ระหว่างความคลาดเคลื่อนกับควอไทล์ปกติ ถ้าเส้นกราฟมีความชันมากกว่าเส้นทแยงมุมซึ่งใช้เป็นเกณฑ์ในการเปรียบเทียบแสดงว่าโมเดลมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์

5. ดัชนีดัดแปรโมเดล (model modification indices) เป็นค่าสถิติเฉพาะสำหรับพารามิเตอร์แต่ละตัว หากปรับให้พารามิเตอร์นั้นเป็นอิสระหรือมีการผ่อนคลายข้อกำหนด จะทำให้ค่าไค-สแควร์มีค่าลดลง

ขั้นตอนที่ 5 การปรับโมเดล (model adjustment) ในกรณีที่ผลการตรวจสอบความตรงของโมเดลพบว่า โมเดลไม่สอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ผู้วิจัยจะต้องทำการปรับโมเดลโดยอาศัยดัชนีดัดแปรโมเดลเป็นแนวทางในการปรับโมเดลจนกว่าจะได้โมเดลที่สอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์

ขั้นตอนที่ 6 การแปลผลการวิเคราะห์ข้อมูล เป็นขั้นตอนสุดท้ายที่ผู้วิจัยต้องทำหลังจากที่ได้โมเดลที่สอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์เรียบร้อยแล้ว

ภาพที่ 2.19 ขั้นตอนการวิเคราะห์โมเดลอิสระ